

TOISELLA KATSOMALLA

MAAHANMUUTTAJISTA MAAHAN MUUTTAJIIN

SENNI JYRKIÄINEN, PÄIVI SIEVÄNEN, JENNY STENBÄCK, ANNA SUVILAAKSO

TOISELLA
KATSOMALLA
MAAHANMUUTTAJISTA MAAHAN MUUTTAJIIN

SENNI JYRKIÄINEN, PÄIVI SIEVÄNEN, JENNY STENBÄCK, ANNA SUVILAAKSO

TOISELLA KATSOMALLA – MAAHANMUUTTAJISTA MAAHAN MUUTTAJIIN

KIRJOITTAJAT

Senni Jyrkiäinen, Päivi Sievänen, Jenny Stenbäck ja Anna Suvilaakso

JULKAISIJA

Kulttuurikameleontit ry, PL 29, 00441 Helsinki

YHTEISTYÖKUMPPANI

Suomen Antropologinen Seura

VALOKUVAT

Tuula Helin (s. 37), Anna Suvilaakso (s. 65) ja Päivi Arvonen (s. 23, 47, 57)

KUVITUS

Kaisa Rekinen (kansikuva, osa I), Iida Santalahti (takakansi, osa II)

SARJAKUVAT

Iida Santalahti, Warda Ahmed ja Antti Kiro

KARTAT

Mari Jyrkiäinen

TAITTO

Pekka Tuominen

PAINO

Oy Nordprint Ab, Helsinki 2015

PAINOS

Kolmas painos, ensimmäinen painos julkaistu 2011

**TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN**

Julkaisun tekemiseen on saatu
ulkoasianministeriön viestintä- ja kehityskasvatustukea.

Nide: ISBN-978-952-93-6641-5

PDF: ISBN-978-952-93-6642-2

SISÄLLYSLUETTELO

5 Esipuhe – yksi kuva, tuhat tarinaa

7 Sanasto

11 OSA I – IHMISET ILMIÖN TAKANA

12 Tarina 1. Mogadishulaispojan matka jääpalamaahan

21 Tietoruutu: Loppumaton sota?

24 Tarina 2. Pelko ei kahlitse auttavia käsiä – afgaanilääkärin elämää

33 Tietoruutu: Afganistanin 30-vuotinen sota

35 Tietoruutu: Burkha ja korkokengät – naisten elämää Afganistanissa

38 Tarina 3. Sinnikäs selviytyjä – thai-hierojan tarina

45 Tietoruutu: Thaimaan kahdet kasvot

48 Tarina 4. Kurdimiehen taistelu henkensä ja unelmansa puolesta

55 Tietoruutu: Kurdit – vuoristokansa ilman kotimaata

58 Tarina 5. Inkerinsuomalainen paluumuuttaja – kotona rajan molemmin puolin

66 Tietoruutu: Kuka ihmeen inkerinsuomalainen?

69 OSA II – MAAHANMUUTTO ILMIÖNÄ

70 Ihmiset liikkeessä

74 Aidosti suomalainen?

75 Suomalaiset maahanmuuttajina

77 Rasismin monet kasvot

83 Itä-Euroopan romanit – kerjäävät EU-kansalaiset

89 OSA III – TEHTÄVIÄ

90 Maailma liikkeessä

95 Ihmiset stereotyyppien takaa

100 Ihmisoikeudet ja tasa-arvo

108 Lähteet

Esipuhe

Euroopassa on meneillään suurin pakolaiskriisi toisen maailmansodan jälkeen. Vuonna 2015 Suomeen on saapunut ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, yli 30 000 henkeä. Turvapaikkaa hakevia ihmisiä saapuu EU:n rajojen yli kumiveneillä, rekka-autojen takakonteissa, lentokoneella ja jalkaisin. Samaan aikaan ihmiset liikkuvat maailmalla myös esimerkiksi työn, opiskelupaikan ja rakkauden perässä.

Maahanmuuttokeskustelu kävi vilkkaana, kun Toisella katsomalla -kirjan ensipainos julkaistiin vuonna 2011. Pakolaiskriisin nyt syvennyttyä keskustelu on entisestään vilkastunut. Tietoa ja ymmärrystä maahanmuuton ja siirtolaisuuden eri syistä tarvitaan entistä enemmän.

Maahanmuuttajien joukko on moninainen: eri kansalaisuuksia, kulttuurisia taustoja, uskontoja ja kieliä. Siihen kuuluu sekä lukutaidottomia että korkeasti koulutettuja eri syistä Suomeen päätyneitä henkilöitä. Joihinkin maahanmuuttajaryhmiin liitetään enemmän kielteisiä stereotyyppioita kuin toisiin. Tällöin ne saattavat myös joutua enemmän rasismien kohteeksi. Tämä kirja pyrkii tuomaan lähemmäksi sellaisten maahanmuuttajien tarinoita, joiden edustamista ryhmistä on olemassa paljon stereotyyppioita.

Maahanmuuttajista puhuessa on hyvä pitää mielessä, että jokaisen tarina on erilainen. Ulkopuoliselle maahanmuuttajista saattaa muodostua yksipuolinen kuva. Tilannetta voi verrata ovisilmään – kun ovisilmästä katsoo nopeasti oven takana seisovaa henkilöä, kuva on kapea ja vääristynyt. Kun ovi avataan, nähdään koko ihminen. Vieraalle oven avaaminen saattaa tosin vaatia hieman uskallusta.

Kirjan kohderyhmänä ovat lukio- ja ammattikouluikäiset nuoret. Koulunopetuksen lisäksi kirja soveltuu nuoriso- ja kasvatustyötä tekeville ja se tarjoaa tutustumismatkan myös muille aiheesta kiinnostuneille. Kirja sisältää haastatteluihin pohjautuvia elämäntarinoita, haastateltavien lähtömaista kertovia tietoruutuja sekä maahanmuuttoon liittyviä artikkeleita. Kirjan viimeisessä osassa on harjoituksia, joiden avulla aihetta voi työstää.

Idea lähestyä maahanmuuttoon liittyviä ilmiöitä elämäntarinoiden kautta liittyy tekijöiden antropologiseen ja sosiaalipsykologiseen taustaan. Kirjan takana on neljä vanhaa opiskelukaveria.

Tervetuloa tekemään tuttavuutta!

Helsingissä 10.12.2015

Senni Jyrkiäinen, Päivi Sievänen, Jenny Sjöberg (o.s. Stenbäck) ja Anna Suvilaakso

KIITOKSET

Erityiskiitos elämäntarinansa jakaneille Salahille, Malalaille, Somboonille, Rebwarille ja Raijalle.

Lämpimät kiitokset Alfred Kordelinin säätiölle kirjan kolmannen painoksen rahoittamisesta.

Haluamme myös kiittää kirjan tekemisen eri vaiheissa meitä auttaneita:

Päivi Arvonen, Ulla Lehtonen, Anita Mäntynen-Hakem, Minna Ruckenstein, Pekka Tuominen, Kaisa Rekinen, Iida Santalahti, Hilja Mörsäri, Maija Töyry, Leena-Kaisa Åberg, Kimmo Oksanen, Anna Rastas, Marja Tiilikainen, Anne Hyvönen, Kristiina Koivunen, Marja-Leena Heikkilä-Horn, Toivo Flink, Silja Mäki, Hertta Hulkkonen, Mari Jyrkiäinen, Antti Kiro, Warda Ahmed, Laura Manninen, Heli Markkula, Tuuli Anna Mähönen, Eeva Oinonen, Maria Appelberg, Elina Leinonen, Airi Lampinen ja Tuula Helin.

SANASTO

Assimilaatio eli sulauttaminen

Assimilaatio merkitsee oman etnisen identiteetin menettämistä ja sen seurauksena sulautumista vallitsevaan kulttuuriin.

Ennakkoluulo

Ennakkoluulolla tarkoitetaan kielteistä, kaavamaista suhtautumista, joka perustuu puutteelliseen tietoon ihmisestä tai ihmisryhmästä. Yleensä ennakkoluulo on suhteellisen pysyvä, kielteinen asenne.

Etnisyys

Etnisyys pitää sisällään kansalle ominaisia kulttuurisia, kielellisiä, uskonnollisia ja fyysisiä piirteitä, perinteitä sekä muita tunnusmerkkejä. Termiä saatetaan käyttää rinnakkain kansallisuus-termin kanssa.

Identiteetti

Identiteetti koostuu niistä ominaisuuksista, jotka sisältyvät minäkuvaan. Eri-laisia identiteettejä voivat olla esimerkiksi henkilökohtainen, sosiaalinen ja kansallinen identiteetti. Identiteetti voidaan nähdä prosessina, joka rakentuu kanssakäymisestä yksilöiden ja ryhmien kanssa.

Kansalaisuus

Kansalaisuus tarkoittaa valtion ja yksityisen henkilön välistä laillisesti sitovaa suhdetta, joka sisältää molemminpuolisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Kukin valtio päättää siitä, miten kansalaisuus saadaan, miten siitä voi luopua ja miten sen menettää.

Kiintiöpakolainen

Suomessa kiintiöpakolaisella tarkoitetaan YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiseksi katsomaa tai muun kansainvälisen suojelun tarpeessa olevaa ihmistä. Suomen pakolaiskiintiö on vuosina 2014 - 2015 ollut 1050 henkeä vuodessa. Kiintiöpakolaiset tulevat usein pakolaisleireiltä.

Kotouttaminen

Kotouttaminen on prosessi, jonka tavoitteena on sopeuttaa maahanmuuttajat pysyvällä tavalla yhteiskunnan tasa-arvoisiksi jäseniksi ja toimijoiksi. Tavoit-

teena on, että he voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat, oppivat kielen ja pääsevät työelämään. Kotouttamisessa otetaan huomioon maahanmuuttajien tarpeet säilyttää oma kieli ja kulttuuri. Suomessa kotouttamista säätelee laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

”Laiton” eli paperiton maahanmuuttaja

Henkilö, joka oleskelee valtiossa ilman lain määrittämiä asiakirjoja tai joka on saapunut maahan väärin perustein, esimerkiksi väärennetyllä passilla. Laittomia maahanmuuttajia kutsutaan myös paperittomiksi, dokumentoimattomiksi tai näkymättömiksi maahanmuuttajiksi. Nämä vaihtoehtoiset nimitykset ovat vähemmän leimaavia kuin ”laiton” maahanmuuttaja.

Maahanmuuttaja eli siirtolainen

Maahanmuuttaja on henkilö, joka muuttaa maasta toiseen erilaisten syiden, muun muassa opiskelun, työn, avioliiton tai turvapaikan vuoksi. Yleiskäsite, joka kuvaa kaikkia eri perustein muuttavia ihmisiä.

Pakolainen

Laajan määritelmän mukaan pakolainen on henkilö, joka joutuu jättämään kotinsa pakottavasta syystä esimerkiksi vainon, sodan, nälänhädän tai ympäristökatastrofin takia. YK:n pakolaissopimuksen määritelmä on suppeampi ja luokittelee pakolaiseksi ne, joita vainotaan rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaiset ovat oikeutettuja kansainväliseen suojeluun, eikä heitä saa palauttaa maa-alueille, joissa heihin kohdistuu vainoja tai ihmisoikeusrikkomuksia. Heille on taattu myös muun muassa liikkumis- ja uskonnonvapaus sekä pääsy koulutukseen.

Palumuuttaja

Ulkomaalainen, joka suomalaisten sukujuurten perusteella saa oleskeluluvan Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä entisen Neuvostoliiton alueelta kotoisin oleviin henkilöihin kuten inkerinsuomalaisiin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.

Stereotypia

Stereotypia on yleistetty, leimaava ja kapea suhtautumistapa ihmistä, ryhmää

tai kansaa kohtaan. Stereotypian ongelma on yksilöllisten erojen unohtaminen.

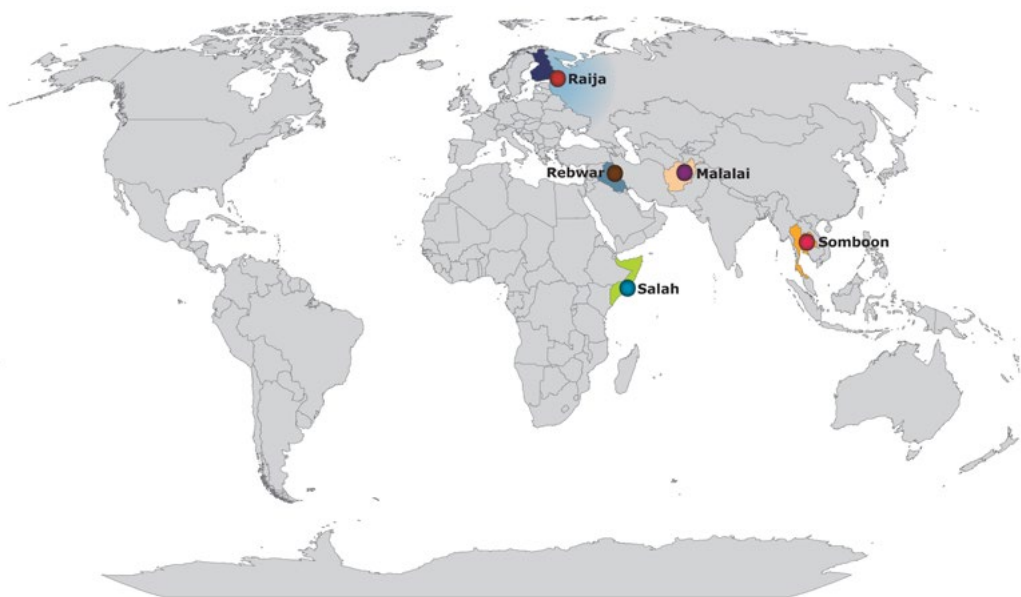
Turvapaikanhakija

Ihminen, joka hakee vieraasta maasta oleskeluoikeutta suojelun perusteella. Esimerkiksi vaino, aseelliset konfliktit, nälänhätä tai esimerkiksi ympäristökatastrofit voivat aiheuttaa tarpeen hakea turvapaikkaa.

Ulkosuomalainen

Ulkomailla asuva, mutta itseään suomalaisena pitävä henkilö, jolla on Suomen kansalaisuus tai suomalaisia sukujuuria.

Lähteet: Kalliopuska (2005); Helkama, Myllyniemi & Liebkind (2001); Maahanmuuttovirasto; Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493; Sisäasiainministeriö; Suomen pakolaisapu.

Osa I

IHMISET ILMIÖN TAKANA

Tässä osassa on haastattelujen pohjalta kirjoitettuja elämäntarinoita, joissa lukija tutustuu eritaustaisten maahanmuuttajien yksilöllisiin tarinoihin. Jokaiseen tarinaan on myös liitetty henkilön alkuperämaahan liittyvä tietoruutu.

Kirjan haastateltavista Salah tulee Somaliasta, Malalai Afganistanista, Somboon Thaimaasta, Rebwar Irakin Kurdistanista ja Raija Venäjältä. Salahia lukuun ottamatta haastateltavat esiintyvät omalla nimellään.

Mogadishulaispojan matka jääpalamaahan

JENNY STENBÄCK

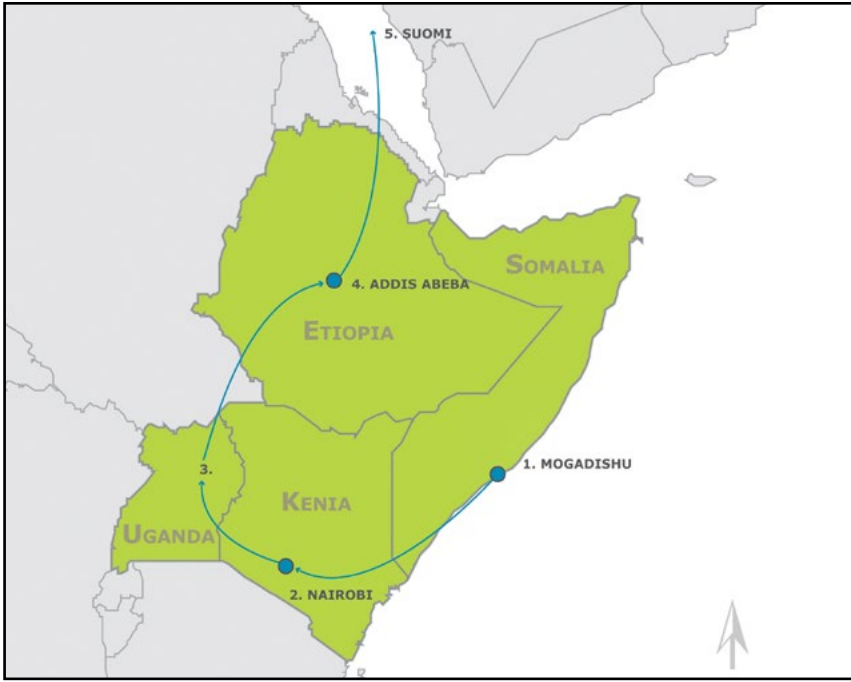
Salah asui isossa talossa Mogadishun kaupungissa, kun sota alkoi. Hän oli silloin seitsemän vuoden ikäinen. Elettyään pari vuotta keskellä rauhattomuuksia Salahin perhe joutui pakenemaan sodan jaloista. Pako johti monta vuotta kestäneeseen vaellukseen maasta toiseen, ennen kuin perheelle myönnettiin turvapaikka Suomesta. Tämä on nuoren somalialaispojan tarina.

Eletään 1990-luvun alkua. Mogadishun keskustan leveät kadut ja valkoiset eurooppalaistyyliset rakennukset kertovat menneestä siirtomaa-ajan perinnöstä. Korkeat minareetit ja arabialaisvaikutteinen musiikki todistavat muslimikauppiaiden tuomasta vanhasta kulttuuriperinteestä. Kirkkaassa auringonvalossa värit loistavat ja naiset kulkevat kirjavissa hunnuissa, kauniit kankaat hulmuten. Vihreät palmut reunustavat katuja ja kaupunki levittäytyy pitkin loppumatonta hiekkarantaa Intian valtameren laidalla.

Salahin Mogadishuun ei kuitenkaan kuulunut meri. Salah kertoo, ettei hän koskaan lapsuudessaan käynyt meren rannalla. Hän asui keskustan ulkopuolella, jossa talot pienenevät ja kapeat kadut muuttuvat hiekkateiksi. Salahin perheen talossa oli sisäpiha, jossa väki aina kokoontui. Siellä laitettiin ruokaa keittotulella, ja kun syötiin, levitettiin matto hiekalle. Pihalla kasvoi punaisia kukkia ja korkeita puita, joiden varjossa oli mukava syödä. Kymmenhenkisen perheen lisäksi talossa asui isoäiti, ja aika ajoin talo tarjosi majapaikan maalta tuleville sukulaisille.

Aamuisin Salahin äiti teki angeloja, letun tyyppistä aamupalaa, jonka kanssa syötiin keittoa tai juotiin teetä. Salahin äiti ei käynyt töissä, vaan huolehti kodista ja isosta perheestä. Isän työpaikka vartijana Yhdysvaltain suurlähetystössä mahdollisti sen. Perheellä oli myös varaa laittaa kaikki lapset kouluun, mikä ei ollut itsestäänselvyys Somaliassa.

Salahin matka

Salah syntyi Mogadishussa ja vietti siellä lapsuutensa. Sodan aikana Salah pakeni perheensä kanssa pois Somaliasta ensin Keniaan ja sitten Ugandaan. Perheen matka jatkui edelleen Etiopiaan ja sieltä lentokoneella pohjoiseen Suomeen.

Somalia

Valtiomuoto	tasavalta (pohjoisessa itsenäiseksi pyrkivä Somalimaa)
Pääkaupunki	Mogadishu
Väkiluku	10,6 miljoonaa
Uskonto	sunni-muslimeja
Kielet	somali, vähemmistökielenä mm. arabia, italia (etelässä), englanti (pohjoisessa)
Lukutaito (yli 15 v.)	naiset 26 %, miehet 50 %
Elinajanodote	52 vuotta

Lähteet: CIA - The World Factbook; UNESCO

Salah käveli päivittäin sisarustensa kanssa kellertävää hiekkatietä pitkin kouluun. Luokassa oli sekä tyttöjä että poikia, mutta he leikkivät harvoin keskenään. Koulussa oli usein tappeluita. Eri kortteleiden pojat tappelivat keskenään, mutta koska koulu sijaitsi Salahin asuinalueella, kukaan ei uskaltanut kiusata häntä. Lounastauolla hän saattoi rauhassa mennä kotiin suojaan keskipäivän paahlavasta auringosta.

Iltapäivisin lapset kerääntyivät istumaan opettajan ympärille aaltopeltiseen koraanikouluun. Oppilaat lausuvat Koraanin säkeitä. Jos Salah ei osannut läksyjään ulkoa, ankarat opettajat löivät häntä kepillä kämmenille. Onneksi oli myös kiltimpiä opettajia, joita ei tarvinnut pelätä. Ilkeille opettajille oppilaat kostivat erilaisilla jekuilla. Perjantai oli viikon ainoa vapaapäivä ja silloin käytiin isän kanssa moskeijassa.

Salah muistelee miten hänen lapsuudessaan tuntui aina olevan aikaa. Aikakäsitys on erilainen Afrikassa kuin Suomessa; kelloa ei seurata yhtä tarkasti eikä sää rajoita ulkona olemista kuten Suomessa. Salah oli ulkona aina, kun oli valoisaa. Poikien ei tarvinnut auttaa äitiä kotiaskareissa ja aika kului leikkien. Läheiseltä jalkapallokentältä löytyi aina peliseuraa ja kaikenikäiset pojat kerääntyivät pelaamaan. Salah oli vakuuttunut, että hänestä jonain päivänä tulisi kuuluisa jalkapalloilija.

Vuoden kohokohta oli id-juhla, jota muslimien paastokauden ramadanin päätyttyä vietettiin koko kaupungin voimin. Salahille juhlan uskonnollisella taustalla ei ollut suurta merkitystä – tärkeintä oli, että pidettiin hauskaa. Kaikki olivat silloin liikkeellä, ja Salahin perhe lähti usein huvipuistoon tai eläintarhaan. Ennen lähtöä lapset kiersivät tuttavien luona pyytämässä ideoita. Rahalla lapset ostivat ilmapalloja, pillejä ja karkkia. Kaupunki täyttyi hymyilevistä ihmisistä, pillejä soittavista lapsista ja poksatelevista ilmapalloista, ja TV:stä tuli iloista musiikkia. Salah nautti kaupungin karnevaalitunnelmasta, eikä kaupungin tulevia kauhuja olisi silloin voinut kuvitellakaan.

OIKEAN ELÄMÄN SOTALEFFA

Somaliaa oli vuodesta 1969 hallinnut diktaattori Siad Barre. Tyytymättömyys itsevaltiasta diktaattoria kohtaan oli vuosien mittaan kasvanut, tunnelma oli levoton ja eri alueiden klaanit rupesivat järjestäytymään sotilaallisesti. Vuonna 1991 Siad Barre syöstiin vallasta.

Jo vuosia kytynyt sisällissota leimahti täyteen mittaansa, ja koulut menivät kiinni. Salah oli silloin seitsemän vuoden ikäinen. Hän ei ymmärtänyt sodan syitä, eikä häntä silloin pelottanut. Hän kertoo, miten elämä muuttui kuin jännittäväksi sotaleffaksi. Sodasta tuli leikkiä. Jos kuului ammuskelua, poika juoksi katsomaan, mitä oli tapahtumassa. Eräänä päivänä, kun pojat istuivat kadun laidalla, aseistettu mies käveli ohi. ”Ei sun ase toimi!”, yksi pojista huusi. Mies kääntyi närkästyneenä ja ampui.

”Kuka väitti, ettei toimi?”

Kaikki pojat istuivat hiljaa. Kukaan ei liikahtanutkaan. Se oli ainut kerta sodan aikana, jolloin Salahiin iski pelko. Onneksi mies oli ampunut ilmaan. Kun kukaan pojista ei uskaltanut jatkaa hännäämistä, mies jatkoi matkaansa.

Salahin vanhemmat olivat jatkuvasti huolestuneita, koska kuolemasta oli tullut osa arkea. Kerran Salahin isä tapasi serkkunsa ja kutsui tämän kylään vierailemaan. Serkku lähti matkaan, mutta ehti kävellä vain muutaman metrin ennen kuin hänet ammuttiin.

Jälkeenpäin Salahia pelottaa, kun hän ajattelee kokemaansa ja silloista pelottomuuttaan. Eräänä päivänä, kun poika kavereineen pelasi jalkapalloa, ammuskelu alkoi aivan pölyisen hiekkakentän vieressä. ”Se on pelkuri, joka juoksee pois”, pojat päättivät. Yhteen mieheen osui, ja he näkivät, kun mies kuoli heidän silmiensä edessä. Kukaan ei kuitenkaan juossut pois, koska kukaan ei halunnut leimautua pelkuriksi.

JATKUVA MUUTTAMINEN

Sota jatkui, ja perheen oli lähdeittävä sotaa pakoon Keniaan. Salahille oli juuri syntynyt pikkuveli, perheen yhdeksäs lapsi. Lapset olivat muutosta innoissaan, he pääsisivät näkemään uuden maan. Heitä ei vanhempien tapaan huolestuttanut luopuminen omasta maasta, kaiken taakseen jättäminen ja uuden elämän aloittaminen. Perhe nousi koneeseen ja lensi Nairobiin, jossa sukulaiset olivat vastassa. He asuisivat sukulaisten luona somalialaisten pakolaisten asuttamassa vilkkaassa kaupunginosassa.

Keniaassa sotilaat etsivät niin sanottuja laittomia maahanmuuttajia, joita myös Salahin perhe oli. ”Sotilaat tulevat!”, joku varoitti kadulla, ja ihmiset juoksivat nopeasti pakoon. Salah ei kuitenkaan mennyt piiloon, koska hän oli utelias

näkemään miltä vankila näyttää. Sotilaat lähestyivät ja poika odotti kärsimättömästi, että he tulisivat ottamaan hänet kiinni. Mutta tälläkään kertaa kukaan ei kiinnittänyt huomiota häneen.

Aika Keniassa jäi lyhyeksi, sillä perhe päätti siirtyä turvallisempaan Ugandaan. Salahin isä sai työpaikan uudesta kotikylästä ja lapset pääsivät kouluun. Perheelle löytyi pieni vuokratalo. Koska iso perhe tarvitsi tilaa, myös autotaliin laitettiin peti muutamalle lapselle. Ugandassa ei tarvinnut pelätä sotilaita. ”Ora, ora!”, ugandalaiset huusivat, kun näkivät Salahin. Se oli heidän tapansa tervehtiä somaleita. Kaikki olivat ystävällisiä ja mukavia. Elämä Ugandassa oli mukavampaa ja turvallisempaa kuin Keniassa, mutta Salahin perheen löytämä rauha oli vain tilapäistä.

Vuoden päästä perheen oli taas lähdettävä. Tällä kertaa he suuntasivat Etiopiaan, jossa he ilmoittautuivat pakolaisiksi. Pian ilmoitettiin, että heille oli myönnetty turvapaikka Suomesta. Kaksi vuotta kestänyt vaellus päättyisi. Salahilla ei ollut mitään käsitystä Suomesta, mutta maa oli osa Eurooppaa ja mikä paikka tahansa siellä oli hyvä.

Oli jännittävää lähteä niin kaukaiseen paikkaan. Hän odotti muuttoaan sekä innokkaasti että peläten. Puhuttiin, että Suomessa on kylmää ja liukasta, jopa niin liukasta, että on vaarassa kaatua ja murtaa jalkansa. Kerrottiin myös, että siellä sataa lunta. Eikö se ollut vaarallista? Salah kuvitteli lumen samanlaiseksi kuin isot jäälohkareet, joista kotiseudulla lohkottiin paloja jääkaappiin. Hän näki mielessään, miten isot jäälohkareet putoilivat taivaalta. Mitenköhän ihmiset suojautuivat niiltä? Kaikki kuulosti eksoottiselta.

UUSI ELÄMÄ ALKAA

Marraskuun 5. päivänä 1997 Salahin perhe saapui Suomeen. Oli jo ilta. Salah muistaa vieläkin, miten hänen vatsansa huusi nälkää pitkän matkan jälkeen. Addis Abebasta he olivat lentäneet Saksaan, jossa he odottivat jatkolentoa seitsemän tuntia. Kukaan ei uskaltanut liikkua, lapsetkin istuivat kiltisti paikallaan. Kieliongelmiensa takia he eivät ymmärtäneet, että heille oli varattu ruokaa kentän ravintolasta. He eivät syöneet myöskään lentokoneessa, sillä eurooppalainen ruoka tuntui vieraalta. Lentokentällä Salah näki rullaportaat ensimmäistä kertaa, mutta onneksi tavalliset portaat olivat vieressä.

Tampereella olivat vastassa viranomaiset ja tulkki. He lähtivät yhdessä autolla kohti perheen uutta kotia. Auton ikkunasta Salah ihmetteli näkemään-

*Salah kuvitteli lumen saman-
laiseksi kuin isot jäälohkareet,
joista kotiseudulla lohkottiin paloja
jääkaappiin. Hän näki mielessään,
miten isot jäälohkareet putoilivat
taivaalta. Mitenköhän ihmiset
suojautuivat niiltä?*

sä. Kaikki oli valkoista, lumen peitossa. Hän näki isoja, korkeita taloja, jotka kaikki olivat samannäköisiä. Sinä hetkenä Salah ymmärsi tulleensa aivan uudenlaiseen paikkaan. Hänellä ei silloin ollut aavistustakaan, mitä uusi elämä toisi mukanaan.

Yksitoistahenkinen perhe sai asunnokseen kerrostalokolmion. Alkuun sisärukkaset olivat kaiken aikaa ulkona. He leikkivät lumessa ja maistelivat sitä. Lumen pehmeys ja keveys hämmästytti. He ihmettelivät myös pimeyttä ja sitä, että kaupunki oli täynnä kuolleita puuta. He eivät tieneet, että keväällä puut täyttyisivät vihreällä, uusilla lehdillä. Afrikassa puissa on aina lehtiä, vain kuolleet puut seisovat alastomina ja synkkinä kuten täällä. Paikalliset somalialaiset varoittivat yksin liikkumisesta iltaisin. ”Voi joutua ongelmiin, jos törmää vaikka skineihin”, he sanoivat. Mieleen hiipi levottomuus, eivätkö he täältäkään löytäisi rauhaa. Ei kestänyt kauan ennen kuin naapurin vanha mies alkoi huutaa heille: ”Menkää pois, lähtekää takaisin omaan maahanne!”

Suomessa isä luovutti. Isä oli ollut aktiivinen Keniassa ja Ugandassa, mutta Suomessa hän ei enää jaksanut aloittaa uudestaan niin erilaisessa ympäristössä. Perheelle järjestettiin paikat suomen kielen kurssille, mutta isä ei mennyt. Vanhemmista uuden kielen oppiminen ja vieraan kulttuurin omaksuminen tuntui raskaalta.

KOULUPOJAN UUDET HAASTEET

Kului vuosi, ja Salah siirtyi koulunpenkille. Koulussa ei ollut yhtä hauskaa kuin kielikurssilla. Opettaja puhui liian nopeasti, ja kesti kaksi vuotta, ennen kuin Salah ymmärsi täysin, mitä tunneilla kerrottiin. Salah oli luokan ainoa maahanmuuttaja, ja tunnilla hän istui aina yksin. Hän pelkasi opettajan kysymyksiä. Vastausvuoro annettiin aakkosjärjestyksessä, ja opettajan katse kohdistui ensimmäiseksi Salahiin, jonka sukunimi tuli ensin. Mielessään Salah harkitsi jopa sukunimen vaihtoa, niin ikävältä tuntui olla aina ensimmäinen. Tunnilla hän odotti kärsimättömästi, että välitunti alkaisi. Silloin hän juoksi tapaamaan kavereitaan, jotka kaikki olivat maahanmuuttajia: Kiinasta, Vietnamista, Somaliasta ja Venäjältä.

Peruskoulun jälkeen Salah jatkoi kymppiluokalle toiseen kouluun. Nytkin hän aluksi istui yksin nurkassa eikä puhunut kenenkään kanssa. Mutta tässä koulussa kaikki muuttui. Eräänä päivänä luokkakaverit tulivat ruokalassa hänen viereensä ja sanoivat: ”Tästä lähtien tulet meidän kanssamme syömään,

etkä ole enää yksin!” Salah huomasi, etteivät kaikki suomalaiset olleet samantaisia. Salah totesi helpotukseksensä, ettei hänessä ehkä ollutkaan mitään vikaa. Se oli mahtavaa aikaa.

”MEKIN OLLAAN ERILAISIA!”

Valmistuttuaan lähihoitajaksi Salah muutti Helsinkiin. Helsingissä Salah sai töitä kotihoidosta. Hän kiertää vanhusten luona auttamassa ja viemässä lääkkeitä. Työelämän arki ei aina ole helppoa. Jotkut vanhukset eivät halua asioida hänen kanssaan; tummaihoisen hoitaja on heille vieras ja pelottava.

Eräänä maanantaina Salah meni kotikäynnille. Hän soitti ovikelloa ja odotti. Mies lähestyi ovea, katsoi oviaukosta ja ärähti: ”Olenhan mä monta kertaa sanonut, etten tykkää teikäläisistä, mene muualle!” Salah sanoi tullessaan miehelle lääkkeitä. Mies pyysi tiputtamaan ne postiluukusta, mutta Salah ei suostunut. Keskustelu jatkui ja lopuksi mies avasi oven.

”Minua vastapäätä asuu yksi teikäläisistä, hän riehuu ja käyttää huumeita. Jos kaverisi käyttäytyy tuolla tavalla, se tarttuu sinuunkin”, vanhus sanoi.

”En tunne naapuriasi, en edes asu täällä päin”, Salah vastasi ja jatkoi: ”Joka päivä meille huudetaan ja meitä haukutaan. Te sanotte, että on erilaisia suomalaisia. No, me maahanmuuttajatkin ollaan erilaisia!”

Mies oli hetken hiljaa, minkä jälkeen hän totesi Salahin olevan hyvä mies ja pyysi käyttäytymistään anteeksi. Vierailun jälkeen vanhus soitti Salahin esimiehelle ja pyysi, että Salah tulisi jatkossakin.

Vapaa-ajallaan Salah pelaa jalkapalloa. Mutta toisin kuin Somaliassa aikataulusta pitää sopia etukäteen. Suomessa ei voi mennä kentälle pelaamaan tuntemattomien kanssa. Kerran Salahin joukkue osallistui Englannissa turnaukseen, johon kokoontui somalialaisjoukkueita eri puolilta Eurooppaa. Paikalle saapuessaan Suomesta tulleet huomasivat eroavansa joukosta. He olivat hiljaisempia eivätkä melunneet yhtä paljon kuin muut. Toiset lauloivat ja huusivat kilpaa. Kenties Salahin ryhmään oli jo sekoittunut ripaus suomalaisuutta. Kulttuuri tarttuu.

HÄÄJUHLAT SOMALIALAISEEN TAPAAN

Salah ja Amina kävivät parin vuoden ajan treffeillä kahviloissa, mutta vain sisko tiesi siitä. Seurustelusta ei ole tapana puhua. Kun pari ilmoitti avioliit-

toaikeistaan, Salahin veli soitti Aminan isälle ja kertoi nuorenparin suunnitelmista. Salah olisi itse halunnut soittaa, mutta se oli perinteiden vastaista. Tavan mukaan isän olisi pitänyt soittaa, mutta koska isä oli kuollut muutama vuosi sitten, se oli isoveljen tehtävä.

Juhlien suunnittelu oli monimutkainen projekti, sillä kaikilla oli sanottavanaan häiden järjestelyistä. Salah ei toivonut perinteistä juhlaa, johon tulisi monta sataa vierasta, sekä kutsuttuja että kutsumattomia. Siksi häät järjestettiin pienessä tilassa, johon mahtui vain perhe ja ystävät.

Salahin hääpäivä alkoi kihlajaisilla. Niitä ei aina juhlista samana päivänä, mutta Salahista tuntui helpommalta saada kaikki hoidettua samalla. Kihlajaisiin tuli yli 200 vierasta ja kaikki olivat perinteen mukaisesti miehiä. Imaami kysyi morsiamen veljeltä, luovuttaako tämä siskonsa Salahille. Tämän suostuttua imaami ilmoitti kihlauksesta ja sitten syötiin. Jännitykseltään Salah tuskin huomasi, mitä hänen ympärillään tapahtui. Hän ei ollut tottunut olemaan kaiken keskipisteenä. Morsian saapui vasta illalla hääjuhlaan, johon kuului herkuttelua ja tanssimista somalialaisten laulujen tahtiin. Häiden jälkeen Salah ja Amina muuttivat yhteiseen kotiin.

SOTA, JOLLE EI NÄY LOPPUA

Salahin isän kuoltua äiti päätti lähteä Somaliaan hoitamaan mummoa. Olisi katastrofi, jos isoäiti olisi kuollut ennen kuin äiti palasi Somaliaan. Isoveljellä oli ollut jo jonkun aikaa ongelmia. Hän liikkui huonoissa piireissä, ja äiti yritti houkutella häntä mukaansa Somaliaan. ”Mieluummin ammut minut täällä ja nyt. Siellähän joka tapauksessa kuolen!” isoveli vastasi.

Lopulta isovelikin lähti. Salah soitti veljelleen tiedustellakseen, minkälaista Somaliassa nykyään oli. ”Täällä on kaikki mahdollista. Eilen olin bussissa, ja yhtäkkiä perässä olevaa bussia alettiin ampua. Moni kuoli. Olin aivan shockissa, mutta muut vain siirsivät ruumiit pois ja totesivat, että elämä jatkuu. Jatkettiin matkaa”, isoveli kertoi. Isoveljeä pelotti ja paluu Suomeen alkoi houkutella yhä enemmän. Hän asuu äidin, mummon ja tädin kanssa pakolaisleirillä Mogadishun ulkopuolella. Hän ei juurikaan uskalla liikkua ulkona, kun ei koskaan voi tietää, räjähtääkö pommi tai joutuuko ammuskelun kohteeksi.

Mogadishun katukuva ei ole enää sama kuin se aikoinaan oli. Pitkittänyt sota on pyyhkäissyt kadut tyhjiksi, ja miljoonat somalialaiset elävät pakolaisina eri puolilla maailmaa. Kaupungin arkkitehtuurisista ylpeyksistä on jäljellä vain

Loppumaton sota?

Somalia sijaitsee alueella, jota kutsutaan Afrikan sarveksi. Alue on ollut monen nimen ja hallinnon alla. Noin 700-luvulta lähtien arabit levittäytyivät nykyisen Somalian alueelle ja toivat mukanaan islamilaisen kulttuurin. 1800-luvun lopulta lähtien Afrikan sarvi oli Ranskan, Iso-Britannian ja Italian siirtomaavallotusten kohde. Somalia itsenäistyi vuonna 1960, kun Italian ja Ison-Britannian Somalimaat yhdistyivät. Uusi tasavalta joutui nopeasti sekä poliittisiin että taloudellisiin ongelmiin, ja vuonna 1969 valtaan nousi sotilasvallankaappauksen seurauksena Mohamed Siad Barre.

Sisällissota alkoi jo Somalian ja Etiopian välisen Ogadenin sodan jälkeen vuonna 1977, ja Pohjois-Somaliassa tilanne kärjistyi vuonna 1988. Diktaattorina tunnettu Barre johti maata aina vuoteen 1991, jolloin sotilaallisesti järjestäytyneet klaanit syöksivät hänet vallasta ja Somalia valtiona lakkasi toimimasta. Samana vuonna maan pohjoisosan Somalimaa julistautui itsenäiseksi, mutta se ei ole edelleenkään saanut kansainvälistä tunnustusta. Somalimaalla on oma lippu, valuutta ja presidentti, ja sen olot ovat suhteellisen rauhalliset. Somalian koillisosissa sijaitseva Puntmaa on myös irtautunut Somaliasta, mutta sanoo palaavansa sen yhteyteen olojen vakiinnuttua.

Sisällissota oli alun perin klaanipäälliköiden välistä taistelua, mutta nykyään sodan osapuolina ovat väliaikaishallituksen joukot ja erilaiset islamistiset ryhmittymät. Heikon väliaikaishallituksen joukot ovat käytännössä vallassa vain rajatuilla alueilla pääkaupungissa Mogadishussa ja muutamilla muilla alueilla; islamistit hallitsevat lähes kokonaan maan etelä- ja keskiosia.

Islamistit eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan koostuvat monista ryhmistä, joiden kaikkien tavoitteena on valta ja useimmilla myös islamin sharia-lain¹ äärimmäinen tulkinta. Sodan eri osapuolet saavat myös ulkopuolista tukea. Väliaikaishallitusta tukevat ainakin Euroopan unioni, Afrikan unioni, Yhdysvallat ja monet Itä-Afrikan maat, islamistiryhmiä puolestaan ainakin Eritrea ja jotkut muslimimaat. Vuonna 2006 Etelä-Somaliassa oli hetkellisesti rauhallisempi vaihe. Vuodesta 2007 lähtien islamistit ovat kiihdyttäneet taisteluitaan, islamistinen al-Shabaab-ryhmä on myöntänyt yhteytensä al-Qaidaan², ja väliaikaishallitusta repivät sisäiset ristiriidat.

Somaliasta on puuttunut toimiva keskushallinto sisällissodan alusta asti, ja maassa asuvat somalialaiset ovat kokeneet äärimmäistä puutetta ja inhimillistä hätää. Vuoden 2010 ensimmäisellä puoliskolla 200 000 ihmistä joutui pakenemaan, ja valtava määrä somalialaisia on pakolaisina sekä maan sisällä että eri puolilla maailmaa. Vuodesta 2007 ainakin 21 000 somalialaista on kuollut sodan seurauksena. Konfliktin ratkaisemiseksi on käyty 13 rauhanneuvottelua, mutta vielä ei yli 20 vuotta kestäneelle sodalle näy loppua. Monet nuoret somalialaiset eivät ole nähneet muuta kuin sotaa.

¹ Sharia on islamilainen laki, jota pidetään Jumalan säätämänä. Ihmiset toimivat lain tulkitsijoina.

² Al-Qaida on ääri-islamilainen järjestö, joka käy sotaa "vääräuskoisia" vastaan.

Lähteet: Global.finland; Suomen Somali.

rauniot. Aurinko paahtaa edelleen, mutta kauppiaiden sijaan se polttaa sotilaiden päitä ja huntujen kimallus on vaihtunut aseiden kiiltoon. Pakolaisleirit Mogadishun ulkopuolella, jossa Salahin äiti ja veli nykyään asuvat, ovat liian täynnä; tuhannet ihmiset elävät ahtaautuneina pieniin teltoihin ja hökkeleihin vailla perustarvikkeita ja hygieniaa. Somaliassa on arvioitu olevan yhteensä noin 1,4 miljoonaa maan sisäistä pakolaista.

Salah ei enää jaksa seurata uutisia Somaliasta. Sota vain jatkuu ja jatkuu. Amina seuraa itsepäisesti Englannista lähetettävää somalikanavaa – toivo paluusta elää hänessä. Vaimon puheet paluumuutosta kylmäävät Salahia, hänen toivonsa on hiipunut.

Klaanipäälliköiden välinen kamppailu vallasta on vuosien taistelujen aikana muuttunut sekavaksi sodaksi hallinnon ja eri islamististen ryhmien välillä. 1990-luvulla syntyneet somalialaiset ovat jo melkein parikymppisiä, eivätkä he koskaan elämässään ole nähneet muuta kuin sotaa. Salahille tulee kylmät väreet, kun televisiossa näytetään 12-vuotiaita lapsia aseet kädessään. Heitä on helppo värvätä tarjoamalla ruokaa tai rahaa. ”Tuo lapsihan tappaisi minut ihan leikiten!” Salah huudahti kerran vaimolleen ruudussa näkyvää pientä sotilasta osoittaen. Salah ei Somaliaan lähtisi, mutta Aminalla on vielä tuoreet muistot Somaliasta, vahvemmat siteet. Salahille Somalia on enää haalistunut muisto.

Salah pääsi ajoissa pois sodan jaloista. Pidempi aika sodan väkivaltaisessa ympäristössä olisi voinut sekoittaa hänenkin päänsä. Muutto Suomeen pelasti perheen kiertolaisuudelta Afrikassa. Salah on tyytyväinen tähänhetkiseen elämäänsä. Häistä on kulunut vuosi ja pian alkaa uusi elämänvaihe, kun Salahille ja Aminalle muutaman kuukauden päästä syntyy vauva. Amina on jo miettinyt nimiehdotuksia lapselle, mutta Salah haluaa odottaa: ”Katsotaan sitten, kun se tulee”. Päivä kerrallaan.

Pohdintaa

1. Miksi Salahin vanhempien oli vaikeampi sopeutua Suomeen kuin heidän lastensa? Miten tämä voi vaikuttaa perheen keskinäisiin suhteisiin?
2. Tarinassa kuvataan Salahin kohtaamisia suomalaisten kanssa esimerkiksi koulussa ja työssä. Mitä ajatuksia osapuolilla on toisistaan ja miten ne vaikuttavat heidän kanssakäymiseensä? Miten kohtaamiset voivat joko muuttaa tai vahvistaa osapuolten käsityksiä toisistaan?
3. Minkälainen elämä Salahia odottaisi Somaliassa, jos hän muuttaisi nyt takaisin?
4. Mitä stereotyyppioita somaleihin liitetään Suomessa? Vertaa niitä tarinan päähenkilöön ja pohdi, miksi ja miten mielikuvat syntyvät.

Pelko ei kahlitse auttavia käsiä – afgaanilääkärin elämää

SENNI JYRKIÄINEN

Malalai on Afganistanista kotoisin oleva lääkäri ja viiden lapsen äiti. Naislääkärin elämä muuttuu hengenvaaralliseksi talibanien anastettua vallan. Tuhansien muiden pakolaisten jäljessä Malalain perhe lähtee vaaralliselle pakomatkalle, jonka määränpäänä on naapurimaa Iran. Pakolaisaikanaan Iranissa Malalai hoitaa pakolaisia tauotta kolmen vuoden ajan. Sitten Malalai kirjoittaa anomuksen Yhdistyneille Kansakunnille ja saa perheelleen turvapaikan Suomesta.

Malalain tarina alkaa vuodesta 1965, jolloin hän syntyi Kabulissa vanhempiensa esikoiseksi. Isä oli korkea-arvoinen upseeri, jonka perhe sai viettää etuoikeutettua elämää. Vuosien kuluessa Malalai sai seitsemän pikkusisarusta.

Kun Malalai oli kolmen vanha, perhe muutti isän työn takia kuumaan ja kivaan Etelä-Afganistaniin. Viisivuotiaana pikku Malalai päätti äidin hämmästykseksi opetella Koraania. Malalai harjoitteli myös muslimien pyhän kielen arabian lukemista. Kuulostaa uskomattomalta, mutta jo seitsemänvuotiaana Malalai hallitsi Koraanista 30 lukua. Ei olekaan liioittelua luonnehtia Malalaita huippulahjakkaaksi lapseksi.

Yleensä afganistanilaiset tytöt laitetaan tekemään kotitöitä aamusta iltaan, mutta ei Malalaita. Malalai kävi menestyksekkäästi kouluaan, kun upseerisän apulaiset ja perheen naisväki hoitivat kotitalouden. Kun peruskoulu oli lopussa ja oli aika siirtyä lukioon, Malalailla ja hänen kahdella ystävättärelään oli iso pulma edessään. Kaupungissa oli vain poikalyseo. Koulutusta arvostavat vanhemmat ratkaisivat asian laittamalla tyttärensä poikakouluun. Se oli iso shokki kaupungin välle! Malalai menestyi kuitenkin hienosti uudessa

Malalain matka

Malalai syntyi Kabulissa, mutta muutti pian perheensä mukana Etelä-Afganistaniin. Opiskelu- vuotensa Malalai asui Neuvosto-Tadžikistanissa. Levottomuuksien vuoksi Malalai perheineen joutui muuttamaan Afganistanissa monta kertaa ja lopulta he pakenivat Iraniin. Pakolaisvuodet päättyivät, kun Malalain perhe sai Suomesta turvapaikan.

Afganistan

Valtiomuoto	islamilainen tasavalta
Pääkaupunki	Kabul
Väkiluku	32,6 miljoonaa
Uskonto	sunni-muslimeja 85–90%, shiia-muslimeja 10–15 %, muita 0,3 %
Kielet	dari 50 % (virallinen), pashtu 35 % (virallinen), turkkilaiset kielet 11 %, 30 vähemmistökieliä 4 %
Lukutaito (yli 15 v.)	naiset 24 %, miehet 52 %
Elinajanodote	51 vuotta

Lähteet: CIA - The World Factbook

koulussa ja selvitti kolmen lukuvuoden opinnot kahdessa vuodessa. Ahkera Malalai toimi myös tyttökoulussa kemian ja biologian opettajana.

Eräänä päivänä onnellinen perhe-elämä katkesi ennalta aavistamatta. Neuvostojoukkoja vastaan taistelevat mujahedin-sissit tulivat ja sieppasivat yhden Malalain pikkuveljestä joukkoihinsa. Tuskallinen epätietoisuus pojan kohtalosta katkesi vasta, kun veli palasi usean vuoden jälkeen kotiin täysin muuttuneena, pitkähiuksisena ja parta roikkuen. Malalai näki, että sotavuo-
det olivat vieneet häneltä iloisen pikkuveljen ja tuoneet takaisin toisenlaisen, sulkeutuneen ja kärsineen miehen.

LÄÄKÄRIKSI NEUVOSTOLIITTOSSA

Päätettyään kouluopintonsa Malalai tahtoi lukea lääkäriksi. Avarakatseinen isä teki poikkeuksellisen päätöksen. Hän antoi tyttärensä lähteä opiskelemaan kauas kotoa, vieraaseen maahan. Yliopistoon hyväksyminen tarkoitti muuttoa Neuvostoliittoon ja uuden kielen oppimista.

Tuoreet afganistanilaiset opiskelijat matkustivat joukolla pohjoiseen naapurimaahan Neuvosto-Tadžikistaniin. Matkaseurueessa oleva Karim huomasi kauniin Malalain heti. Siitä alkoi rakkaustarina, joka jatkuu yhä.

Afganistanilaisen tavan mukaan Karim puhui ihastuksestaan ensin äidilleen. Sitten Karimin vanhemmat menivät vierailulle Malalain perheeseen ja pyysivät pojalleen tyttären kättä. Kun Malalain vanhemmilta oli saatu myönteinen vastaus, alkoivat suuret juhlanjärjestelyt. Karimin perhe varasi Kabulista hotellin kihlajaisia varten, ja Malalaita ja Karimia juhlittiin neljänsadan ihmisen voimin. Myös häihin osallistui satoja juhluvieraita, mutta ne vietettiin kotona. Tuore aviopari palasi yhdessä Neuvosto-Tadžikistaniin ja perusti sinne yhteisen kotinsa.

Ensimmäinen vuosi Tadžikistanissa kului venäjän kieltä opiskellessa. Seuraavana vuonna Malalai osasi kieltä jo niin hyvin, että saattoi keskittyä lääketieteen opintoihin. Kesken opintojen Malalai sai ensimmäisen lapsensa. Hän oli silloin 19-vuotias. Pojalle annettiin nimeksi Patrice afrikkalaisen itsenäisyysjohtaja Patrice Lumumban mukaan. Myöhemmin nimi oli kuitenkin pakko vaihtaa, koska mujahedinien mielestä nimi oli sopimaton.

Vauvan hoitaminen opiskelujen ohessa osoittautui vaikeaksi. Niinpä lapsi lähetettiin Malalain suruksi sukulaisten hoitoon.

Malalai muistelee, että erityisesti viimeinen seitsemästä Tadžikistanin vuodesta oli raskas ja yksinäinen. Karim oli jo valmis agronomi ja joutui menemään Afganistanin armeijaan, ja lapsikin oli Kabulissa. Malalai kertoo: ”Koko ajan itkin lapsen takia. Mitä hänelle kuuluu? Mitä hän tekee? Mitä syö... Vaikka olin ihan varma, että lapseni on hyvässä kunnossa. Toinen huoli oli, että ihan joka päivä Kabulissa räjähti pommeja. Koko perhe oli siellä.”

Kun Malalai oli valmis erikoislääkäri, hän saattoi vihdoinkin palata perheensä luo Kabuliin. Malalai meni töihin sairaalaan vastasyntyneiden osastolle. Malalai ja Karim saivat myös perheenisäystä. Syntyi toinen poika. Sitten perhe muutti töiden perässä Koillis-Afganistaniin. Siellä vierähti seitsemän vuotta, ja perheeseen syntyi vielä kaksi poikaa.

AFGANISTANIN VUODET: POMMEJA JA TAPPOUHKAUKSIA

Koillis-Afganistanin vuodet päättyivät siihen, että pommeja alkoi sataa taivaalta päivittäin. Malalai joutui jättämään yksityisvastaanottonsa ja Punaisen Ristin johtavan lääkärin tehtävänsä. Paljon ei pakattu lähtiessä mukaan, sillä matkaa taitettiin välillä kävellen tai hevosen selässä, välillä kuorma-auton lavalla. Muistotkin haudattiin kotiseudulle, kun perhealbumit kaivettiin piiloon maan alle. Alkoi raskas vaellus kohti Kabulia läpi vaikeakulkuisen Hindu Kush -vuoriston.

Kävelevät matkalaiset olivat vuoristossa suuressa vaarassa, sillä kapeilla teillä onnettomuuksia tapahtui harva se päivä. Kerrankin 60 ihmisen joukko putosi autojen imussa suoraan rotkoon, Malalai muistelee kauhistuneena. Pahasti oli käydä myös Malalaille itselleen. Perhe eteni hitaasti kapeaa tietä, jonka yhtä laita reunusti jyrkkä vuorenrinne ja toisella puolen tietä avautui suora pudotus rotkoon. Burkha päällään, vauva sylissään Malalai taittoi matkaa hevosen selässä, kun hevosen jalka yhtäkkiä lipsahti vaarallisesti. Kun hevonen huojahteli rotkon reunalla, Malalai tarttui hädissään lapseensa, niin lujaa, että pikkuinen tuli aivan mustelmille. Synkkä pudotus näkyi vielä Malalain silmissä, kun hän tajusi, että hevonen oli päässyt tasapainoon ja he olivat säästyneet äkkikuolemalta.

Perheen miehet raivostuivat hevosen omistajalle: kuinka tämä saattaa kuljettaa hevostaan niin huolettomasti! Hevosen jalka ei olisi lipsahtanut, jos sitä olisi talutettu varovasti! Tuohuneena Malalai kertoo, kuinka välinpitämättömän hevostamiehen mielestä hyvitykseksi kuolleista perheenjäsenistä olisi riit-

tänyt se, ettei perhettä laskutettaisi matkasta. Kamalasta tapahtumasta lähtien Karimin veli talutti hevosta itse.

Päivisin pakolaisjoukko kulki kohti Kabulia, mutta yön tullessa pystytettiin teltat. Vuoristossa Malalai ei saanut kunnolla nukutuksi, milloin teltaan hypyvien sammakkojen takia, milloin vuorilla vaanivien vaarojen vuoksi. Miehet olivat kävelystä niin uupuneita, että nukkuivat syvää unta. Malalai valvoi peloissaan ja kuunteli ympäristön ääniä.

Yhtenä iltana viereisestä teltasta alkoi kuulua naisen vaikerointia. Ei ole hyvän tavan mukaista mennä toisen teltaan, mutta Malalai lähetti silti Karimin kysymään, tarvitseeko nainen apua. Pian Malalai haettiin paikalle. Teltassa makasi kolme päivää sitten synnyttänyt nainen, tuskissaan ja heikkovointisena. Kuolleen lapsen mustaksi mädäntynyt käsi oli ainoa kohdusta tullut kappale. Muutoin lapsen ruumis oli vielä äitinsä sisällä. Leirioloissa Malalailla ei ollut edes käsineitä käytettävissään, muista apuvälineistä puhumattakaan. Malalai kuitenkin tutki naisen ja veti ulos kohtuun jääneen mädäntyneen ruumiin ja istukan. Malalai määräsi naiselle antibiootteja ja kehotti perhettä lähtemään lääkkeiden hakuun. Silloin naisen aviomies itki kiitollisuudesta.

Matkan varrella Malalai auttoi monia muitakin, kunnes perhe jumittui lumen takia Nahrinin kaupunkiin neljäksi kuukaudeksi. Takaisin ei voinut palata, eikä tie eteenpäin ollut auki. Myös Malalain vauva kärsi matkanteosta, oksensi annetun maidon. Onneksi kaupungissa asui Karimin ystävä, joka majoitti matkalla olevan perheen. Malalailla oli pian taas kädet täynnä työtä, kun ihmiset kuuluivat, että uusi lääkäri oli saapunut kaupunkiin.

KABULIIN JA KIIREESTI POIS

Lumien sulettua Malalai ja Karim saivat pakomatkinsa vihdoinkin päätökseen. He olivat kulkeneet kohti Kabulia uskoen, että he voisivat aloittaa siellä uuden elämän. Asuihan siellä koko Karimin perhe, ja työmahdollisuuksiakin riitti. He eivät kuitenkaan aavistaneet, että heidän saapuessaan Kabuliin sinne marssisivat myös pelätyt talibanit ja ottaisivat kaupungin haltuunsa.

Kun Malalai meni soittamaan naapurien kotipuhelimesta Punaiselle Ristille tarjoutuakseen töihin, langan toisessa päässä olivatkin talibanit. Malalai löi luurin kauhuissaan kiinni ja naapurit repivät puhelimen irti. Jos talibanit jäljittäisivät soittajan, kaikille kävisi huonosti, sillä naislääkärit olivat kiellettyjä talibanien Afganistanissa.

*Päivisin pakolaisjoukko
kulki kohti Kabulia, mutta yön
tullessa pystytettiin teltat.
Vuoristossa Malalai ei saanut
kunnolla nukutuksi, milloin teltaan
hyppivien sammakkojen takia,
milloin vuorilla vaanivien
vaarojen vuoksi.*

Kauan haaveiltu Kabul jäi vain ohikulkupaikaksi, ja perheen oli taas pakko lähteä matkaan. Tällä kertaa he suuntasivat etelän kautta länteen, Irania kohti Nimroziin.

HENGENPELASTAJA HENKENSÄ KAUPALLA

Vielä Nimrozissakaan Malalai ei lopettanut työntekoa. Apua tarvitsevia oli yksinkertaisesti liian paljon. Miehiäkin Malalai hoiti, vaikka tiesi, että talibanien lakeja rikkovia naisia oli julmasti kivitetty kuolemaan.

Kävi niin, että Malalain työnteko tuli talibanien tietoon. Kerran, kun Malalai seisoi apteekissa tiskin takana reseptiä kirjoittamassa, talibanit huomasivat hänet. Kamalaa oli, että silloin Malalailta ei ollut edes burkkaa päällään. Malalai kun kapinoi myös tukahduttavaa vaatetusta vastaan. Raivostunut mies alkoi kerätä kiviä käteensä rikkoakseen apteekin seinät, kun Malalai puuttui asiaan. Malalai selitti miehelle, että naislääkäreitä tarvitaan kipeästi sairaita naisia varten ja kysyi talibanilta: ”Jos vaimonne on sairas, mihin voitte viedä hänet?” Vihastunut talibani vastasi pahaenteisesti: ”Jumala antaa, Jumala ottaa.”

Se oli lopun alkua. Kaikessa hiljaisuudessa talibanit alkoivat suunnitella Malalain rankaisemista. Vielä toisenkin kerran Malalai joutui sanaharkkaan talibanien kanssa. Malalaista tuli vaarallisen kuuluisa talibanien keskuudessa, ja he päättivät, että Malalain ja Karimin oli aika kuolla. Karimia talibanit vihasivat siksi, että tämä antoi vaimonsa tehdä töitä. Jälkikäteen ajateltuna Malalai uskoo, että jokainen minuutti Afganistanissa oli hengenvaarallinen.

PAKOMATKA

Eräs hirveä päivä ei unohtu Malalailta koskaan. Malalai kertoo, kuinka ennalta arvaamatta talibaneihin kuuluva sukulaismies juoksi paikalle kauheiden uutisten kanssa: jos Malalai ei kiireesti lähtisi pakoon perheensä kanssa, talibanit teloittaisivat heidät jo ensi yönä.

Tappouhkauksen tultua Malalain perheen elämä muuttui kilpajuoksuksi kuoleman kanssa. Aikaa oli vähän. Vain kaikista tarpeellisin pakattiin mukaan. Pimeän turvin Malalai ja Karim johdattivat lapsensa joen rantaan. Malalai muistaa, kuinka Helmand-joen vesi näytti paksulta ja mutaisen ruskealta. Eräs poika otti perheen veneensä kyytiin ja alkoi soutaa kohti Iranin rajaa. Malalai laski minuutteja. Zaranjista oli rajalle matkaa vain muutama kilomet-

ri, mutta turvassa oltiin vasta, kun raja oli ylitetty ja vartijat ohitettu. Yhdessä yössä afganistanilaisperheestä tuli pakolaisia.

PAKOLAISELÄMÄÄ IRANISSA

Malalai muistaa ensimmäisistä pakolaiselämän päivistä jatkuvan pelon. Kun hänen perheensä oli selviytynyt rajanylityksestä, he menivät piileksimään Iranin puolella asuvan sukulaistädin asuntoon. Vasta parin päivän jälkeen Malalai ja Karim uskaltautuivat iranilaisten viranomaisten puheille. Malalain suureksi helpotukseksi heidät kirjattiin pakolaisiksi ja heille annettiin kaupunkikohtainen oleskelulupa. Nyt kukaan ei voisi pakottaa heitä takaisin Afganistaniin.

Rajakaupunki Zabolista löytyi ensimmäinen asunto. Ensimmäinen yö vuokra-asunnossa oli kylmä. Perheenjäseniä oli kuusi, mutta peittoja heillä oli vain kaksi. Malalai levitti aviomiehensä kanssa yhden peiton betonilattialle ja kehotti neljää lastaan asettumaan makuulle peitteen päälle. Malalai ja Karim ottivat reunapaikat ja asettelivat peiton päälleen. He pitelivät peiton kulmista kiinni, etteivät lapset palelisi.

Malalain muistoissa ensimmäiset puoli vuotta kärsittiin jatkuvaa puutetta. Rahaa ei tullut mistään, eikä töitäkään ollut. Kaasukeitintä piti käyttää säästelellästi niin, että teevesi saatiin juuri ja juuri kiehautettua. Kerran, kun tuttava lahjoitti perheelle ison pakkauksen sipsejä, lapset alkoivat suunnitella, kuinka saisivat vaihdettua kadulla sipsit leipään. Nälkäisten lasten puheet surettivat Malalaita.

Karu elämä muuttui äkisti, kun pakolaisperhe tapasi asuntoaan vuokraavan iranilaisen insinöörimiehen. Kun ystävällinen mies näki perheen vaikean tilanteen, hän päätti antaa perheen käyttöön asuntonsa kaikki huonekalut ja tavarat. Hetki sitten Malalai perheineen oli vielä nukkunut betonilattialla vain huopa allaan. Yhtäkkiä heillä oli sängyt ja kaikenlaista tavaraa, televisiokin!

HOITAJAN PALKALLA LÄÄKÄRIN TÖITÄ PAKOLAISLEIRISSÄ

Kun viranomaisille selvisi, että Malalai on ammatiltaan lääkäri, he lupasivat työtä – lähihoitajan palkalla, kuusi päivää viikossa. Vaikka ehdot olivat surkeat, Malalai ei voinut muuta kuin ottaa työn vastaan. Siitä alkoi taukoamaton kolmen vuoden työrupeama.

Malalain uutena työpaikkana toimi Afganistanin vastaiselle rajalle rakennettu Niatakin pakolaisleirin terveysasema. Malalai oli leirin ainoa lääkäri. Ambulanssi haki Malalain aamuseitsemältä kotoa, mutta jo neljältä aamuyöstä terveysaseman oven edessä oli satojen ihmisten jono.

Niatakin leiri oli jaettu Afganistanin etnisten ryhmien kesken: pashtut, hazarat ja tadzikit asuttivat kukin leiriä. Kuivalle maapohjalle oli rakennettu muutamia moskeijoita ja koulu lapsia varten. Ihmiset asuivat mudasta rakennetuissa majoissa, kutakin perhettä kohden oli varattu yksi lähes valoton ja savuinen huone.

Malalai muistaa vieläkin, kuinka kuumuudessa hiekka põlisi ja kuivuus tarttui kurkkuun. Puhdasta vettä leirillä ei ollut koskaan riittävästi, ei myöskään vettä sairaiden hoitoon. Nähdessään vettä kuljettavat säiliöautot sadat ihmiset juoksivat vesipisteen luo jonoon kanisterit kädessään. Malalai selittää, kuinka vedestä tehtiin klooraamalla juomakelpoista. Maailman ruokaohjelman mukaisesti pakolaiset saivat paketin riisiä, öljyä ja muuta välttämätöntä.

Niatakin terveysaseman edustalla oleva sairaiden virta näytti Malalaista loppumattomalta. Ei hän silloin kuvitellut, että he vielä joskus eläisivät toiseltaista, parempaa elämää. Päivästä toiseen Malalai hoiti leirin asukkaita. Harvoina vapaina hetkinään hän käänsi hammashygieniaopasta pashtun kielelle. Lisäksi Malalai piti leirin asukkaille oppitunteja hampaiden harjaamisesta ja henkilökohtaisesta hygieniasta. Aiheet olivat tärkeitä, sillä Niatakin lapsikuolleisuus oli korkea, aliravitsemus oli yleistä ja aikuisiakin menehtyi koko ajan liian keskellä monenlaisiin tauteihin.

Niatak oli painajainen – sekä asua että tehdä töitä. Malalai kertoo: ”Iranilaiset lääkärit eivät kestä siellä kahtakaan tuntia. He laittavat silmät kiinni ja juoksevat pois.” Toisin kuin iranilaisten, Malalain oli pakko jaksaa.

Joskus leirissä tapahtui kamalia. Vain pari päivää siitä, kun Malalai oli saanut ystävältään Rahimalta kauniin sormuksen kiitokseksi hoidosta ja avusta, huonot uutiset saapuivat. Rahiman kotona oli tapahtunut kaasuräjähdyks, ja se oli polttanut naisen ihon. Ambulanssi kiidatti Rahiman Zahedaniin, ja Malalai jätti työt leirissä sikseen mennäkseen ystävänsä luo.

Sairaalassa Rahiman ihovammoja hoidettiin kovakouraisesti ilman kipulääkettä. Rahima tahtoi takaisin kotiin ja aneli päästä Malalain potilaaksi. Mala-

Afganistanin 30-vuotinen sota: mustat muistot ja tuhotut tulevaisuudet

Afganistan on moneen kertaan tallottu maa. Sotajoukot toisensa jälkeen ovat pyyhkäisseet maan yli jättäen jälkeensä pommitettuja kaupunkeja, pakolaisjoukkoja ja nälkää näkeviä lapsia. Leimallista Afganistanin konflikteille on ollut vieraiden valtojen osallistuminen sotiin. Yli 30 vuotta jatkunut konfliktien kierre sai alkunsa, kun tasavaltalaiset syrjäyttivät Afganistanin kuninkaan vuonna 1973. Uudet hallitsijat eivät pysyneet vallankahvassa pitkään, sillä jo vuonna 1978 Neuvostoliiton tukemat sosialistit kaappasivat vallan.

Elettiin kylmän sodan aikakautta: maailma oli jakautunut Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton leireihin. Yhdysvallat alkoi tukea islamististen mujahedin-joukkojen kapinointia Afganistanissa, ja vuonna 1979 Neuvostoliitto marssitti joukkonsa maahan tukemaan sosialisteja. Veriset taistelut eivät loppuneet edes vuoden 1988 rauhansopimukseen, jonka ulkomaisina osapuolina olivat Neuvostoliitto, Yhdysvallat ja Pakistan.

Vuonna 1992 mujahedin-sissit kaappasivat vallan istuvalta presidentiltä. Mujahedinit joutuivat kuitenkin vähitellen syrjään, kun kilpaileva islamistinen ryhmittymä, talibanit, kaappasi vallan. Talibanit toivat mukanaan tiukat uskonnolliset lait ja vanhat pashtujen heimotavat. Talibanit laajensivat valtapäiriään vähitellen ja valtasivat Kabulin vuonna 1996. Viisi vuotta sen jälkeen New Yorkin kaksoistornit romahtivat, ja Yhdysvallat aloitti terrorismin vastaisen taistelun hyökkäämällä Afganistaniin.

30-vuotinen sota on tehnyt Afganistanista köyhän maan, jossa ihmisoikeudet ja kansalaisten perusturva ovat heikoissa kantimissa. Kansainvälisen politiikan eturistiriitojen ohella maassa rehottava huumekauppa ja Afganistanin heimojen väliset erimielisyydet ovat pitkittäneet sotaa. Taisteluissa on kuollut ainakin 1,5 miljoonaa ihmistä, ja vuoden 1979 jälkeen Afganistanista on lähtenyt noin kuusi miljoonaa pakolaista.

Pakolaiset ovat palaamassa takaisin, mutta Afganistanin tilanne on edelleen kaoottinen ja epävarma. Ulkomaiset joukot yrittävät pitää haurasta rauhaa yllä. Samalla Taliban-liike jatkaa maanalaista toimintaa ja jarruttaa demokratian rakentamista. Taliban-liike saa tukea myös ulkomailta, oletettavasti ainakin Pakistanista.

Valtaosa kansasta elää köyhyydessä vailla valoisa tulevaisuutta. Nuoret afganistanilaiset kantavat mukanaan raskasta perintöä – tuhattuja maita, kansanryhmien välisiä erimielisyyksiä ja sodan traumoja. Siitä huolimatta ihmiset tekevät parhaansa kootakseen jälleen kotinsa ja elämänsä. Maa, joka on monituhattvuotisen historiansa aikana nähnyt lukuisia valloituksia ja sotia, rakentaa itsensä yhä uudelleen.

Lähteet: Global.finland; Hämeen-Anttila (2006)

lai ei voinut kuin kärkeä ystävänsä pysymään sairaalassa. Leirissä Rahima ei saisi riittävää hoitoa.

Seuraavana aamuna Rahiman mies odotti Malalaita tämän saapuessa leiriin. Mies kertoi, että Rahima oli palannut kotiin. Malalai kysyi huutaen mieheltä: ”Oletko aivan tyhmä, kun annat kuoleman kielissä olevan vaimosi tulla kotiin!”

”En ole tyhmä”, mies vastasi ja selitti kiireesti, että sairaalassa Rahima oli kärsinyt liikaa ja pyynyt vain päästä kotiin.

Malalai riensi ystävänsä luo ja itkien pyysi tätä palaamaan sairaalaan. ”Ei se mitään, jos minä kuolen sinun käsissäsi”, Rahima sanoi. ”Jos sinä nyt kuolet tässä, kärsin siitä koko elämäni”, Malalai vastasi itkien. Silloin Rahima suostui lähtemään. Muutaman päivän kuluttua Rahima tuotiin leiriin arkussa.

TÖISSÄ KELLON YMPÄRI

Perjantaisin Malalain ei tarvinnut mennä leiriin, mutta silloin koti täyttyi avuntarvitsijoista. Keskiyöllä, kahdelta, kolmelta, milloin tahansa tuli ihmisiä koputtamaan kotioveen. Ja Malalai otti ihmiset vastaan. Hänen kodissaan syntyi kolmen vuoden aikana monta lasta ja moni sairas sai avun.

Jatkuva väsymys ja raadanta 40 asteen helteessä alkoivat vähitellen näkyä kehossa. Malalain hiukset harmaantuivat ennen aikojaan ja painoa kertyi lisää kymmeniä kiloja. Malalai selittää, että muista huolehtiessa ei ollut aikaa katsoa peiliin tai ajatella omaa hyvinvointia. Töitä oli tehtävä – koko ajan.

Malalai alkoi uupua raskaan työtaakan alla ja lasten tulevaisuus näytti heikolta. Pakolaislapsilla ei olisi pääsyä Iranin yliopistoihin, eivätkä vanhemmat halunneet jättää lapsiaan kouluttamatta.

UUTEEN ELÄMÄÄN

Kolmen vuoden jälkeen Malalain raadanta Niatakin pakolaisleirissä huomattiin. Eräs Yhdistyneitä Kansakuntia edustava nainen sai sattumoisin kuulla Malalain rankasta elämästä ja kehotti tätä kirjoittamaan turvapaikkahakemuksen. Malalai ei uskonut, että yksi kirje auttaisi mitään, mutta Karim päätti, että kannattaisi kuitenkin yrittää. Perheen suureksi yllätykseksi muutaman kuukauden kuluttua alkoi tapahtua.

Burkha ja korkokengät – naisten elämää Afganistanissa

Vaaleansinisissä kaavuissa ristikot silmiensä edessä kulkevat naiset tulivat maailman tietoisuuteen talibanien myötä. Mielikuvat kotiin suljetuista, kaltoin kohdelluista naisista herättivät Suomessakin keskustelua. Miksi naisten oikeuksia poljetaan? Onko syynä äärimmäinen köyhyys, vanhat kulttuuriset tavat vai kenties islam? Afganistanilaisten naisten tilanne herättää pohtimaan naisten asemaa.

Afganistan on yksi maailman köyhimmistä maista, ja monella mittarilla tarkasteltuna afganistanilaiset naiset ovat heikossa asemassa. Naisiin kohdistuva väkivalta on yleistä, eikä naisilla ole yhdenvertaisia laillisia oikeuksia miesten kanssa. Vain reilu kymmenes naisista osaa lukea ja puolet tytöistä naitetaan ennen 16. ikävuotta. Kuinka he silloin voisivat puolustaa oikeuksiaan, käydä koulun loppuun ja hankkia itselleen ammatin?

Afganistanilaiset naiset näyttäytyvät helposti uhreina, mutta todellisuus on mutkikkaampi. Ennen talibaneja eri heimojen naiset, kaupunkilaiset ja maalaiset, rikkaat ja köyhät, pukeutuivat kukin tavallaan. Kirjava muoti on vähitellen palaamassa, kun burkha ei ole enää pakollinen asu. Korkokengät kopisten, värikkäät huivit hiustensa peittona naiset ovat jälleen astelleet työmarkkinoille. Parlamentin 361 edustajasta naisia on jopa 91.

Naisten aseman kehitykseen vaikuttavat niin islam kuin Afganistanin ikivanha kulttuuriperintö. Vanhojen kunniakäsitusten takia naisten julkista toimintaa ei nykyäänkään katsota aina hyvällä. Afganistania rakentavat naiset muistuttavat kuitenkin, että islamin oppien mukaan naisilla on erityisiä naisten oikeuksia ja heihin tulee suhtautua kunnioituksella ja oikeudenmukaisesti.

Kuten mitä tahansa uskontoa tai aatetta, myös islamia voidaan tulkita monin tavoin. Vaikka Koraani antaa miehelle enemmän oikeuksia kuin naiselle joissakin tilanteissa, kuten avioerossa, islamin ihmiskäsitys on pohjimmiltaan tasa-arvoinen. Jumalan luomina kaikki ihmiset ovat yhtä arvokkaita. Koraanissa ei käsketä naisia pukeutumaan burkhaan tai sulkeutumaan koteihinsa, vaikka jotkut tämän tulkinan tekevätkin Koraaniin vedoten.

Afganistanissa kasvaa parhaillaan voimakas naisjärjestöjen verkosto. Voimansa yhdistäneet naiset tekevät työtä rauhan ja parempien oikeuksien puolesta. Länsimaissa kuvitellaan joskus virheellisesti, että afganistanilaiset naiset pitää pelastaa rajoittavalta kulttuurilta tai uskonnon vaatimuksilta. Kuitenkin myös kulttuuri ja uskonto voivat toimia positiivisina voimavaroina kehitykselle siinä missä länsimaiden antama kehitysapukin. Esimerkiksi tyttöjen koulutusmahdollisuudet voivat parantua, kun vanhemmille kerrotaan, että islam ei suhtaudu kielteisesti tyttöjen koulutukseen. Asia, johon useimmat afganistanilaiset, niin naiset kuin miehetkin, kaipaavat muutosta, on yli 30 vuotta jatkunut sota. Rauha on edellytys kaikelle kehitykselle, myös naisten aseman parantamiselle.

Lähteet: Abu-Lughod (2002); CIA - The World Factbook; Mäkinen (2010); Unifem.

Ensin Suomen delegaatio otti Malalaihinkin ja Karimiin yhteyttä. Sitten heidät kutsuttiin haastatteluun perheen tilanteen kartoittamista varten. Helpotus oli suuri, kun delegaatio päätti myöntää Malalaille perheineen turvapaikan Suomesta.

Malalai on asunut Suomessa nyt kymmenen vuotta. Ahkeran kielenopiskelun, tenttien ja työharjoittelun tuloksena Malalaille on vihdoin lääkärin toimilupa. Perheeseen on syntynyt Suomessa viides poika. Malalaille ja Karimilla on suomalaisia ystäviä, ja lapset menestyvät koulussa ja opinnoissaan.

Afganistan on kuitenkin mielessä jatkuvasti. Siellä on yhä sukua ja ystäviä, joiden elämää pommit, korruptio ja kurjuus varjostavat. Malalain mielestä eriarvoisuus vain kasvaa: Kabulissa sotaherrojen uusien linnojen vieressä seisoo surkeita hökkeleitä.

Ahdistavat ajat ja pelottavat kokemukset käyvät usein ajatuksissa. Perheenjäsenten surulliset kohtalot eivät lakkaa varjostamasta Malalaita. Malalai kertoo: ”Elämässäni ei ole ollut yhtään minuuttia rauhaa. Ei nytkään.” Kivun ja tuskan kanssa on vain elettävä.

Perhealbumit ovat yhä maan alle kaivettuina jossain Koillis-Afganistanissa, kodin tavaroita on Kabulissa, osa omaisuutta on pitänyt hylätä matkan varrelle. Kaikki mitä perheellä oli, on jäänyt. Elämä Suomessa on aloitettu nollapisteestä. Lasten vuoksi rakennetaan uutta elämää.

Pohdintaa

1. Miksi Malalaista tuli pakolainen? Tapahtuiko tämä Afganistanissa vai Iranissa?
2. Vaikeasta elämästään huolimatta Malalai on toiminut aktiivisesti perheensä ja läheistensä hyväksi. Kerro tekstin perusteella esimerkkejä Malalain toiminnasta.
3. Mitä stereotyyppioita afganistanilaisiin naisiin liitetään Suomessa? Vertaa niitä tarinan päähenkilöön ja pohdi, miksi ja miten mielikuvat syntyvät.

Sinnikäs selviytyjä – thai-hierojan tarina

JENNY STENBÄCK

Thaimaan kosteasta lämmöstä Somboon on muuttanut pohjoiseen Helsinkiin, jossa hän työskentelee monien silmissä kyseenalaisessa ammatissa: thai-hierojana. Somboonilla on ollut kova elämä, ja hän on moneen otteeseen joutunut yksin keksimään selviytymiskeinoja. Hartaan buddhalaisnaisen elämänasenteen voisi kuvailla buddhalaisen sananlaskun mukaan: ”Jos et löydä onnea siitä, missä olet, mistä muualta kuvittelet sen löytyvän?”

Somboon istuu tummalla sohvalla lämpimästi valaistussa, pienessä huoneessa ja kertoo elämästään. Thaimaalainen musiikki soi taustalla, ja nurkassa on pieni kullanvärinen Buddha-alttari. Toiselle seinälle on ripustettu kuvia hymyilevistä perheenjäsenistä ja sukulaisista. Koristeelliset rasiat ja puuveistokset seisovat vierekkäin kirjahyllyn reunalla. Täällä Somboon viettää päivänsä.

Somboonilla on thai-hierontaliike Helsingissä. Asiakkaita tulee ja menee päivän mittaan runsaasti ja välillä myös ystäviä vierailee. Somboon tuli aikoinaan miehen perässä Suomeen, mutta pariskunta on eronnut ja Somboonilla on nyt aikaa vain työntekoon. On tehtävä työtä, jotta saa maksettua asuntolainan Thaimaassa.

Somboonilla on kaksi avioliittoa takanaan, eikä hän enää unelmoi uudesta miehestä. Somboonin elämään kuuluu Kallion uimahalli, Vietnam-kauppa ja hierontaliike. Hän on tyytyväinen elämäänsä. Häntä harmittaa vain se, että jotkut katsovat hänen ammattiaan pahalla. Kuukausi sitten ohikulkevat koululaiset heittivät Somboonin ikkunaan kiviä ja leipiä. ”Miksi muutatte tänne myymään itseänne!”, he huusivat. Somboon tietää, että monet uskovat thai-hierojien myyvän seksiä. Sitä tapahtuu, mutta Somboon ei tee niin.

Tapahtuneen jälkeen Somboonin entisen miehen tytär kävi valittamassa koulun rehtorille, ja oppilaat tulivat siivoamaan jälkensä ja pyytämään käyttä-

Somboonin matka

Somboon varttui Pohjois-Thaimaassa Khon Khaenissa riisipeltojen keskellä. Vanhempien kuoltua Somboon muutti asumaan kaupungin keskustaan. Somboon tuli aikuisiällä Suomeen tavattuaan suomalaisen miehen ja asuu nykyään Helsingissä.

Thaimaa

Valtiomuoto	perustuslaillinen monarkia
Pääkaupunki	Bangkok
Väkiluku	68 miljoonaa
Uskonto	buddhalaisia 93,6 %, muslimeja 4,9 %, kristittyjä 1,2 %, muita 0,3 %
Kielet	thai (virallinen)
Lukutaito (yli 15 v.)	naiset ja miehet 96 %
Elinajanodote	74 vuotta

Lähteet: CIA - The World Factbook

tymistään anteeksi. ”Olisivat iloisia, etten kertonut heidän vanhemmilleen!”, Somboon huudahtaa.

PAKKO PÄRJÄTÄ

Somboon syntyi riisinviljelijäperheeseen Thaimaan pohjoisosassa. Perhe asui kaupungin laidalla, jossa vihreät ja kullankeltaiset, suorakulmaiset viljelypalstat reunustavat toinen toistaan muodostaen kauniin ruudukon. Somboonin lapsuuden päivät kuluivat kaikki saman mallin mukaan: oli pitkiä päiviä ja paljon töitä. Somboon kävi koulua, mutta aamulla ennen kouluun menoa hän kasteli pihan kukat ja koulupäivän jälkeen meni veden valtaamalle riisipellolle töihin.

Somboonin ollessa yksitoistavuotias elämä muuttui radikaalisti; äiti kuoli ja Somboon joutui jättämään koulun kesken. Hän kävi vain neljä vuotta koulua. Kuusi vuotta myöhemmin myös isä kuoli ja Somboon muutti siskonsa luokse Khon Kaen kaupungin keskustaan. Siellä Somboon joutui raatamaan vielä kovemmin elättääkseen itsensä.

Aluksi Somboon teki työkseen koreja, mutta allergian takia hän joutui lopettamaan. Allergia aiheutti kovia veriysköksiä, joita Somboon ei kestänyt viittä kuukautta enempiä. Somboonin piti taas keksiä uusi keino ansaita elantonsa, ja hän kävi eräällä torilla tiedustelemassa olisiko siellä vapaita myyntikojuja.

”Koska huolehdin jo nuorena itsestäni, en halunnut olla muiden leivissä ja koska en ollut käynyt kouluja, minulla ei ollut ammattiunelmia. Ajattelin, että osaan myydä. Haaveilin, että olisi asunto, auto ja kunnon lapset, jotka eivät varastaisi tai joisi alkoholia”, Somboon muistelee. Somboon ei silloin tiennyt, miten pian hänen haaveensa toteutuisi, ainakin väliaikaisesti.

Somboonista tuli torimyyjä. Isolla, meluisalla torilla hän myi höyrytettyä riisiä ja kotona valmistettua papaijasalaattia. Torin laidalla oli kahvila, jonka omistajasta tuli Somboonin aviomies. Naimisiinmenon jälkeen tuore aviopari päätti lopettaa entiset myymälänsä. Somboonin anopilla oli kalalammikko, ja nuoripari päätti panostaa kalankasvatukseen.

Pari löysi itselleen vuokra-asunnon kätevästi torin lähettäviltä. Torilla oli vilskettä ja toimintaa kaikkina vuorokauden aikoina, jopa öisin ihmiset kävivät ostamassa ruokaa torin pienistä kojuista. Somboon paiski edelleen töitä ja hänen työpäivänsä alkoi kolmelta aamuyöllä. Elämä tuntui kuitenkin järjes-

Hieromalla Somboon pystyi päivässä tienamaan 25 euroa. Siihen aikaan Thaimaassa oli tapana kiertää asiakkaiden kotona; toiminta on vasta myöhemmin siirtynyt hierontaan erikoistuneisiin liikkeisiin.

tyvän, ja perheeseen syntyi kaksi poikaa. He eivät silloin aavistaneet, miten heidän tulevaisuuden unelmansa särkyisivät sirpaleiksi.

Iso tulva kaatoi hetkessä perheen elämän päälle. Tulvan mukana kaikki kalat karkasivat lammikosta ja kalojen mukana menivät nuorten vanhempien säästöt. He olivat sijoittaneet kaikki rahansa kalankasvatukseen ja joutuivat nyt puille paljaille. Lisäksi heillä oli kaksi pientä poikaa elätettävänä. Elämä muuttui synkäksi ja mies alkoi juoda; ensin vähän, sitten yhä enemmän. Mies lannistui, eikä jaksanut aloittaa alusta. ”Se oli vaikeaa aikaa”, Somboon huokaisee. Kahden vuoden päästä miehen juominen johti kuolemaan, ja Somboon oli jälleen kerran yksin.

YKSINHUOLTAJAN HAASTEET

Lapset olivat 7- ja 10-vuotiaita, kun heidän isänsä kuoli. Somboon muistelee, miten hän sai sekä perheen isän että äidin roolit. Hän teki töitä kahden edestä, jotta pojat saisivat käydä koulua. ”En ole lannistunut, enkä ole ikinä ollut sairaalassa. Jumala on auttanut minua. Olen saanut itse kaiken aikaan.”

Sukulaisista ei siihen aikaan ollut paljon apua, heillä oli omat huolensa ja omat perheet elätettävänä. Vain yksi täti auttoi välillä lasten hoidossa, kun Somboon oli torilla myymässä tukusta ostettuja kaloja. Myyntityö oli raskasta ja Somboonin selkä kärsi siitä. Pojat auttoivat kalakaupassa ennen ja jälkeen koulunsa, ja Somboon oppi työn ohessa hieromaan. Vähitellen Somboon siirtyi kannattavampaan hieromiseen. Hieromalla Somboon pystyi päivässä tienamaan 25 euroa. Siihen aikaan Thaimaassa oli tapana kiertää asiakkaiden kotona; toiminta on vasta myöhemmin siirtynyt hierontaan erikoistuneisiin liikkeisiin.

Somboon eli poikiensa kanssa onnellista aikaa, vaikka hän oli pitkistä työpäivistään uupunut. Somboonilla oli kunnolliset pojat. He eivät juoneet alkoholia eivätkä käyttäneet huumeita. Yläkoulu oli pojille ilmainen, koska Somboon oli yksinhuoltaja ja pojat olivat hyviä oppilaita. Pojat olivat kuitenkin niin mus-tasukkaisia äidistään, ettei Somboon voinut tapailia miehiä pitkään aikaan.

Eräänä päivänä Somboon kuitenkin tapasi uuden suomalaisen miehen. Somboon oli silloin 46-vuotias. ”Näin ulkomaalaisen, joka oli torilla syömässä. Hänen selkäänsä alkoi sattua. Koska osaan vähän englantia ja osaan hieroa, tarjouduin auttamaan. Hieroin miehen selkää, minkä jälkeen hän pystyi jälleen kävelemään.” Kiitollinen mies oli kaupungissa ohikulkumatalla, mutta

lupasi palata. Ja niin hän tekikin. Tapaaminen oli Somboonille käännteentekevä.

MELUSTA HILJAIJUUTEEN, YHTEISÖSTÄ YKSINÄISYYTEEN

Ystävystyminen suomalaisen miehen kanssa muutti kaiken. Mies kutsui Somboonin Suomeen pari kertaa, minkä jälkeen he päättivät mennä naimisiin ja Somboon muutti lopullisesti Suomeen. Somboonin molemmat pojat jäivät kuitenkin asumaan Thaimaahan; vanhempi poika oli jo mennyt naimisiin, ja Somboonin miniä lupasi huolehtia nuoremmasta pojasta.

Suomi on monella tavalla erilainen Thaimaahan verrattuna. Suomessa on rauhallista ja siistiä, Thaimaassa on paljon enemmän ääniä, huriseva mopoliikenne joka puolella. Thaimaan kaupungeissa melkein joka kulmassa myydään ruokaa ja monenlaiset tuoksut ja lämpö tarjoavat aistille sekalaisia ärsykeitä. ”Kotikaupungissani joka paikassa ihmiset tuntevat toisensa, tervehdittään. Aamuisin Buddhan munkit kulkevat kaduilla ja ihmiset antavat yhdessä ruokaa Buddha-patsaille. Aamiainen syödään talon edessä, aamupalaa jaetaan ja samalla jutellaan ihmisten kanssa. Jos joku lähtee autolla jonnekin, hän kysyy, haluatko tulla mukaan”, Somboon kertoo. Suomessa ihmiset ovat Somboonin mielestä joskus vihaisen näköisiä. Talvi on kylmä ja kieli vaikea.

Kommunikointi miehen kanssa oli välillä takkuista. Pariskunta puhui kolmea kieltä sekaisin: englantia, thaita ja suomea. Somboon oli alkuun hyvin hiljainen, kun he tapasivat ihmisiä. Somboon kävi kyllä suomen kielen kurssia, mutta hän oli jo sen ikäinen, että uuden kielen oppiminen ei tuntunut helpolta. Kahden kuukauden jälkeen hän ei vielä kukaan ymmärtänyt kielestä mitään. Suomalaista ruokaa Somboon ei alkuun syönyt ollenkaan. Somboon otti nuudelipaketin mukaansa aina, kun he vierailivat anopin luona.

Ansaitakseen rahaa Somboon kävi keräämässä mansikoita, mutta hän oli hidas poimija, ja selkä kipeytyi siitä nopeasti. Somboon yritti löytää toisen keinon ansaita rahaa ja pyysi miestään auttamaan häntä thai-hierontaliikkeen perustamisessa. Oma liike merkitsi Somboonille itsenäisyyttä ja uutta sisältöä elämään.

BUDDHALAISEN ARKI HELSINGIN KALLIOSSA

Somboonin ja suomalaisen miehen avioliitto päättyi eroon. He ovat silti edelleen ystäviä eikä Somboon tule unohtamaan, että hän pääsi Suomeen miehen ansiosta. Eron jälkeen Somboon ei ole hankkinut omaa asuntoa; hän nukkuu

ystävän luona, mutta viettää valtaosan päivästänsä liikkeessään. Se on hänen oma turvallinen keitaansa, jossa hän viihtyy parhaiten.

Suurin osa Somboonin ystäväistä on myös hierojia. Kun Somboon tuli Suomeen, hän ei tuntenut ketään, mutta hieromisen kautta ystäviä kertyi. Somboonilla on myös paljon kanta-asiakkaita, joiden kanssa hän on ystäväystynyt ja jotka tuovat hänelle kukkia merkkipäivinä. Somboonista on mukava jutella asiakkaiden kanssa, vaikka hänellä välillä on vaikeuksia ymmärtää heitä.

Somboon rukoilee alttarin edessä joka aamu. Tuntuu, että päivä alkaa paremmin niin. Hän rukoilee perheensä, terveytensä ja liiketoimintansa puolesta. ”Usko opettaa, että ihmisten pitää olla hyviä ja tehdä toisilleen hyvää. Buddha ja Jeesus ovat mielestäni samanarvoisia ja voin käydä myös luterilaisessa kirkossa sytyttämässä kynttilän. Usko on sydämessä”, Somboon sanoo.

Somboonin työpäivä alkaa aamuisin yhdeksältä, ja kymmenen aikoihin tulee päivän ensimmäinen asiakas. Työpäivä loppuu iltaisin kymmenen aikaan, ja Somboon työskentelee myös viikonloppuisin. Taukojen aikana Somboon valmistaa ruokaa, joogaa tai lukee buddhalaista oppikirjaa. Kerran päivässä hän soittaa Thaimaassa asuville pojilleen.

KAKSI KOTIMAATA

Kerran vuodessa Somboon käy Thaimaassa. Nykyiset tulot mahdollistavat matkustamisen. Somboon osallistuu myös aika ajoin buddhalaisiin temppeleihin, joita järjestetään eri puolilla Eurooppaa. Sinne hän lähtee Suomessa asuvan munkin seurassa. Työstä hän ottaa vapaata vain näitä tärkeitä temppeleitä ja Thaimaan-matkojaan varten.

Joskus Suomeen kutsutaan tunnettu thaimaalainen laulaja. Silloin temppeleitä järjestetään konsertti, ja tulot sisäänpääsylipuista menevät temppeleihin. Somboon osallistuu usein lipunmyyntiin. Hän haluaa tukea temppeleitä, ja heillä on lipunmyynnissä hyvä yhteishenki. Tärkeintä Somboonin elämässä on hyvä terveys, mutta hänestä ihmisellä on myös hyvä olla muutama ystävä ja kelvollinen toimeentulo. Somboon on kiitollinen kaikesta siitä hyvästä, mitä Suomi on hänelle antanut.

Thaimaassa Somboon eli kädestä suuhun, Suomessa hän saa rahaa säästöön. Somboonilla on Suomessa sen verran hyvä tulotaso, että hän pystyy kuukausittain lähettämään rahaa pojilleen. Molemmat pojat myyvät kalakastiketta

Thaimaan kahdet kasvot

Thaimaa on lomalaiselle aurinkoinen ja eksoottinen kohde. Sitä mainostetaan Aasian paratiisina: valkoisia rantoja ja edullisia hintoja sekä hymyileviä ja ystävällisiä ihmisiä. Lomailijat esittelevät teettämäänsä kauniita vaatteita ja muistelevat herkkuisia ruokia ja mukavia thaihieroja. Mutta thaimaalaisten ystävällisten kasvojen takana piilee myös ongelmia. Rehottava seksiturismi, kasvava elintasokuilu ja köyhyys ovat arkipäivää, hienojen hotellien takana piilee usein henkilökunnan hökkeliasutukset.

Thaimaan alueella on ollut jatkuvaa asutusta jo noin 20 000 vuoden ajan. Ensimmäinen tunnettu thai-valtio syntyi vuonna 1238, ja siitä nykyisen Thaimaan kuningaskunnan katsotaan juontavan juurensa. Thaimaa säilytti ainoana Kaakkois-Aasian kansakuntana itsenäisyyden, kun eurooppalaiset valtiot valtasivat itselleen siirtomaita 1800-luvulla. Tosin maan talousvalta siirtyi paljolti ulkomaa-
laisten käsiin.

Vuonna 1932 Thaimaassa tapahtui iso muutos, kun kuninkaan valta siirrettiin parlamentille. Siitä lähtien Thaimaa on ollut nimellisesti demokraattinen valtio, vaikka tilanne on usein ollut epävakaa ja maassa on koettu 18 sotilasvallankaappausta. Erilaiset poliittiset kriisit ovat jatkuneet Thaimaassa jo useita vuosia, ja ihmisten tyytymättömyys on purkautunut väkivaltaisina mellakoina ja pommi-iskuina viimeksi kesällä 2015. Thaimaassa laajalle levinnyt korruptio ja tiukka hierarkia ihmisryhmien välillä lisäävät taloudellisia ja yhteiskunnallisia ongelmia.

Köyhyys saattaa pakottaa ihmiset turvautumaan kyseenalaisiin elinkeinoihin, kuten varkauksiin ja huijauksiin. Thaimaa on myös tunnettu kukoistavasta seksiturismistaan, ja usein "lomaromanssit" kestävät turistin koko loman ajan. Rakkautenosoitukset ja hymyt eivät aina ole vilpittömiä, vaan tunteita näytetään rahan ansaitsemiseksi. Joskus prostituutiota harjoitetaan pakosta ihmiskaupan uhrina. Maaseudulta kaupunkiin kuljetettu henkilö ei aina pääsekään niihin töihin, joista oli sovittu. Prostituutio ja seksiturismi ovat vaikuttaneet myös seksitautien leviämiseen: Thaimaassa on yli miljoona hiv-positiivista, ja määrä kasvaa.

Elintasokuilu on Thaimaassa jyrkkä: rikkain viidennes ansaitsee lähes 15 kertaa enemmän kuin köyhin viidennes. Pohjoismaissa vastaava suhdeluku on noin 3, muualla Euroopassa 5–8 ja Kaakkois-Aasiassa 9–11. Thaimaassa köyhimmät ihmiset asuvat usein maaseudulla, ja maaseutuväestöä on lähes 80 prosenttia väkiluvusta. Eliitin, armeijan ja kiinalaistaustaisten yrittäjien kahmiessa maan rikkaudet monet ihmiset jäävät ilman heille kuuluvia oikeuksia, kuten koulutusta, terveydenhuoltoa, puhdasta juomavettä ja hygieenisää käymälöitä.

Lähteet: UM; Kehitysyhteistyön palvelukeskus Kepa; Snellman (2010).

samalla torilla, jossa Somboon aikoinaan työskenteli. Somboon maksaa eläkemaksunsa Suomessa, joten hän tulee saamaan eläkettä. Thaimaassa ei sellaista järjestelmää ole olemassakaan, vaan lapset ovat vastuussa vanhempiensa huolehtimisesta, kun nämä ovat vanhoja.

Thaimaalainen lempeä musiikki soi taustalla, kun Somboon nojautuu pehmeään sohvaan ja toteaa, että hänen tulisi ikävä Suomea, jos hän lähtisi pois: ”Rakastan molempia maita. Eläkkeellä ollessani haluaisin viettää puolet ajastani Suomessa, puolet Thaimaassa.”

Pohdintaa

1. Mitkä asiat auttoivat Somboonia sopeutumaan Suomeen? Entä mitkä tekijät vaikeuttivat sopeutumista?
2. Moni pelkää, että maahanmuuttajat tuovat mukanaan suomalaisille vieraita arvoja ja tapoja. Mieti, mitä arvoja Somboon pitää tärkeinä? Miten eri tavalla ajattelevien ihmisten kohtaamiset voisivat sujua paremmin?
3. Suomessa asuu noin 4500 thaimaalaista, joista suurin osa on naisia. Mitä stereotyyppioita liitetään thaimaalaisiin naisiin? Vertaa niitä tarinan päähenkilöön ja pohdi, miksi ja miten mielikuvat syntyvät.

Kurdimiehen taistelu henkensä ja unelmansa puolesta

SENNI JYRKIÄINEN

Rebwar syntyi keskiluokkaiseen kurdiperheeseen ja kasvoi Kirkukin öljykaupungissa. Sodan puhjettua Rebwar liittyi kurdissimeihin ja taisteli vuorilla Irakin armeijaa vastaan. Sodan keskeltä Rebwar lähti Iraniin ja sieltä edelleen Pakistaniin. Kolmen ja puolen vuoden odotuksen jälkeen Rebwar pääsi pakolaisleiriltä Suomeen. Nyt Rebwar elää perheenisän arkea Helsingissä.

Rebwarin lapsuudessa kaikki oli vielä toisin. Ei ollut sisällissotaa, joukkomurhia tai Saddam Husseinin hirmuhallintoa. Oli leikkiviä lapsia ja öljystä elävä kaupunki nimeltä Kirkuk.

PIKKUAUTOJA JA PAKKOARABIAA

Rebwarin muistoissa kaupungin sydämessä seisova linnake oli paikoista hauskin. Linnanpuistossa Rebwar ajeli kolisevilla hevoskärryillä ja pelasi jalkapalloa toisten poikien kanssa. Lelujen puute ei haitannut, sillä pojat tiesivät miten tehdä hauskoja leikkikaluja lähes tyhjästä. Metallisiimasta tehtiin hienoimmat leikkiautot, mutta puustakin sai rakennettua vaikka mitä.

Vapaa-aikaa ei ollut loputtomiin, sillä koulu vei oman aikansa. Rebwarin vanhemmat, jotka itse olivat lukutaidottomia, pitivät huolen siitä, että koko 14-henkinen lapsikratras pääsi kouluun ja hankki itsellensä ammatit. Rebwar halusi sähkömieheksi, ja se hänestä myöhemmin tulikin. Kaikki lapset saatiin koulutettua, sillä isä pyöritti suosittua lounasravintolaa. Rebwar muistaa ylipäätänsä, kuinka pidettyä perheravintolan ruoka oli. Uskollisia asiakkaita riitti kaikki ne 47 vuotta, jotka isä piti ravintolaa.

Vaikka Rebwar sai elää lapsuuden ilman sotaa, hänen kertomuksestaan kuuluu kurdien ahdinko. ”Onneksi ette ole kurdi”, Rebwar huokaisee ja katsoo va-

Rebwarin matka

Rebwar syntyi öljykaupunki Kirkukissa, joka on osa kurdikansan aluetta. Nuori Rebwar jätti Kirkukin liittytyessään kurdisseihin. Sissiaikanaan Rebwar eli Kurdistanin vuoristoalueella, mutta joutui pakenemaan sieltä lopulta Iraniin, kun hyökkäykset pahenivat armottomiksi kaasuhyökkäyksiksi. Rebwar vaelsi pitkän matkan Iranin läpi pakolaisleirille Pakistaniin. Pakistanin leirivuosien jälkeen Rebwar muutti Suomeen ja asuu nyt Helsingissä.

Kurdistan

Valtiomuoto	itsenäisyyttä tavoitteleva etninen alue, joka kattaa osia Turkista, Irakista, Iranista ja Syyriasta
Pääkaupunki	Arbil (Irakin autonomisen alueen)
Väkiluku	25–30 miljoonaa
Uskonto	valtaosa sunni-muslimeja
Kielet	kurdi
Lukutaito (yli 15 v.)	-
Elinajanodote	-

Lähteet: CIA - The World Factbook; Ulkoasiainministeriö.

kuuttavasti silmiin. ”On erittäin vaikeaa olla kurdi.” Suomalaisilla on oma maa toisin kuin kurdeilla. Rebwar kuitenkin haaveilee itsenäisestä Kurdistanista. Rebwar ei ole saanut kokea, millaista on elää oman kansan parissa, vapaassa maassa. Rebwar kasvoi Irakin sortohallinnon alla, vietti ulkomailla pakolaiselämää yli kolme vuotta ja elää nyt Suomessa suomalaisten keskellä.

Kun Rebwar 1970-luvun alussa aloitti koulun, Irakin hallituksen kurdien vastaiset toimet olivat täydessä vauhdissa. Koska hallituksen tavoitteena oli tehdä kurdeista mahdollisimman arabialaisia, Rebwar joutui aloittamaan koulunsa arabiankielisellä luokalla muiden kurdilasten tavoin. Kahden vuoden jälkeen tilanne onneksi muuttui, ja kurdinkielisestä opetuksesta tuli sallittua muutamiksi vuosiksi Kirkukin kouluissa.

Rebwar sai käydä koulunsa loppuun, mutta muutoin tilanne oli pahenemaan päin. Hänen kotikaupunkinsa Kirkukin kärsimys oli juuri alkamassa.

KIRKUK – ”NELIKANAVAINEN RADIO”

Rebwar kertoo, että kirkukilaiset tapasivat kutsua kaupunkiaan nelikanavaisiksi radioksi ja selittää, että syynä oli kaupungin rikas kieliperimä. Kaupungilla kulkiessa saattoi kuulla neljää kieltä: kurdia, turkmenia, arabiaa ja assyriaa.

Vuosituhansien saatossa Kirkuk oli vetänyt puoleensa useita eri kansoja ja kasvanut kulttuurien rauhalliseen rinnakkaiseen elämään. Nyt tilanne oli kuitenkin muuttumassa. Nelikanavaisesta radiosta yritettiin hiljentää kolmea kanavaa: Kirkukista oltiin väkivalloin rakentamassa arabiankielistä kaupunkia. Rebwar uskoo, että arabit halusivat Kirkukin nimenomaan öljyn takia.

Kaupunki alkoi todella muuttua Rebwarin silmien edessä. Hän näki, kuinka kurdiperheitä häädettiin kodeistaan ja tyhjät kodit täytettiin pian uusilla asukkailla, kaupunkiin vartavasten houkutelluilla arabeilla. Rebwarin perhe sai pitää kotinsa, mutta vuosien varrella maalla asuvien sukulaisten talot tuhoettiin yhä uudestaan.

Saddam Husseinin valtaannousu vuonna 1979 sinetöi kurdien kovan kohtalon. Saddam aloitti sodan sekä maansa kurdeja että Irania vastaan. Maaseudulta alkoi tulla kamalia uutisia: kurdien pakkosiirrot lisääntyivät ja kokonaisia kurdikyliä kerrottiin tuhotun. Huhuttiin kaasuseiden käytöstä.

Aikuiseksi varttunut Rebwar ei jäänyt katselemaan sortotoimia sivusta. Hän liittyi kurdien maanalaiseen vastarintaliikkeeseen. Rebwarille oli kuitenkin vain ajan kysymys, milloin hän joutuisi kutsuntoihin ja hänet pakotettaisiin Irakin armeijaan. Rebwar päätti, ettei taistelisi Irania vastaan, Saddamın hirmuhallinnon hyväksi. Hänen olisi jätettävä perheensä ja paettava Kirkukista.

KURDISISSINÄ VUORISTOSSA

Rebwar hyvästeli surullisena perheensä, jätti Kirkukin salaa ja lähti vuorille liittyäkseen sisseihin. Rebwar oli silloin 20-vuotias, kovin nuori taistelemaan ase kädessä. Rebwaria ja muita hänen ikäisiään ei laitettu etulinjaan. Silti kuolemanpelko oli läsnä joka hetki.

Vuosi Kurdistanin vuoristossa muistuu Rebwarille kuitenkin mieleen suhteellisen hyvänä aikana. ”Olimme peloissamme, mutta se on tosi kaunista aluetta, vuoristomaisemaa”, Rebwar selittää Kurdistanin karttaa osoittaen. Rebwar kertoo, että sisseillä oli oma lääkäri ja miehet saivat hyvää ruokaa ja kunnon vaatteita. Iran toimitti aseet.

Rebwar synkkenee nopeasti, kun hän alkaa kertoa hyökkäyksistä: ”Yötä päivää lentokoneet pommittivat meitä. Oli käynnissä sota. Ihan milloin vain olisi saattanut kuolla, siis monta kertaa. Olin vain onnekas...”

Ulkomailla sota tuli tunnetuksi laittomista sodankäyntitavoista. Raportoitiin, että Saddamın armeija hyökkäsi kurdeja vastaan kemiallisin asein. Halabjan kaupungissa tapahtuneessa iskussa 5000 ihmistä kuoli hetkessä lentokoneista pudotettuihin kaasupommeihin.

Rebwarin kuvailemassa kauniissa vuoristossa sodan julmuus tunkeutui polttavana iholle. ”Ei ole kovaa ääntä. Vain pieni räjähdys”, Rebwar kuvailee kaasupommia. Hän selittää, että painavuutensa vuoksi sinappikaasu heitetään korkealle vuoristoon. Sieltä se laskeutuu vähitellen laaksoihin.

Rebwar joutui kaasuhyökkäyksen kohteeksi kaksi kertaa. Kun kaasupommi räjähti, Rebwarin silmät alkoivat vuotaa solkenaan. ”Hetken päästä me huomattiin, että silmiä polttaa ja ihoa kutittaa”, Rebwar kertoo. Sinappikaasu tunkeutuu nopeasti vaatteiden läpi ja imeytyy ihon läpi kehoon. Rebwar kuvailee, kuinka monelta mieheltä iho rullautui vatsalta tuskallisesti pois. Viisitoista sissiiä menetti myös näkökykynsä useiksi viikoiksi. Rebwar sai ihottumaa. Jos

kemikaalia olisi käytetty enemmän, Rebwarille ja hänen sissitovereilleen olisi käynyt kuten halabjalaisille: he olisivat kuolleet.

Kurdisseille oli selvää, että kemiallisia hyökkäyksiä vastaan ei voisi taistella. Miesten olisi pakko vetäytyä. Johtajat sanoivat, että ne jotka haluavat, saavat lähteä. Iran ottaisi kurdipakolaiset vastaan. Rebwar päätti lähteä.

TOIVO UUDESTA ELÄMÄSTÄ

Rebwar selvisi sissielämästä hengissä, mutta sota jätti jälkensä. Rebwar kertoo, kuinka hän vielä Suomessakin kavahti aluksi lentokoneita. Vaistomainen ajatus oli, että sieltä putoaa taas pommeja. Kemikaalikaasun sinappinen haju ei unohdu.

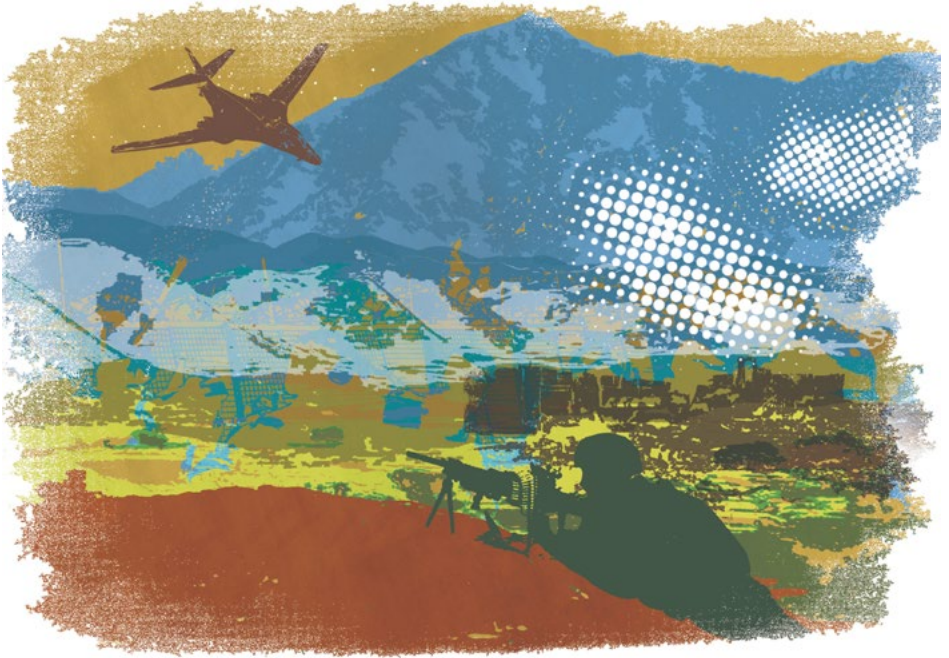
Myös Iranin puolella tapahtui kauheuksia. Kerran kun Rebwar oli puistossa, alkoi kova hälinä. Paikalle talutettiin poliittisia vankeja, iranilaisia ja kurdeja. Sitten heidät teloitettiin nostokurjilla kaiken kansan edessä. Lapsiakin oli paikalla. ”Se jää mieleen”, Rebwar sanoo hiljaisella äänellä.

Rebwarin oli päästävä pois Iranista. Tovereidensa kanssa hän päätti lähteä itään, kohti Pakistania. Päämääränä oli Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisleiri. Matka läpi Iranin oli kuolemanvaarallinen. Pakolaisilla ei ollut lupaa matkustaa Iranissa ja Rebwar tiesi, että jos he jäisivät kiinni, he voisivat päätyä pahamaineiseen Evinin vankilaan. Matkaa saatettiin taittaa vain yöaikaan.

Rebwar selittää, että Iranin ja Pakistanin raja-alue on todella vaarallinen, sillä siellä kuljetetaan paljon huumeita. Rebwar ystävineen pääsi eteenpäin maksamalla salakuljettajille rahaa. Rebwar ei voi unohtaa, miltä tuntui kärsiä koko ajan nälästä ja kylmästä. Surkeissa kengissä oli käveltävä määrättömiä matkoja. Rebwar oli menettänyt yhden ystävänsä, kun tämä söi aavikon myrkkymarjoja nälkänsä.

Koko ajan Rebwar ajatteli perhettään. Mitä äiti ja isä tekisivät, jos Rebwar kuolisi? Kuka kertoisi heille, jos rajavartijat nyt ampuisivat heidät? Lopulta Rebwar pääsi kuitenkin perille. Avustustyöntekijät ottivat pakolaisjoukon ystävällisesti vastaan ja tarjosivat apua. Sitten Rebwaria haastateltiin ja hänelle annettiin pakolaisstatus.

Pakistanissa vierähti yli kolme vuotta. Sinä aikana Rebwar ei saanut tehdä töitä, mutta onneksi YK antoi kuukausittain avustusta. Odottaminen oli raskasta,

*“Yötä päivää lentokoneet
pommittivat meitä. Oli käynnissä
sota. Ihan milloin vain olisi
saattanut kuolla, siis monta
kertaa. Olin vain onnekas.”*

mutta kristittyjen lähetystyöntekijöiden järjestämät retket toivat päiviin hie-
man piristystä. Rebwar myös opiskeli englantia ja oppi käyttämään tietoko-
netta.

Eri maiden delegaatiot kävivät haastattelemassa pakolaisia. Rebwar haaveili
Sveitsiin pääsystä, sillä isovelji oli sanonut, että se on hyvä maa. Kun Suomen
delegaatio tuli tarjoamaan Rebwarille asuinpaikkaa, Rebwar kieltäytyi aluksi.
Rebwar oli kuullut, että Suomessa on kamalan pitkä talvi ja hyvin kylmää. Ys-
tävällinen suomalainen haastattelija sai kuitenkin muutettua Rebwarin mie-
len. ”Olet vielä nuori ja voit rakentaa uuden elämän”, haastattelija sanoi. Reb-
war otti Suomesta kertovia esitteitä ja katseli kuvia laivoista, paperitehtaista ja
saunoista. Siitä kuuden kuukauden päästä Rebwar saapui Suomeen 130 muun
kiintiöpakolaisen kanssa.

ERILAINEN SUOMI

Suomi ei ollutkaan kolea ja pimeä, niin kuin Rebwar oli kuvitellut. Vuoden
1991 kesä oli kaunis ja ihanan aurinkoinen. Kurditulokkaat sijoitettiin Hä-
meeseen järven rannalle vanhaan raamattuopistoon. Kaikki olivat iloisia.

Syksyllä tilanne muuttui. Alkoivat pimeät ja sateiset ajat, ja pakolaiset siirret-
tiin omiin asuntoihin. ”Me kurdit tykkäämme asua isoissa kaupungeissa lä-
hellä toisia. Ja nyt meidät hajotettiin eri paikkoihin. Muistan, että mun ystävä
oli tulla hulluksi... Oli paljon ongelmia”, Rebwar muistelee. Kaduilla ihmiset
huutelivat rasistisia kommentteja. Oli lama-aika, eikä kukaan halunnut pa-
kolaisia. Yksiossaan Rebwar koki olonsa orvoksi. ”Mä itkin paljon ja oli tosi
raskasta.”

Kielikurssikin tuntui kidutukselta. Miksi pitää opiskella kamalan vaikeaa suo-
men kieltä, kun englannillakin pärjää, Rebwar tivasi opettajalta. ”Loppujen
lopuksi oli pakko oppia”, Rebwar myöntää. Seurasi kielikurssista jotain hy-
vääkin. Rebwar tapasi siellä inkerinsuomalaisen tytön, he rakastuivat ja saivat
tyttären. Parin erottua Rebwar muutti pääkaupunkiseudulle asumaan.

KURDISTAN SYDÄMESSÄ

Nyt Rebwar on asunut Suomessa jo 20 vuotta. Hän puhuu sujuvaa suomea ja
tekee töitä sekä ravintolassa että sähköasentajana. Muutama vuosi sitten Kur-
distanista löytyi uusi vaimo Susa, ja nyt pariskunnalla on suloinen pieni tyttö.

Kurdit – vuoristokansa ilman kotimaata

Olipa kerran jättiläinen nimeltä Zahhak, joka söi ihmisiä joka päivä. Kerran joukko lapsia onnistui pakenemaan hirviötä vuorille ja jäi asumaan sinne. Myytti kertoo, että näistä lapsista periytyy kurdien kansa. Toisen myytin mukaan kurdit periytyvät demonien ja kuningas Salomonin orjattarien lapsista, jotka kuningas karkotti vuorille. Molemmat tarinat sitovat kurdikansan ja vuoret yhteen.

Vuorilta käsin kurdit ovat puolustaneet olemassaoloaan muita kansoja vastaan. Yli 35-miljoonainen kurdikansa on läpi vuosisatojen elänyt kolmen suuren kansakunnan, turkkilaisten, persialaisten ja arabien puristuksessa.

Kurdit puhuvat äidinkielenään kurdia, joka on indoeurooppalainen kieli. Kurdit kuuluvat moniin uskontokuntiin, mutta valtaosa on sunnimuslimeja. Kurdiyhteiskunta on perinteisesti heimoperustainen, mutta modernisoitumisen myötä kurdien kansallisuusaate on kasvattanut merkitystään ja vähentänyt heimojen roolia.

Vuoristoinen Kurdistaniksi kutsuttu alue Lähi-idän sydämessä on kurdikansan epävirallinen kotimaa. Itsenäistä lajamittaista Kurdistanin valtiota ei ole koskaan ollut, mutta kulttuurisesti Irakin, Iranin, Turkin ja Syyrian alueita käsittävä Kurdistan on ollut olemassa vuosisatoja.

Alueen hallitukset ovat sortaneet kurdeja monin tavoin. Irakin kurdit joutuivat Saddam Husseinin aikana kansanmurhan uhreiksi. Lähes 200 000 kurdia tapettiin ja satoja tuhansia häädettiin kodeistaan. 1990-luvulla Irakin kurdeja koetteli vielä kurdien sisällissota. Yhdysvaltain hyökättyä Irakiin kurdien tilanne parani, ja nykyään kurdeilla on Irakissa itsehallinto.

Turkissa kurdien kulttuurisia oikeuksia on poljettu, eivätkä kurdit ole virallisissa yhteyksissä saaneet käyttää omaa äidinkieltään. Kurdien oikeuksia ajava PKK-puolue sisseineen on taistellut Turkin hallitusta vastaan 1980-luvulta lähtien. Jäsenneuvottelujen yhteydessä Euroopan unioni on vaatinut Turkilta parannusta vähemmistöjen kohteluun.

Vainojen takia ainakin 1,5 miljoonaa kurdia on paennut kotimaastaan. Suomeen useimmat kurdit ovat tulleet kiintiöpakolaisina tai turvapaikanhakijoina. Kurdi-alueita hallitsevilla Lähi-idän mailla on edessään suuri työ kurdien oikeuksien kehittämisessä. Alueen valtiot pitävät kurdien alueista tiukasti kiinni eivätkä halua keskustella itsenäisen Kurdistanin mahdollisuudesta. Monille kurdeille itsenäinen valtio on puolestaan tärkeä päämäärä. Tämän ristiriidan vuoksi vuoristokansan taistelu oikeuksistaan jatkuu vielä pitkään.

Lähteet: Kiuru (2009); Meho & Maglaughlin (2001); McDowall (2000); Kurdistan.fi; Koivunen (2001).

Välillä perhe matkustaa Kurdistaniin sukulaisia tapaamaan. Rebwar sanoo, että Kurdistan voisi olla ihana kuin paratiisi. Kirkukin alueella maa kasvaa granaattiomena-, appelsiini-, oliivi- ja sitruunapuita. Öljy tuo kaupunkiin vaurautta.

Todellisuus on kuitenkin toista: 35 vuotta Kirkukin kaupunkia yritettiin tuhota. Jäljellä on roskainen ja öljyn kuumentama köyhä suurkaupunki. Korruptio rehoittaa ja jälleenrakennusrahat katoavat poliitikkojen ja jo valmiiksi rikkaiden taskuihin.

Rebwar tietää, että Kurdistanin tulevaisuus on kuitenkin valoisampi kuin aikoihin. Saddam Hussein on syösty vallasta ja Irakin kurdeilla on itsehallinto-oikeus. Vaikka Rebwarin elämä on nyt Suomessa, Kurdistan pysyy Rebwarille sydämen asiana.

EVÄSRETKI TAMMEN ALLE

Rebwar rakastaa eväsretkiä. Laitetaan hyvää ruokaa, pukeudutaan kauniisiin vaatteisiin ja pyydetään ystävät mukaan – siinä on hyvän eväsretken salaisuus! Rebwar muistelee, kuinka Kurdistanissa lähdettiin vuoristoon piknikille. Helsingistä ovat löytyneet uudet lempipaikat.

Helteisenä lauantaipäivänä matkustetaan Seurasaareen. Perhe toisensa jälkeen saapuu paikalle iloisesti tervehtien. Suuren tammen alta löytyy täydellinen piknikpaikka. Puun oksat suojaavat retkeläisiä kirkkaalta auringolta. Rebwarille vanha tammi tuo mieleen 700-vuotiaan puuvanhuksen Kurdistanin vuoristosta.

Naiset levittävät liinat nurmikolle ja nostelevat kasseista valtavia ruokakattiloita. Birianista, maustetusta riisistä, vihanneksista ja lihasta tehdystä ruokalajista, nousee herkullinen tuoksu. Sormet rasvaantuvat uppopaistettuja, jauhelihalla täytettyjä kubba-nimisiä herkkuja maistellessa. Rebwar keittää retkikeittimellä vahvaa mustaa teetä. Teehen laitetaan monta lusikallista sokeria ja sitä nautitaan mantelikakun kera.

Arabian ja kurdin kieli sekoittuvat, kun irakilais- ja kurdiperheet vaihtavat kuulumisia. Sivummalla Rebwarin ja Susan pieni tytär nukkuu päiväuniaan kauniina kuin prinsessa. Tällaisina hetkinä elämä on hyvää. Pieni perhe on koossa ja ystäviä on ympärillä. Suomen aurinko tuntuu lämpimältä.

Pohdintaa

1. Millaista on kuulua kansanryhmään, jolla ei ole omaa kotimaata?
2. Miksi Rebwar lähti pakoon kotimaastaan?
3. Mitkä asiat helpottivat Rebwarin sopeutumista Suomeen? Mitkä asiat puolestaan vaikeuttivat sitä?
4. Mitä stereotypioita kurdeihin liitetään Suomessa? Vertaa niitä tarinan päähenkilöön ja pohdi, miksi ja miten mielikuvat syntyvät.

Inkerinsuomalainen paluumuuttaja – kotona rajan molemmin puolin

SENNI JYRKIÄINEN & ANNA SUVILAAKSO

Raija on Pietarin seudulta kotoisin oleva inkerinsuomalainen. Hänen lapsuusmuistonsa liittyvät kauniiseen Savankylään, rakkaaseen mummolaan, suomen kieleen ja hauskoihin pihaleikkeihin. Venäjänkielisiä kouluja käyvä nuori Raija ei juuri ajattele suomalaisia juuriaan, vaan rakentaa tulevaisuuttaan Neuvostoliitossa. Kun rajat 1990-luvun alussa avautuvat, hän kiinnostuu elämästä Suomessa ja päättää hakea viisumia. Nyt Raija on elänyt perheineen Suomessa jo kaksikymmentä vuotta.

Kun Raija syntyi, oli vuosi 1959. Savankylässä, Pietarin kyljessä, elämä kulki verkkaisesti eteenpäin. Hän muistelee kotipitäjää, kylää, jossa kaikki talot seisovivat rivissä yhden kadun varrella: ”Se oli pieni kylä. Kenelläkään ei ollut autoja siihen aikaan, ja bussipysäkille oli matkaa neljä kilometriä. Siellä kaikki tunsivat toisensa.”

Raijan kotikylässä asuivat siskon ja vanhempien lisäksi myös isovanhemmat. Mummo ja pappa hoitivat usein pikku-Raijaa, ja heiltä hän oppi myös monet suomenkieliset lorut ja laulut. Savankylä olikin selkeästi suomalainen kylä, vaikka sijaitsikin keskellä Venäjää.

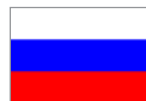
”Harakka huttua keittää, hännällensä hämmentää, pyrstöllänsä puistelee, nokallansa koittelee, panee suolaa, panee sokeria, antaa tälle, antaa tälle, antaa tälle, antaa tälle - tälle ei annakaan!” Katri-mummo lorui. Raija vietti paljon aikaa mummolassa. Talo oli iso ja vaaleansininen, ikkunat olivat valkoiset. Pihassa oli katos, jossa säilytettiin viljaa ja polttopuita, ja myös navetta, jossa pidettiin karjaa.

Raijan matka

Raija syntyi Pietarin kyljessä sijaitsevaan inkerinsuomalaisten asuttamaan Savankylään. Koululaisena Raija muutti perheineen Pietariin. Kun Neuvostoliitto sortui ja rajat Suomeen aukenivat, hän sai viisumin ja astui Suomen junaan. Muuton seurauksena suomalaiset juuret saivat uuden merkityksen ja uusi koti löytyi Lahdesta.

Venäjä

Valtiomuoto	liittotasavalta
Pääkaupunki	Moskova
Väkiluku	142 miljoonaa
Uskonto	ortodoksi-kristittyjä 75–80 %, muslimieja 10–15 %, muita kristittyjä 2 %
Kielet	venäjä (virallinen), alueellisesti yli 100 muuta kieltä
Lukutaito (yli 15 v.)	naiset ja miehet 100 %
Elinajanodote	70 vuotta

Lähteet: CIA - The World Factbook

Mummo teki hyvää ruokaa. Siniruutuinen essu päällään mummo paistoi leivinuunissa parhaat piirakat. Raija muistelee, että kerran kuukaudessa siivottiin tupa perusteellisesti. Lattialle ripoteltiin hiekkaa ja hangattiin valkoisten lautojen pinnat puhtaiksi. Lattia oikein hohti, kun hiekka saatiin huuhdeltua veden avulla pois. Siivouksen lopuksi lattioille levitettiin mummon kutomat räsymatot. Lauantaisin pappa lämmitti saunan ja teki koivusta vihdan saunaväelle. Papan piti kuljettaa pesuvesi saunaan tynnyreissä hevoskyydillä, sillä juoksevaa vettä ei ollut. Kun sauna oli valmis ja vesi lämmintä, kaikki pääsivät nauttimaan löylyistä.

SUOMI-MUISTOJA

Savankylän ajoista Raija siirtyy muistelemaan perheen varhaisempaa historiaa. Hän selittää, että hänen isovanhempansa perheineen muuttivat muiden inkerinsuomalaisten tavoin Suomeen toisen maailmansodan aikana vuonna 1942, ja Raijan äiti aloitti koulunsa Suomessa. Mummon sisarukset jäivät sodan jälkeen Suomeen, mutta mummo ja pappa lapsineen palasivat Venäjälle vajaan parin vuoden Suomessa asumisen jälkeen.

Aikomuksestaan ja toiveistaan huolimatta he eivät saaneet muuttaa takaisin omaan kotikyläänsä, vaan joutuivat pariin otteeseen muuttamaan paikkakunnalta toiselle Venäjällä ja Virossa. Vihdoin vuonna 1954 he saivat palata Savankylään ja omaan rakkaaseen kotitaloon, jota kunnostettiin jälleen asuinkelpoiseksi. Muutaman vuoden päästä syntyi Raija. Yhteys Suomeen jääneisiin sukulaisiin säilyi, mutta Neuvostoliiton aikana se oli vähäistä ja rajoitettua.

TARMOKASTA TYÖNTEKOA JA SUOMALAISIA PERINTEITÄ

Raijan suvussa naiset olivat tarmokkaita. Hän kertoo, kuinka Aino-äiti huolehti perheensä hyvinvoinnista: ”Minä muistan lapsuudesta, että äitini oli sellainen aikansa edelläkävijä. Kylän ensimmäinen televisio ja ensimmäiset muodikkaat saappaat olivat meillä. Vaikka meillä oli välillä tiukkaa rahan kanssa, meillä oli aina parhaat vaatteet koulussa.”

Suurin osa savankyläläisistä oli suomenkielisiä, ihan niin kuin Raijan äiti ja isovanhemmat. Hän muistelee, että suomenkielisillä oli tapana kokoontua yhteen Pietarin seudun kylissä. Raijan mummo leipoi usein viikonloppuna piirakoita ja kutsui muita inkerinsuomalaisia kylään laulamaan suomenkielisiä lauluja ja luterilaisia virsiä papin johdolla. Luterilaisuus oli ominaista juuri suomenkielisille, sillä Venäjän valtaväestö oli ortodokseja. Kielellä tai uskon-

*Raijan mummo leipoi usein
viikonloppuna piirakoita ja kutsui
muita inkerinsuomalaisia kylään
laulamaan suomenkielisiä
lauluja ja luterilaisia virsiä
papin johdolla.*

nolla ei kuitenkaan ollut Raijan mukaan suurta merkitystä ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Moni inkerinsuomalainen avioituikin venäläisen kanssa toisen maailman sodan jälkeen. Raijan isäkin oli venäläinen. Mutta vaikka isä puhui Raijalle venäjää, hän ei oppinut kieltä kunnolla ennen kuin meni kouluun naapurikylään.

KOULUTIE

Koulussa Raija huomasi pian, että oli parempi olla puhumatta suomea. Jos hän erehtyi sanomaan jotakin suomeksi, toiset lapset alkoivat nauraa hänelle ja nimitellä suomalaisiksi. Hän lopetti suomen kielen puhumisen ja melkein unohti koko kielen. Silti hän oli salaa ylpeä juuristaan. ”Pidin siitä, että minulla on jotain sellaista, mitä muilla ei ole. Tunsin itseni erityiseksi. Toisaalta kieltäydyin puhumasta suomea, mistä mummo minua välillä torui”, Raija kertoo.

Kun Raija oli kymmenvuotias, hän muutti perheineen Pietarin alueelle. Pappa oli juuri kuollut, mutta mummo jäi asumaan Savankylään. Vanhemmat ajattelivat, että Savankylässä lapsilla ei olisi koulutus- tai työmahdollisuuksia. Kaupungissa kaikki olisi mahdollista. Viikonloppuisin koko perhe kävi edelleen Savankylässä tervehtimässä mummoa ja saunomassa.

Kun Raija sai uudessa kotikaupungissaan koulut päätökseen, hän lähti opiskelemaan tekniselle alalle. Valmistuttuaan hän sai töitä lääkevarastosta, jossa hänen tehtävänään oli käyttää reikäkorttitietokonetta. Toisin kuin nykyään, 1980-luvun alussa tietokoneet olivat vielä valtavia laatikoita. Vain tietokonealaan erikoistuneet ihmiset osasivat käyttää niitä.

Tultuaan täysi-ikäiseksi Raija halusi itsenäistyä nopeasti. Hän halusi muuttaa pois vanhempien luota ja aloittaa oman elämän. Raija meni naimisiin ollessaan 19-vuotias. Vuonna 1985 pariskunta sai Anna-nimisen tyttären.

OVET LÄNTEEN AVAUTUVAT

Neuvostoliiton sortuminen mullisti Raijan elämän – toimeentulon eteen oli tehtävä entistä enemmän töitä, kauppojen hyllyt ammottivat tyhjiyttään ja pahimpina aikoina ruokaa sai kaupasta vain valtion jakamalla ruokakupongeilla. Raijan perhe kasvatti monien muiden venäläisten tavoin perunaa ja vihanneksia ja piti kotieläimiä, joista sai lihaa ja maitoa. Omakotitalossa asuminen mahdollisti omavaraistalouden ja esimerkiksi lihatuotteiden vaihtamisen muihin tavaroihin.

Kun rajat länteen aukesivat ja inkerinsuomalaisille tarjottiin mahdollisuutta muuttaa Suomeen, Raijan mielenkiinto uudenlaiseen elämään heräsi ja hän päätti lähteä kokeilemaan onneaan. Matkaan lähtivät oma lapsi ja siskon perhe. Samalla yhteiselo aviomiehen kanssa päättyi.

Kaikki tapahtui hyvin nopeasti. Raija ja hänen siskonsa soittivat Suomen konsulaattiin, kertoivat suomalaisista juuristaan ja tiedustelivat mahdollisuutta muuttaa Suomeen. Heitä pyydettiin toimittamaan passit ja valokuvat, ja jo viikon päästä koko matkaseurueella oli viisumit valmiina.

Oli 30. marraskuuta 1991, kun Lahden juna-asemalle saapui joukko venäläisiin talvitamineisiin pukeutuneita inkerinsuomalaisia. ”Me vaan istuimme junaan ja tulimme Suomeen. Käsittämätöntä, että tulimme ilman kielitaitoa tai tietoa paikallisista tavoista ja vieläpä pienet lapset mukana”, Raija ihmettelee. Hänen mukaansa heillä ei ollut edes yöpaikkaa tiedossa, mutta onneksi löytyi poliisi, joka opasti heidät hostelliin. Seuraavana päivänä sosiaalitoimistossa järjestettiin paperit kuntoon. Kun Raija siskoineen pääsi vielä muuttamaan omaan asuntoon, uusi elämä alkoi.

MIKÄ IHMEEN LAMA?

Raija saapui Suomeen keskelle pahinta lamaa. Sitä hän ei kuitenkaan voinut käsittää, sillä kaupat pursuivat tavaraa. Raija muistelee, kuinka hämmästyttävää oli mennä hienoon tavarataloon. ”Kun menimme ensimmäisen kerran Sokokseen ja ovet aukenivat, ajattelimme, että hyvänen aika, mitkä tuoksut! Omissa kaupoissa Venäjällä ei ollut mitään vuonna 1991.” Erityisesti banaanit maistuivat koko perheelle, sillä sellaisia eksoottisia hedelmiä ei Neuvostoliitosta helposti saanut.

Raija pohtii, että vaikka Suomi oli laman kourissa, kenenkään ei tarvinnut nähdä nälkää. Siitä sosiaaliturva piti huolen. Myös hän joutui elämään aikansa sosiaaliturvalla, sillä töitä ei löytynyt yrityksistä huolimatta. Useita vuosia Raija kävi työvoimatoimiston kursseilla ja kielikursseilla ennen kuin ovet työelämään aukesivat. Työharjoittelun avulla hän sai vihdoin kaupasta työpaikan. Sen jälkeen hän on tehnyt työtä myös kokoonpano- ja huonekaluteollisuudessa.

JUURET KASVAVAT SUOMEN MAAHAN

Vaikka töiden saanti oli pitkään vaikeaa, Raijan elämässä tapahtui monia hyviä asioita. Vuonna 1994 Suomeen muutti Venäjältä uusi miesystävä Slava.

Hän työllistyi nopeasti, mikä auttoi uuden elämän rakentamisessa. Myös Raijan vanhemmat muuttivat Suomeen. Aluksi Raijan isä tosin kieltäytyi lähtemästä, mutta äiti vaati, että heidän on tultava lastensa luo. Raijan äidille muuttaminen oli helpompaa, koska hän osasi valmiiksi suomen kieltä toisin kuin miehensä. Perässä tuli moni muukin sukulainen.

Raijasta tuli myös isoäiti, joka viettää mielellään vapaa-aikaansa tyttären perheen kanssa. Kaksivuotias Mona on Raija-mummolle tällä hetkellä elämän keskipiste. Kun viikonloppu lähestyy, lapsenlapsi ja mummo valmistautuvat kukin tahollaan viikoittaiseen tapaamiseen. Mona pakkailee Hello Kitty-laukkuunsa lempipupun mummolan matkaa varten, ja mummo valmistautuu vierailuun laittamalla lapsenlapselleen herkkuja.

”Jaija!” kuuluu ovelta, kun tomera pikkuneiti astuu ovesta sisään. R-kirjain ei ole vielä kaksivuotiaan hallussa. Mona käy suomenkielisiä päiväkotia ja tällä hetkellä hän puhuu vain suomea, mutta mummo ja vanhemmat yrittävät opettaa hänelle myös venäjää. Raija muistelee huvittuneena omaa lapsuuttaan, kun oma mummo puolestaan yritti saada hänet puhumaan suomea Raijan vastatessa venäjäksi.

”Katopas, katopas”, pikku-Mona toistelee ihmetellessään milloin mitäkin kasvuympäristössään. Kiinnostuksen kohteena on erityisesti mummon ja papan koira, yorkshirenterrieri Tim. Raija-mummo yrittää olla mahdollisimman paljon paikalla kertomassa ja selittämässä maailman ihmeellisyyksiä lapsenlapselleen.

Raijalle perhe on kaikki kaikessa. Perhetapahtumat ja rakkaiden kanssa yhdessäolo ovat tärkeintä elämässä. Jouluna hiljennytään pyhien viettoon ja syödään suomalaiseen tapaan kinkkua. Uutena vuotena puolestaan poksautellaan kuohuviinipulloja ja syödään venäläiseen tapaan Olivie-salaattia, silliä majoneesihunnun alla ja venäläistä rosollia.

”Nyt kaikki on täällä: suku, tuttavat, kaikki”, hän kertoo. Raijan elämä on Suomessa, mutta juuret Venäjällä. Raija ei halua luokitella itseään joko suomalaiseksi tai venäläiseksi – hän kokee edustavansa kumpaakin kansaa ja kokee rikkautena, että tuntee kaksi maata.

Pohdintaa

1. Mieti, miksi Raija ei halua luokitella itseään joko suomalaiseksi tai venäläiseksi.
2. Mitä olet tarinan kautta oppinut paluumuuttajista?
3. Mitä stereotyyppioita liitetään Venäjältä kotoisin oleviin naisiin? Vertaa niitä tarinan päähenkilöön ja pohdi, miksi ja miten mielikuvat syntyvät. Ovatko mielikuvat venäläisistä ja inkerinsuomalaisista erilaisia?

Kuka ihmeen inkerinsuomalainen?

Suomen ja Venäjän raja on siirtynyt useampaan kertaan viime vuosisatojen aikana, mikä on vaikuttanut rajaseudun asukkaiden elämään. Nykyistä Pietaria ympäröivä seutu, jossa historiallinen Inkerinmaa sijaitsee, on strategisesti tärkeä alue Itämerelle pääsyn takia. Tästä syystä valtiot ovat usein taistelleet sen herruudesta.

1600-luvun alussa alue siirtyi sodan seurauksena noin sadaksi vuodeksi Venäjältä Ruotsille. Ruotsi, johon Suomikin siihen aikaan kuului, pyrki asuttamaan valloitetuja alueita, ja Inkerinmaalle muutti Suomesta savolaisia ja karjalaisia uudisasukkaita. Uudisasukkaat ja heidän jälkeläisensä ovat kutsuneet itseään suomalaisiksi. Nimi inkerinsuomalainen on otettu käyttöön Suomessa. Termi inkeriläinen viittaa puolestaan inkerinsuomalaisten lisäksi myös muihin Inkerinmaalla asuneisiin suomensukuisiin heimoihin (vatjalaiset ja inkerikot).

1700-luvun alussa Inkerinmaa siirtyi takaisin Venäjän hallintaan, ja kymmeniä tuhansia suomalaisia jäi Venäjän puolelle. Rauhanneuvottelujen tuloksena he saivat pitää luterilaisen uskontonsa ortodoksisella Venäjällä, mikä on ollut merkittävin asia suomalaisten tapojen ja kielen säilymisen kannalta.

Inkerinmaa oli jo Ruotsin vallan aikana jaettu luterilaisiin seurakuntiin. Seurakuntajako vahvistettiin lailla, kun Suomi liitettiin Venäjään autonomisena suuriruhtinaskuntana. Seurakuntajako säilyi Venäjän vallankumousvuoteen 1917 asti, ja kaikki papit tulivat Inkeriin Suomesta. Inkerinsuomalaiset pitivät yhteyttä Suomeen kirkon, koulutuksen, sanomalehdistön, kirjastojen, musiikin ja teatterin välityksellä.

1920-luvun alussa inkerinsuomalaisten väkiluku oli noin 150 000, ja lähes kaikkien äidinkieli oli suomi. Suomenkielisiä kouluja toimi Inkerinmaalla silloin yli 300, ja lisäksi tarjolla oli ammatillista suomenkielistä koulutusta. Suomen suurruhtinaskunnan aikana inkerinsuomalaisten lisäksi erityisesti Pietarissa asui tuhansia suomalaisia, joilla oli Suomen passi. Yhdessä he muodostivat merkittävän osan suomalaista kulttuurihistoriaa Suomen rajojen ulkopuolella.

NEUVOSTOLIITON SYNTY JA SORTOVUOSIEN ALKU

Inkerinmaalla noin 300 vuotta asuneet suomalaiset onnistuivat säilyttämään yhtenäisyytensä sulautumatta venäläiseen valtaväestöön 1900-luvulle saakka, jolloin alkoivat suuret mullistukset Venäjän vallankumouksen, Neuvostoliiton syntymisen ja maailmansotien myötä. Nämä tapahtumat vaikuttivat Neuvostoliitossa miljoonien ihmisten elämään ja erityisesti siellä asuneisiin vähemmistöihin.

Nuori neuvostovalta kohdisti inkerinsuomalaisiin pakkotoimia maan sekavina alkuvuosina 1920- ja 1930-luvuilla. Kirkkoja suljettiin, pappeja vangittiin ja pakotettiin muuttamaan kotimaahansa Suomeen. Suomenkielinen kouluopetus loppui ja sanomalehdet kiellettiin lopullisesti 1930-luvun lopussa. Lisäksi Neuvostoliiton uusi talousjärjestelmä, jonka mukaan ihmisten omaisuus siirrettiin valtiolle yhteisomistukseen, vahvisti sortotoimia. Näinä vuosina inkerinsuomalaisia pakeni Suomeen.

Yhteiskunnallisten muutosten mukana tulivat laajamittaiset väestönsiirrot, jotka kohdistuivat Neuvostoliitossa erityisesti vähemmistökansoihin sekä muutosten vastustajiin. Stalinin vainoissa kymmeniä tuhansia inkerinsuomalaisia karkotettiin eri puolille Neuvostoliittoa 1920- ja 1940-luvuilla ilman oikeutta palata kotiseudulle. Osa läntistä Inkerinmaata, niin sanottu Viron Inkeri, kuului näinä vuosina itsenäisen Viron alaisuuteen.

TOISEN MAAILMANSODAN AIKAiset SIIRTO-OPERAATIOt

Toisessa maailmansodassa Pietaria ympäröivät alueet ja inkerinsuomalaisten koti-seutu Nevajoesta etelään olivat pitkään saksalaisten hallussa. Saksan ja Suomen välisen sopimuksen mukaisesti iso osa Inkerinmaan suomalaisväestöstä, yli 63 000 henkilöä eli lähes Hämeenlinnan verran, siirtyi vapaaehtoisesti Suomeen vuonna 1943–1944 nälän ja sotatoimien jaloista. Suomen motiivi vastaanottaa niin iso määrä pakolaisia liittyi ensisijaisesti heimohenkiseen ja humanitaariseen avustushaluun. Tämä oli Suomen historian suurin yksittäinen maahanmuuttoaalto.

Oleskelu Suomessa rajoittui kuitenkin vain noin puoleentoista vuoteen. Väli-rahansopimuksen ehtojen mukaan Suomi joutui palauttamaan sodan aikana siirretyt inkerinsuomalaiset, koska he olivat juridisesti Neuvostoliiton kansalaisia. Suurin osa heistä muutti sodan lopussa takaisin Neuvostoliittoon, osa jäi Suomeen ja osa muutti Ruotsiin. Neuvostoliittoon palanneille luvattiin pääsy takaisin omalle kotiseudulle, mutta heidät sijoitettiin muille paikkakunnille ilman muutto-oikeutta. Vasta useita vuosia myöhemmin ensimmäiset inkerinsuomalaiset saivat mahdollisuuden palata takaisin kotiseudulle Inkerinmaalle. Valtaosa heistä kotiutui Viron ja Venäjän Karjalaan.

HILJAISELO JA PALUU SUOMALAISEEN KULTTUURIPIIRIIN

Satoja vuosia elänyt Inkerinmaan suomalaisten kulttuuri hävisi lähes olemattomiin yhden sukupolven aikana vuosina 1950–1990: suomenkielistä opetusta ja kirkkoja ei ollut, lauluperinteet kuihtuivat, teollistuminen kannusti muuttamaan isompiin kaupunkeihin pois suomalaisyhteisöistä, ja avioliitot venäjää ja viroa puhuvan väestön kanssa yleistyivät. Tämän seurauksena yhä useammalla toisen maailmansodan jälkeen syntyneellä inkerinsuomalaisella äidinkieli vaihtui venäjäksi tai viroksi. Usein ainoa suomalaisuudesta muistuttava asia oli monen inkerinsuomalaisen omassa tai hänen vanhempiansa Neuvostoliiton passissa ollut kansallisuusmerkintä ”suomalainen”.

Presidentti Mauno Koivisto antoi vuonna 1990 lausunnon, jonka mukaan inkerinsuomalaisia voidaan pitää paluumuuttajina¹. Vuosina 1990–2009 Suomeen on muuttanut entisen Neuvostoliiton alueelta yli 40 000 paluumuuttajaa perheenjäsenineen. Inkerinsuomalaisten muuttosyyt näyttävät liittyvän enimmäkseen yhteiskunnallisiin muutoksiin Neuvostoliiton romahduksen jälkeen, poliittisiin ja taloudellisiin vaikeuksiin sekä haluun säilyttää kansallinen identiteetti. Vähitellen paluumuuttajien määrää on alettu säädellä, ja paluumuuttojonossa olevien inkerinsuomalaisten oikeus hakea oleskelulupaa päättyy vuonna 2016. Halukkuus muuttaa Suomeen on myös vähentynyt.

¹Katso paluumuuttajan määritelmä kirjan sanastosta.

Lähteet: Flink (2010); Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter (2004); Sosiaali- ja terveysministeriö (2001); Kansallisarkisto; Inkeri.com; Tanskanen (2010).

Osa II

MAAHANMUUTTO ILMIÖNÄ

Tässä osassa on tietoa kansainvälisistä muuttoliikkeistä, maahanmuuttopolitiikasta, suomalaisista siirtolaisista sekä rasismista, jota maahanmuuttajat usein kohtaavat. Lisäksi lukija tutustuu Itä-Euroopan romanien tilanteeseen. Teksteissä on viittauksia kutakin aihetta käsitteleviin tehtäviin.

Ihmiset liikkeessä

Ihmisten muuttoihin liittyy monia erilaisia syitä, suuntia ja tarinoita. Joku pakkoo tavaransa omasta halustaan ja muuttaa rakkauden perässä kotimaassaan toiseen kaupunkiin, toinen ei oikein haluaisi lähteä, mutta tietää toisessa maassa olevan paremmat mahdollisuudet esimerkiksi työllistymiseen. Kolmas voi joutua lähtemään kodistaan sotaa, väinoja tai ympäristökatastrofeja pakoon tietämättä, milloin paluu on mahdollinen.

Muuttaminen on aina ollut ihmisille ominaista. Niin sisäiset kuin kansainvälisetkin muuttoliikkeet alkavat, muuttuvat ja tyrehtyvät maailmassa tapahtuvien elinolojen muutosten myötä. Eniten ihmiset muuttavat kotimaansa rajojen sisäpuolella.

TEHTÄVÄOSA:
tehtävät 1, 2, 3

Tällä hetkellä maailmassa on yli 200 miljoonaa siirtolaista, mikä vastaa noin kolmea prosenttia maapallon väestöstä. Siirtolaisten osuus on pysynyt suhteellisen tasaisena viimeisen 50 vuoden ajan. Köyhien maiden kansalaiset liikkuvat vähiten. Siirtolaisista suurin osa on muuttanut joko kehitysmaasta kehitysmaahan tai vauraasta maasta toiseen.

MUUTTOLIIKKEIDEN VAIKUTUKSET

Muuttoliikkeet vaikuttavat väkiluvun lisäksi moniin muihinkin asioihin niin lähtö- kuin tuloalueilla. Köyhissä maissa moni maalta kaupunkiin paremman toimeentulon perässä muuttava joutuu asettumaan levottomiin hökkelilyyliin ilman kotikylänsä tukiverkostoa. Maaseudut menettävät väkeä ja siten elinvoimaisuuttaan, mikä on nykyään Suomessakin ajankohtainen ilmiö. Varsinkin köyhät maat kärsivät aivovuodosta, jossa koulutetut ihmiset muuttavat rikkaimpiin maihin parempien työmahdollisuuksien ja toimeentulon perässä, vaikka lähtömaa kaipaisi heidän panostaan esimerkiksi talouden tai terveydenhuollon parantamisessa. Toisaalta siirtolaisten entisiin kotimaihinsa lähettämät rahalähetykset ovat huomattavia, ja ne ylittävät selvästi maailmanlaajuisen virallisen kehitysavun. Muualla asuneet paluumuuttajat voivat myös tuoda tärkeää osaamista ja kontakteja palatessaan kotimaahansa.

Maihin tai alueille, joihin muutetaan paljon, saattaa syntyä pulaa työpaikoista ja asunnoista. Myös kulttuurien yhteentörmäykset sekä asuinalueiden ja

ihmisten eriarvoistuminen voivat olla haasteena. Maahanmuuttajat ovat kuitenkin tärkeä voimavara. Varsinkin eläköityvä Eurooppa saa maahanmuuttajista uutta työvoimaa ja yrittäjyyttä. Poliittisilla toimenpiteillä on mahdollista vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttajat kotoutuvat ja miten mahdollisia ongelmia voidaan minimoida.

EUROOPPA JA MAAHANMUUTTO

EU-valtioihin muutti vuonna 2012 yhteensä noin 3,4 miljoonaa ihmistä. Tämä luku pitää sisällään niin EU-maasta toiseen muuttaneet kuin EU:n ulkopuolelta tulleet ihmiset. Muuttajista hieman yli puolet oli EU-kansalaisia. Nykyään Eurooppaan saapuu enemmän siirtolaisia kuin täältä lähtee, mutta aina 1960-luvulle asti Euroopasta lähdettiin sankoin joukoin esimerkiksi parempien työmahdollisuuksien perässä. Pelkästään Yhdysvaltoihin muutti 1820- ja 1930-lukujen välillä kymmeniä miljoonia eurooppalaisia.

Euroopan rajoja valvotaan tarkoin, ja virallinen maahantulo edellyttää asianmukaisia dokumentteja kuten viisumia tai oleskelulupaa EU:n ulkopuolelta tulevilta henkilöiltä. Joidenkin maiden kansalaisille on tosin annettu liikkumavapaus ilman viisumia alle kolmen kuukauden ajaksi.

Tiukka rajavalvonta vaikuttaa siihen, että esimerkiksi turvattomista maista lähteneiden on hankala hakea turvapaikkaa tai köyhimmistä maista on vaikea päästä töihin vauraisiin EU-maihin. Köyhyys, turvattomuus ja vaihtoehtojen puute omassa maassa ajavat ihmisiä yrittämään rajanylityksiä hinnalla millä hyvänsä. Hengenvaaralliset merenylitykset ja ihmissalakuljetus ovatkin nykyään arkipäivää. Osa puolestaan saapuu vauraisiin maihin virallisin keinoin esimerkiksi turistiviisumilla, mutta jää maahan ilman oleskelulupaa.

IIDA SANTALAHTI

Ilman lain vaatimia asiakirjoja saapuvia tai oleskelevia kutsutaan usein ”laittomiksi” siirtolaisiksi. ”Laittoman” maahanmuuton käsite on ongelmallinen, sillä se kriminalisoi turvapaikanhakijaksi lähtemisen ja leimaa joskus pakotavistakin syistä lähteneet henkilöt suoraan rikollisiksi. Vaihtoehtoisia käsitteitä ovat paperittomat, näkymättömät tai dokumentoimattomat siirtolaiset.

PAKOLAISET SUOMESSA JA MAAILMALLA

YK:n luokituksen mukaan pakolaisia oli maailmassa vuonna 2013 noin 10,5 miljoonaa. Pakolaiset ovat ihmisiä, jotka ovat joutuneet jättämään kotimaansa heihin kohdistuneiden vainojen takia ja ovat kykenemättömiä tai pelon takia haluttomia turvautumaan kotimaansa suojeluun. Ihmisiä vainotaan maailmassa muun muassa rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskuntaryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen takia. Näin pakolaisuus on määritelty vuonna 1951 laaditussa Geneven pakolaissopimuksessa, joka on toiselta nimeltään YK:n pakolaissopimus. Vuoden 2012 lopussa 145 valtiota YK:n 193 jäsenvaltiosta oli allekirjoittanut sopimuksen. Suomi allekirjoitti sopimuksen vuonna 1968.

YK:n sopimus antaa pakolaisstatuksen vain vainotuille. Raja pakolaisuuden ja muista syistä pakenemisen välillä on häilyvä. Nykyään ihmisten massapakojen syynä ovat vainojen sijaan ennemminkin aseelliset konfliktit, nählähätä tai esimerkiksi ympäristökatastrofit. Osa maista, myös Euroopan unioni, on sopinut pakolaissopimusta laajemmasta tulkinnasta. Pakolaisiksi katsotaan usein siis myös ihmiset, jotka ovat paenneet muun muassa vieraan vallan hyökkäystä tai yleistä sekasortoa. Muillekin kuin vainotuille on annettava suojeluperiaatteen mukaisesti oikeus oleskella maassa, mikäli henkilö ei voi palata kotimaahansa turvallisesti. YK arvioi, että vuonna 2014 noin 60 miljoonaa ihmistä oli pakottavasta syystä joutunut jättämään kotinsa paetakseen joko kotimaansa sisällä tai ulkomaille. Luku on kasvanut kahdeksalla miljoonalla vuodesta 2013 ja kasvu jatkuu. Sodat ja levottomuudet erityisesti Lähi-Idässä, Keski-Afrikan tasavallassa ja Etelä-Sudanissa ovat kasvattaneet pakolaisten määrää, minkä takia monet EU-valtiot pohtivat turvapaikkakriittien tiukennuksia.

Useimmat pakolaiset pakenevat lähivaltioihin ja odottavat mahdollisuutta palata takaisin. On tärkeä huomioida myös valtion rajojen sisällä paossa olevat ihmiset, joita on maailmassa lähes kaksi kertaa enemmän kuin kotivaltionsa ulkopuolelle paenneita pakolaisia. He ovat yhtä lailla vainottuja tai paossa konflikteja ja ihmisoikeusrikkomuksia, mutta saavat vähemmän

kansainvälistä huomiota ja suojelua. Suomeen ensimmäiset kiintiöpakolaiset saapuivat 1970-luvulla. Kiintiöpakolaiset valitaan henkilöistä, jotka YK:n pakolaisjärjestö UNHCR on rekisteröinyt ja esittänyt Suomelle. Eniten pakolaisia Suomeen on tullut Iranista, Irakista, Somaliasta sekä entisen Jugoslavian alueelta. Suomeen saapuu myös eri maista turvapaikanhakijoita, joista osalle myönnetään pakolaisasema.

SUOMEN MAAHANMUUTTOPOLITIikka

Suomi on Euroopan unionin jäsenmaana sitoutunut moniin maahanmuuttoon liittyviin EU:n sisäisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin. Nämä sopimukset määrittelevätkin pitkälti Suomen maahanmuuttopolitiikkaa.

Suomeen voivat ilman viisumia saapua kaikki EU:n jäsenvaltioiden kansalaiset, eivätkä he tarvitse oleskelulle erityisperustetta. Suomeen voi lisäksi saapua lyhytaikaiseen oleskeluun eli alle kolmeksi kuukaudeksi ihmisiä maista, joille on erikseen myönnetty viisumivapaus. Kaikkien muiden maiden kansalaiset tarvitsevat viisumin tai oleskeluluvan.

Pitkäaikaisen, yli kolmen kuukauden oleskeluluvan myöntämisperusteena voi olla esimerkiksi työ, opiskelu, suomalainen syntyperä tai perheside. Suomesta myönnetään myös turvapaikkoja kansainvälistä suojelua tarvitseville. Suurin osa turvapaikkahakemuksista niin Suomessa kuin muuallakin EU:ssa hylätään, mikä velvoittaa hakijan palaamaan kotimaahansa.

Maahanmuuttajaryhmien oleskelulupapäätökset vuonna 2014

Oleskelulupatyyppi	Myönnettyt luvat	Kielteinen päätös
Perheside	6774	2099
Opiskelu	5611	291
Työnteko	5062	767
Turvapaikka	1346	2050
Kiintiöpakolaisuus	1030	-
Suomalainen syntyperä	276	26

Lähde: Maahanmuuttovirasto.

Lähteet: Helsingin yliopisto; Internal Displacement Monitoring Centre; International Organization for Migration; Maahanmuuttovirasto; Pakolaisneuvonta ry; Suomen Punainen risti; Suomen pakolaisapu; OECD tilastot; Ulkoministeriö; UNHCR; Herm (2008); UNDP Inhimillisen kehityksen raportti; European Commission Eurostat.

Aidosti suomalainen?

TEHTÄVÄ 8

Suomen lippu on sekoitus itää ja länttä: värit tulevat Venäjän tsaarin purjehduslipusta ja risti lännestä. Suomen leijona tulee Ruotsista, ja kristinuskon sanansaattajana toimi englantilainen piispa Henrik. Maamme-laulun on säveltänyt saksalaissyntyinen Pacius, ja karaoken kesto suosikki "Olen suomalainen" on käänös italialaisesta laulusta. Jääkiekko tulee Kanadasta, ja kahvi on myös ulkomailta tuotua.

Mitä siis onkaan aito suomalaisuus?

Kysymys pätee myös ihmisiin: Miksi yhden ajatellaan kuuluvan suomalaisiin ja toisen ei? Kuka lopulta on se "tavallinen" suomalainen?

Lähteet: Lehtonen (2009); puhettamaahanmuutosta.fi.

KESKILUOKKAINEN PELKO

ANTTI KIRO (PUHETTAMAAHANMUUTOSTA.FI)

Suomalaiset maahanmuuttajina

Suomessa keskustellaan vilkkaasti Suomeen kohdistuvas-
ta maahanmuutosta. Julkisessa keskustelussa on pinnalla se,
millaisia henkilöitä ja kuinka moni Suomeen saisi muuttaa.
Suomalaiset ovat itse muuttaneet menneinä vuosina sankoin
joukoin ulkomaille: pakolaisiksi, paremman elämän toivossa,
opiskelemaan tai töihin. Näitä suomalaisia maahanmuuttajia
on reilun sadan viime vuoden aikana ollut yli miljoona. Eniten
suomalaisia ovat vastaanottaneet Yhdysvallat ja Ruotsi.

Yhdysvaltoihin muutti ennen toista maailmanso-
taa arviolta 370 000 suomalaista. Tämän siirto-
laisuuden huippuvuodet olivat 1899–1913. Syitä
laajaan muuttoon oli monia: Yhdysvalloissa oli
työvoimapula ja Euroopassa paljon työttömiä. Suomalaiset vastustivat Ve-
näjänsä keisarikunnan harjoittamaa venäläistämistä, ja perinnönjakoperinteen
mukaan perintö meni ainoastaan perheen vanhimmalle pojalle, mikä pakotti
muut lapset muualle tienamaan elantoaan. Monia viehättivät uuden mante-
reen houkutukset, uudet keksinnöt ja vaurastuminen.

TEHTÄVÄOSA:
tehtävä 6

Ruotsiin suomalaiset ovat muuttaneet lähinnä 1950–1970-luvuilla. Muuttajia
työnsi matkaan nopea elinkeinorakenteen muutos: maanviljelystä siirryttiin
kaupunkeihin teollisuuden tarjoamiin työpaikkoihin, ja suuret ikäluokat siir-
tyivät samaan aikaan työelämään, mikä hankaloitti työllistymistä ja loi kau-
punkeihin asuntopulan. Ruotsi oli houkutteleva päämäärä: se sijaitsi lähellä,
eikä asunnoista ja työpaikoista ollut pulaa. Lisäksi sinne oli helppo muuttaa
Pohjoismaiden välisen muuttovapauden ansiosta.

Suomenkieliset muodostavat Ruotsin suurimman vähemmistöryhmän. Vuo-
den 1945 jälkeen Ruotsiin on muuttanut yhteensä yli puoli miljoonaa suo-
malaista, joista pysyvästi noin 300 000. Vuosien 1969 ja 1970 aikana Ruotsiin
muutti yli 80 000 suomalaista, niin paljon, että Suomen väkiluku pieneni noi-
na vuosina tämän muuton seurauksena.

Toisen maailmansodan aikana Ruotsi vastaanotti myös suomalaisia sotilaita. Suomalaisia lapsia lähetettiin sotaa pakoon yhteensä noin 75 000. Vastaanottavia maita olivat Ruotsin lisäksi myös Norja ja Tanska.

Nykyään suomalaisten siirtolaisuus on vähentynyt, ja sen perusteet ovat muuttuneet. Suomalaisille maahanmuuttajille oli aikaisemmin leimallista alhainen koulutustaso, kielitaidottomuus ja pitkäaikais- tai pysyväismuutto. Nykyään tyypillisiä syitä muuttaa ovat korkeasti koulutettujen määräaikaisten työkomennukset, ihmissuhteet sekä eläkeläisten muutto lämpimiin maihin.

Suomalaisten muuttotase on kuitenkin negatiivinen eli Suomen kansalaisia muuttaa pois Suomesta enemmän kuin palaa Suomeen. Näin on ollut jo vuodesta 2009. Yhtenä selittävänä syynä on Suomen työmarkkinoiden, erityisesti IT-alan, kurjistuminen: töitä haetaan nyt ulkomailta. Vuonna 2013 Suomesta lähti 9 658 suomalaista ja 8 068 palasi. Suurin osa maastamuuttajista oli nuoria aikuisia, 20-34-vuotiaita, ja suosituimmat kohdemaat suuruusjärjestyksessä olivat Ruotsi, Yhdysvallat, Saksa ja Tanska.

Lähteet: Ulkosuomalaiset.net; Berg & Mainio (2015); Suomen sotilasyhdistysten keskusliitto; Ruotsin eduskunta; Helsingin yliopisto: Johdatus väestötieteeseen.

Rasismin monet kasvot

Rasismiksi kutsutaan syrjintää ihonvärin, uskonnon, syntyperän, kulttuurin tai ”ulkomaalaisuuden” takia. Taustalla ovat rotuopit ja ideologia, jonka mukaan tietyn kulttuurin tai kansanryhmän edustajat ovat toiseen verrattuna alempiarvoisia, vähemmän kehittyneitä tai perustavanlaatuisesti erilaisia. Uskomukset elävät edelleen huolimatta siitä, että tiede on kyseenalaistanut vanhat rotuopit jo vuosikymmeniä sitten.

Rasismilla on erilaisia ilmenemismuotoja, joista julkinen kiusaaminen, väkivalta ja jopa murhat ovat niitä näkyvimpiä ja räikeimpiä. Rasismia ilmenee kuitenkin myös varsin arkisissa teoissa loukkaavina vitseinä, haukkumisena ja nimittelynä, torjuvana suhtautumisena ja ryhmästä poissulkemisena. Rasismia voi joutua kokemaan myös netin yhteisöissä tai se voi jatkua ja laajentua niissä.

TEHTÄVÄOSA:
tehtävät 9, 10

Rasistisen käyttäytymisen muodot vaihtelevat maasta toiseen, ja nykyaikana rasismi näyttäytyy Suomessa erilaisena verrattuna esimerkiksi muiden maiden historiassa esiintyneisiin orjakauppaan, rotuerotteluun tai juutalaisvainoihin. Yhteistä niille on syntyperästä johtuva toisen yksilön pitäminen vähempiarvoisena ja viha. Suomessa rasismi kohdistuu etenkin niihin, jotka eniten poikkeavat ulkonäöltään valtaväestöstä.

Internet-palstoilla esiintyy runsaasti avoimen rasistisia, usein nimettömiä kirjoituksia, joissa suhtaudutaan eri kulttuurien ja uskontojen edustajiin vihamielisesti pelkästään heidän taustansa takia; esimerkiksi yksittäisen ryhmän kaikkia miehiä voidaan toistuvasti kutsua naistenraiskaaajiksi. Suomessa myös työpaikan saanti saattaa vaikeutua ihonvärin, ulkomaalaisperäisen nimen tai kulttuuristen symbolien kuten vaatetuksen takia.

Rasismia on myös sen takia, että joku uskoo hyötyvänsä muiden halventamisesta. Esimerkiksi poliitikot voivat käyttää rasistisia puheenvuoroja äänestäjien houkuttelemiseksi. Myös koulukiusaajat voivat tarkoituksella käyttäytyä rasistisella tavalla lisätäkseen omaa valtaansa.

Rasistiset asenteet voivat kärjistyä väkivallaksi, jonka ainoana motiivina on henkilön erilaisuus suhteessa valtaväestöön. Äärioikeistolaisuutta kannattavat henkilöt, skinheadit ja uusnatsit korostavat ihmisten erilaisuutta ja mustamaalaavat viholliseksi määrittelemänsä ihmisryhmän vihantunteiden herättämiseksi. Pahimmassa tapauksessa erilaisuutta käytetään oikeuttamaan tuntemattomien vastaantulijoiden pahoinpitelyt tai jopa murhat. Näissä tilanteissa isänmaallisuus on muuttunut suvaitsemattomaksi kiihkonationalismiksi. Kansanmurhiakin on oikeutettu sanomalla ”eiväthän ne ole edes ihmisiä”.

Rasismi ei ole aina näkyvää tai tarkoituksellista. Joskus ihminen voi sanoa vastustavansa rasismia, mutta omalla toiminnallaan vahvistaa rasistista ilmapiiiriä tarkoittamatta sitä suoranaisesti. Esimerkiksi välinpitämättömyys ja passiivisuus äärioikeistolaista toimintaa kohtaan tai viattomalta vaikuttava toisen nimittely syntyperän takia koulussa vahvistavat rasismia. Yhteiskunnassa voi myös olla näkymättömiä rasistisia rakenteita tai toimintatapoja,

Suomena:

I Sverige:

IIDA SANTALAHTI

Rasismi otsikoissa

Tuntematon mies huuteli rasistisia solvauksia nuorelle miehelle bussipysäkillä Helsingin Kalasatamassa toukokuussa 2013. Bussiin noustessa selvisi, että nimittelijältä puuttui lompakko sekä matkalippu ja hän aneli kuljettajalta kyttiä. Haukkumisen kohteeksi joutunut mies maksoi nimittelijänsä lipun ja sai hänet pyytämään rasistista käytöstään kuuluvalla äänellä anteeksi.

*Somalialaistaustainen taksinkuljettaja tuli asiakkaansa pahoinpitelemäksi marras-kuussa 2014. Kuskille ja ravintolasta aamuyöllä kyytiin tulleelle asiakkaalle tuli ki-
naa taksimaksusta ja tilanne eteni pahoinpitelyksi. Asiakas oli nostanut kuljettajan väkivalloin ulos autosta, lyönyt tätä päähän, kuristanut kaulasta sekä nimitellyt tätä rasistisilla, etniseen alkuperään viitanneilla lausumilla. Uhrille aiheutui kipua ja tajuttomuutta sekä verta vuotaneita haavoja ja turvotusta pään alueelle.*

Maahanmuuttajataustaisen eduskuntavaaliehdokkaan kampanjaa häirittiin Joensuussa ja Kontiolahdella huhtikuussa 2015. Ehdokkaan tarjousvaalipizzaa tarjonneista neljästä pizzeriasta kahteen kohdistui ilkeävaltaa yhden viikonlopun aikana. Pizzerioiden ikkunoita rikottiin ja spreijattiin.

Kyseiset tapaukset päätyivät uutisiin. Monet ihmiset, erityisesti maahanmuut-
tajat, kokevat elämänsä aikana rasismia, josta vain murto-osa tulee yleiseen tietoisuuteen.

jotka johtavat eriarvoisuuteen. Esimerkkinä ovat koulutusjärjestelmän käy-
tännöt, jotka sulkevat ulkomaalaisilta pääsyn koulutukseen.

MITÄ OVAT VAHINGOLLISET STEREOTYPIAT?

Rasisimin taustalla ovat ennakkoluulot ja luokittelusta alkava negatiivisten stereotyyppien yleistäminen yksilöihin. Ihminen hahmottaa yleisesti maa-
ilmaa luokittelun avulla, ja vastaantulija voidaan luokitella esimerkiksi teini-
ikäiseksi, naiseksi tai ulkomaalaistaustaiseksi. Luokituksiin liitetään usein
yleistäviä kuvauksia eli stereotyyppioita, jotka eivät aina pidä paikkaansa yk-
sittäisten ihmisten kohdalla. Sinänsä harmiton luokittelu sekä yleistäminen
muuttuvat vahingollisiksi ennakkoluuloiksi ja negatiivisiksi stereotyyppioiksi,
kun kaikkiin tietyn ryhmän edustajiin liitetään negatiivisia ominaisuuksia,
kohdistetaan halventavia asenteita ja heitä kohdellaan epäkunnioittavasti.

Ilmiötä vahvistaa ihmisten taipumus jakaa ihmiset ”meikäläisiin” ja ”niihin muihin” ja nähdä ”meikäläiset” paljon positiivisemmassa valossa kuin ”ne muut”. Ennakkoluuloja voi esiintyä kulttuurisesta taustasta riippumatta, niin valtaväestöllä kuin maahanmuuttajillakin. Ennakkoluuloisuus voi johtaa toisen ihmisen tai ryhmän vastaiseen toimintaan, jota kutsutaan syrjinnäksi. Syrjintää eli epäoikeudenmukaista kohtelua esiintyy esimerkiksi iän, sukupuolen tai kulttuurisen taustan perusteella. Rasismi on yksi syrjinnän muoto.

VIERAANPELKO JA UHKAKUVAT LISÄÄVÄT ENNAKKOLUULOJA

Rasismien ja syrjinnän taustalla on ennakkoluulojen ja stereotyyppien lisäksi muitakin syitä. Vieraus ja tulokkaiden kokeminen uhkaksi saattavat syventää ongelmaa. Eri kulttuurista tulevan tapa puhua, uskonnolliset rituaalit, perhelämä tai jopa ruoan tuoksu saattavat ärsyttää ja tuntua vierailta. Vieras tekee asioita eri tavalla kuin mihin on totuttu, ja kosketusta erilaisuuteen yritetään välttää.

Jännitteet ja keskinäinen kilpailu työpaikoista, asunnoista tai valtion avustuksista vahvistavat uhkakuvia, jotka voivat herättää vihamielisyyttä tulokkaita kohtaan. Useimmiten uhkaa kokevat ihmiset, joiden elämä jostakin syystä on epävarmaa, ja taustalla voi olla esimerkiksi työpaikan menettämisen pelko. Tietämättömyys ja yhteiskunnassa vallitsevat kielteiset asenteet ruokkivat vieraanpelkoa ja vahvistavat uhkakuvia, jotka puolestaan voivat vaikuttaa ennakkoluulojen ja rasismien kehittymiseen.

Ote Salahin elämäntarinasta

Valmistuttuaan lähihoitajaksi Salah muutti Helsinkiin. Helsingissä Salah sai töitä kotihoidosta. Hän kiertää vanhusten luona auttamassa ja viemässä lääkkeitä. Jotkut vanhukset eivät halua asioida hänen kanssaan; tummaihoisen hoitaja on heille vieras ja pelottava.

Eräänä maanantaina Salah meni kotikäynnille. Hän soitti ovikelloa ja odotti. Mies lähestyi ovea, katsoi oviaukosta ja ärähti: ”Olenhan mä monta kertaa sanonut, etten tykkää teikäläisistä, mene muualle!” Salah sanoi tulleen tuomaan miehelle lääkkeitä. Mies pyysi tiputtamaan ne postiluukusta, mutta Salah ei suostunut. Keskustelu jatkui ja lopuksi mies avasi oven. ”Minua vastapäätä asuu yksi teikäläisistä, hän riehuu ja käyttää huumeita. Jos kaverisi käyttäytyy tuolla tavalla, se tarttuu sinuunkin”, vanhus sanoi.

”En tunne naapuriasi, en edes asu täällä päin”, Salah vastasi ja jatkoi: ”Joka päivä meille huudetaan ja meitä haukutaan. Te sanotte, että on erilaisia suomalaisia. No, me maahanmuuttajatkin ollaan erilaisia!”

ONKO MAAHANMUUTTOKRIITTISYYS RASISMIA?

En ole rasisti, mutta... -lauseella alkavat monet kriittiset maahanmuuttopolitiikkaa ja monikulttuurisuutta arvostelevat puheenvuorot. Näitä näkemyksiä kutsutaan maahanmuuttokriittisiksi, eivätkä ne tietenkään kaikki ole rasistisia. Poliitiikkaa saa ja pitää arvostella, koskipa se maahanmuuttoa tai terveydenhuollon tilaa. Joskus on kuitenkin vaikea erottaa maahanmuuttokriittisyyttä suoranaisesti rasistisesta puhetavasta. Maahanmuuttokriittisyys lähenee rasistisia asenteita tai vahvistaa rasistista ilmapiiriä, jos keskitytään pelkästään ongelmiin ja uhkakuviin, käytetään negatiivisia yleistyksiä ja esitetään epäkunnioittavia kommentteja.

Rasistisissa puheenvuoroissa yksittäisten henkilöiden tekemien virheiden ja laittomuuksien takia leimataan koko ryhmä ja kaikkia sen edustajia pidetään rikollisina, ”sosiaalipummeina”, alempiarvoisina ja uhkana suomalaiselle kulttuurille. Heitä syytetään vallitsevista ongelmista paisutellen heidän osuuttaan yhteiskunnallisiin epäkohtiin. Silloin myös kaikki, mitä tietyn ryhmän edustaja tekee, koetaan negatiivisena: joko hän vie työpaikat tai elää suomalaisten verorahoilla.

RASISMIIN VAIKUTUS

Rasismi vaikuttaa koko yhteiskuntaan horjuttamalla rauhaa, tuottamalla epätasa-arvoa, sosiaalisia ongelmia ja vahvistamalla ennakkoluuloja sekä vihaa. Rasismi vaikuttaa erityisesti sen kohteeksi joutuneisiin eli usein maahanmuuttajiin. Jos maahanmuuttajat nähdään vain ongelmana ja jos heihin suhtaudutaan vihamielisesti, heidän voi olla vaikea löytää paikkaansa yhteiskunnassa. Tällöin työttömyystilastot, koulukeskeytykset, ongelmat perheissä, mielenterveysongelmat, syrjäytyminen ja ulkopuolisuuden tunne voivat kasvaa. Rasismi voi laukaista kohteissaan myös häiriökäyttäytymistä, jos negatiiviset kokemukset purkautuvat esimerkiksi väkivaltana tai itsetuhoisena käyttäytymisenä.

WARDA AHMED (PUHETTAMAAHANMUUTOSTA.FI)

Rasismia on vaikea määritellä tyhjentävästi, ja näkemuserot rasismi-sanan merkityksestä hankaloittavat samalla myös keskustelua maahanmuutosta. Rasismia on vaikea vastustaa, jos sitä ei osata tunnistaa ja nimetä. Rasismin tutkijoiden mukaan sen sijaan, että ainoastaan keskustellaan siitä, mikä on rasismia ja mikä ei, voitaisiin keskittyä keskustelemaan siitä, onko jokin toiminta tai keskustelu epäkunnioittavaa ja ihmisarvoa loukkaavaa ja mikä vaikutus sillä on yksilöihin. Rasismia kohdanneilta voisi myös kysyä, mitkä asiat he kokevat rasistisina.

Erilaisten ihmisryhmien rinnakkaiselo ei ole, eikä koskaan tule olemaan helppoa. Pohtiessaan omaa suhdettaan erilaisuuteen voi kuitenkin kysyä itseltään, loukkaako toimintani tai sanomani tai joskus sanomatta jättäminen. Näenkö ihmisen stereotyyppien takaa?

Lähteet: Etninen tasa-arvo Suomessa; Lahikainen (2010); Ahokas (2010); Keskinen, Rastas & Tuori (2009); Rastas (2005); Jokinen (2009); Rastas (2009); Lehtonen (2004); Berg & Mainio (2015); Honkamaa (2013); Karjalainen (2015); Nykänen (2015); Tyynysiemi (2013); Souto (2011); Punainen Risti; Helsingin Uutiset; Uusi Suomi; puhettamaahanmuutosta.fi

Itä-Euroopan romanit – kerjäävät EU-kansalaiset

Sääli, viha, myötätunto, auttamishalu, välinpitämättömyys, uteliaisuus, pelko, halveksunta – romanikerjäläiset ovat herättäneet paljon tunteita ja keskustelua saavuttuaan Suomeen 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Mieliopikyselyjen mukaan osa suomalaisista haluaa kieltää kerjäämisen lailta ja lähettää kutsumattomat vieraat takaisin kotiseudulle. Osa taas näkee heidän tarvitsevan apua ja heittää silloin tällöin lantin kerjäläisen kuppiin, ostaa heille syötävää tai tarjoaa heille katon pään päälle.

Suurin osa Suomeen tulleista Itä-Euroopan romaneista hankkii toimeentulonsa kerjäämällä, keräämällä pulloja, katusoittajina tai myymällä esimerkiksi rihkamaa tai ruusuja. Usein nuhjuisiin vaatteisiin pukeutuneet ja istuallaan tai polvillaan kerjäävät romanit herättävät ihmetystä suomalaisissa, jotka ovat nähneet kerjäläisiä viime vuosikymmeninä pääasiassa lomamatkoillaan Suomen rajojen ulkopuolella. Köyhimpienkin suomalaisten on sosiaaliturvan avulla mahdollista selviytyä arjesta turvautumatta kerjäämiseen.

**TEHTÄVÄOSA:
tehtävä 12**

ROMANIEN LÄHTÖKOHDAT

Itä-Euroopan maiden liittyminen Euroopan unioniin 2000-luvulla avasi niiden asukkaille mahdollisuuden matkustaa vapaasti muihin EU-maihin. Turistien ja opiskelijoiden lisäksi liikkeelle on lähtenyt myös ihmisiä, jotka näkevät parempia mahdollisuuksia toimeentulon hankkimiseen muualla: muun muassa korkeasti koulutettuja työnhakijoita sekä rakennusalan ammattilaisia. Heidän lisäksi on kerjuu- ja kaupustelumatkoille lähteneitä köyhiä ja kouluttamattomia ihmisiä.

Nämä kerjuulle lähteneet ovat usein taustaltaan romaneja, joita elää Euroopan unionin alueella noin 10–12 miljoonaa. He eivät muodosta yhtenäistä

ryhmää, vaan romaniväestön sisällä on jopa kymmeniä erilaisia vähemmistöjä. Suomeen päätyvistä romaneista suurin osa tulee Romanian ja Bulgarian alueelta. Eteläisestä Euroopasta Suomeen matkaavan liikkuvan väestön määrä näyttää pysyneen samalla tasolla 2010-luvun alussa. Esimerkiksi Helsingissä kesäkautena ulkomaisten romanien määrä on noin n. 400-600 henkilöä, talveksi valtaosa palaa kotiseudulleen.

EU:n alueella liikkuvilla romaneilla on monenlaisia ongelmia sekä kotimaissaan että muualla Euroopassa. Monet heistä elävät äärimmäisessä köyhyydessä vailla koulutusta ja työtä sekä suurelta osin ilman sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluja ja kohtuullisia asuinoloja. Romanien asuinalueet ovat usein slummien kaltaisia ja terveydelle haitallisia ja sijaitsevat laita-alueilla kaukana palveluista, mikä vaikeuttaa esimerkiksi lasten koulunkäyntiä.

Kotiseutu tarjoaa vain vähän mahdollisuuksia säännöllisen ja riittävän toimeentulon hankkimiseen. Itä-Euroopan siirtyminen kommunismista markkinatalouteen vuonna 1989 toi paljon muutoksia työmarkkinoille ja maaseudulle. Tuhansia työpaikkoja hävisi aloilta, jotka perinteisesti työllistivät romaneja. Euroopassa 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa alkanut taloudellinen taantuma on lisännyt työttömyyttä entisestään. Bulgariassa romanien työttömyysprosentti on yli 50, ja Romaniassa ainoastaan joka neljännellä on pysyvä työpaikka. Itä-Euroopan maiden työttömyys- ja sosiaalietuudet eivät riitä elämiseen, ja kerjäämisellä voi Länsi-Euroopan maissa ansaita enemmän rahaa kuin omassa maassa.

Romanien ongelmat kasaantuvat usein jo lapsena. Merkittävä osa Euroopan romanilapsista käy kouluja, jotka on tarkoitettu vain romanilapsille. Niissä he saavat usein tavanomaista heikompa koulutusta. Lasten erotteluun voi johtua joko suorasta syrjinnästä tai romani-asuinalueiden syrjäisestä sijainnista. Romaniassa on viime vuosina pyritty siihen, että valtaväestön ja vähemmistöjen lapset kävisivät samoja kouluja.

Koulun keskeyttäminen on yleistä, ja esimerkiksi Slovakiassa ainoastaan kolme prosenttia romanilapsista käy yläasteen loppuun. Vanhemmat eivät usein pysty tukemaan lastensa koulunkäyntiä rahallisesti tai kannustamaan opiskeluun, koska saattavat olla pitkiä aikoja pois kotoa ansaitsemassa rahaa. Myös lapset alkavat jo nuorina hankkia perheelle elantoa jättäen koulut kesken. Monet tutkimukset todistavat, että vanhempien elämäntilanne vaikuttaa lasten kouluttautumiseen, ja huono-osaisuus siirtyy sukupolvelta toiselle. Heik-

"KAIKKI IHMISET SYNTYVÄT VAPAINA
JA TASAVERTAISINA ARVOLTAAN JA
OIKEUKSILTAAN. HEILLE ON ANNETTU
JÄRKI JA OMATUNTO JA HEIDÄN ON
TOIMITTAVA TOISIAAN KOHTAAN
VELJEYDEN HENGESSÄ." (YK:N IHMISOIKEUKSIEN JULISTUS)

IIDA SANTALAHTI

ko koulutus puolestaan vaikeuttaa työllistymistä ja säännöllisen toimeentulon hankkimista. Kierrettä on vaikea katkaista ilman köyhyyden vähentämistä.

EUROOPAN SYRJITYIN VÄHEMMISTÖ

Tutkimusten mukaan romaneihin kohdistuu syrjintää ja avointa rasismia. Euroopan valtaväestöjen asenteet heitä kohtaan ovat hyvin kielteisiä, ja rassistiset hyökkäykset heitä kohtaan ovat viime vuosina lisääntyneet. Niitä on esiintynyt esimerkiksi Tšekissä, Unkarissa ja Italiassa, ja niissä on kuollut useita romaneja. Viranomaisten ja median usein leimaavat ja kielteiset, pelkoa lietsovat lausunnot ruokkivat romaneihin kohdistuvaa väkivaltaa.

Vuonna 2009 tehdyssä EU:n laajassa syrjintätutkimuksessa todettiin, että romanit ovat Euroopan syrjityin vähemmistö. Esimerkiksi epätasa-arvoinen kohtelu työelämässä vaikeuttaa elämänhallintaa ja lisää köyhyyttä sekä mahdollisuuksia kohtuullisiin asuinoloihin. Joka toinen haastateltu romani oli kokenut jonkinlaista syrjintää, ja lähes viidennes kertoi joutuneensa vakavan rassistisen häirinnän uhriksi vähintään kerran viimeisen vuoden aikana. Syrjintätutkimuksen mukaan huomattava määrä vähemmistöryhmiin kuuluvista, joita usein pidetään rikollisina, on itse rikoksen uhreja. Nämä rikokset tai syrjintätapaukset tulevat harvoin poliisin tietoon, koska uhriksi joutuneet uskovat harvoin yhteydenoton viranomaisiin muuttavan tilannetta tai he eivät tiedä, mihin asiasta pitäisi ilmoittaa.

Köyhyysloukussa romaneja pitävät myös heidän puutteelliset tietonsa oikeuksistaan, viranomaisten syrjivät asenteet sekä poliittisen tahdon puute muuttaa tilannetta. EU:n keinoja tilanteen parantamiseksi romanien kotimaassa ovat syrjinnän kieltävä lainsäädäntö ja romaneja varten perustetut rahastot. EU:n tähänastisia toimia kuitenkin kritisoidaan tehottomuudesta, rahan päätymisestä väärin käsiin tai tarjotun tukirahan vähäisestä käytöstä kohdemaissa. Yksi ongelma on se, että romanit eivät voi itse riittävästi osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.

OLOSUHTEET SUOMESSA

Suomeen saapuvat Itä-Euroopan romanit majoittuvat pääasiassa telttoihin, asuntovaunuihin ja autoihin, siltojen alle, itse rakentamiinsa yksinkertaisiin majoihin sekä kansalaisjärjestöjen ja yksityishenkilöiden tarjoamiin tiloihin. Vuonna 2011 Helsinkiin avattiin Liikkuvan väestönosan päiväkeskus Hirundo, jota ylläpitää Helsingin Diakonissalaitos. Päiväkeskus tarjoaa kerjäläisille akuutin humanitaarisen tuen, jakaa oikeaa tietoa ja pyrkii varmistamaan asi-

akkaiden turvallisen kotiinpaluun. Samalla se auttaa kerjäläistilanteen hallinnassa sekä Helsingin katurauhan säilyttämisessä. Keskus sai v.2014 merkittävän ihmisoikeustunnustuksen Euroopan talous- ja sosiaalikomitealta.

Kansalaisjärjestöt ja toimittajat tuovat usein esille, että romanit lähtevät liikkeelle pääasiassa omasta tahdostaan elinolojensa takia. Joukossa on eri motiiveilla, eri keinoin ja eri paikoista maahan tulleita ihmisiä. Mediassa puhutaan romanien liikkumisen taustalla olevista järjestäytyneistä rikollisryhmistä. Poliisi on kuitenkin vuonna 2013 esittänyt tilannearvion, jonka mukaan romanikerjäläisiin Suomessa ei liity järjestäytyneitä rikollisuutta. Toisaalta poliisin tilastojen mukaan omaisuusrikosten kuten näpistysten ja taskuvarkauksien määrä kasvaa romanien saapuessa. Sisäministeriön selvitys kuitenkin toteaa, etteivät kaikki kerjäläiset syyllisty rikoksiin, eikä asiaa näin ollen voida yleistää.

Romanit saapuvat Suomeen ansaitsemaan. Moni myy omaisuuttaan tai lainaa korkeakorkoista rahaa sukulaisilta, naapureilta ja rahanlainaajilta kerjuumatkan rahoittamiseksi. He tulevat toiveenaan parempi toimeentulo ja parempi elämä. Töiden saaminen toisesta maasta kielitaidottomana ja kouluttamattomana on kuitenkin lähes mahdotonta, erityisesti kun joukossa on luku-, kirjoitus- ja laskutaidottomia. Myös kielteiset asenteet romaneja kohtaan vaikeuttavat työllistymistä. Romanit eivät pääsääntöisesti turvaudu sosiaalipuun, sillä toistuva apuun turvautuminen on maasta poistamisen peruste. Romanikerjäläiset luokitellaan turisteiksi, joiden on kansainvälisten määräysten mukaan tultava toimeen omillaan. Vaihtoehdoksi jää usein vain kerjääminen, kaupustelu tai rikollisuus. Ilmaisen tai lähes ilmaisen majoituksen ansiosta rahaa jää matkakulujen lisäksi myös säästöön.

Köyhyyttä, pitkään jatkunutta syrjintää, huono-osaisuuden periytyvyyttä ja epätasa-arvon hyväksyvää yhteiskuntaa pidetään suurimpina syinä Itä-Euroopan romanien nykyiseen tilanteeseen. Vuonna 2015 Suomessa kerjääminen oli laillista, ja ainoastaan aggressiivinen kerjääminen on kielletty. Esimerkiksi Helsingin kaupunki on pyrkinyt kieltämään kerjääminen kokonaan, mikä ei ole toistaiseksi onnistunut. Poistaako kieltäminen kerjäämisen taustalla olevat syyt, ja onko kerjäläisillä realistista mahdollisuutta valita toisin? Mitä muita keinoja heille jää?

Lähteet: Oksanen (2009); Helsingin Diakonissalaitos (2010 & 2013); Juntunen (2013) EU-MIDIS; Amnesty International; Vapaa liikkuvuus; MTV 3; Sisäasiainministeriö; Yle; Helsingin Sanomat (2014).

OSA III

TEHTÄVIÄ

Tämä osa sisältää tehtäviä, joiden avulla maahanmuuttoon liittyviä asioita voidaan työstää. Tehtävät soveltuvat koulussa useampaan oppiaineeseen tai nuorisotyössä toteutettaviksi ja jakautuvat teemojen mukaan. Osan 2 artikkeleissa on viittauksia kutakin aihetta käsitteleviin tehtäviin.

Maailma liikkeessä

1. MAAHANMUUTTO VÄREINÄ

Tehtävän tavoite: Syventyä maahanmuutto-temaan taiteen kautta syntyvien mielikuvien avulla.

Ohjeet: Lue valitsemasi tarina, siihen liittyvä tietoruutu sekä artikkeli ”Ihmiset liikkeessä”. Tämän jälkeen opettaja kirjoittaa taululle sanan *maahanmuutto*. Mitä mielikuvia se sinussa herättää? Piirrä tai maalaa aiheeseen liittyvä kuva. Valmiit kuvat esitellään luokassa vuorotellen. Kerro muille, millaisia mielikuvia sinun kuvaasi sisältyy, ja mitä ajatuksia sinulle nousi lukemastasi tarinasta.

2. ELÄMÄNPOLKUJEN SOLMUKOHDAT

Tehtävän tavoite: Syventyä muuton taustalla oleviin tekijöihin tarinoiden reflektoinnin avulla. Tavoitteena on saada muuton taustalla olevien syiden kirjo esille tarkastelemalla vetäviä ja työntäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisten liikkumiseen.

Ohjeet:

A) Listaa paperille esimerkkejä asioista, jotka voivat vaikuttaa henkilön päätökseen muuttaa pysyvästi tai väliaikaisesti toiseen maahan. Vertaa omaa listaustasi parisi kanssa. Opettaja voi pyytää muutamia opiskelijoita lukemaan listaukset ääneen.

B) Valitkaa luokassanne yksi tarina. Lukekaa tarina, siihen liittyvä tietoruutu sekä artikkeli ”Ihmiset liikkeessä”. Miettikää pienryhmissä vastauksia seuraavalla sivulla lueteltuihin kysymyksiin.

Pohdittavia kysymyksiä:

- Mitkä tekijät ”työnsivät” henkilöitä matkaan?
- Mitkä tekijät ”vetivät” henkilöitä Suomeen?
- Millä perusteella henkilö sai tulla Suomeen?
- Pohdi henkilön elämän käännekohtia. Mitkä olivat merkittävimpiä tapahtumia kyseisen henkilön elämässä?
- Tutustu tarkemmin ”Ihmiset liikkeessä” -nimisen artikkelin lopussa olevaan taulukkoon. Mitkä olivat vuonna 2014 kaksi tyypillisintä syytä saada oleskelulupa Suomesta? Missä kategoriassa oli eniten kielteisiä päätöksiä?

Kukin ryhmä vastaa vuorotellen yhteen kysymykseen.

3. KIRJE YSTÄVÄLLE

Tehtävän tavoite: Auttaa asettumaan maahanmuuttajan asemaan.

Ohjeet: Kirjoita kirje lähtömaassasi pohtien syitä, jotka saavat sinut lähtemään. Pohdi, mitä kaikkea koet menettäväsi ja mitä kaikkea koet saavasi lähdön myötä. Pohdi lähdön plussia ja miinuksia. Kirjoita toinen kirje, kun olet saapunut Suomeen. Voit itse päättää, kuvaako kirje aivan ensimmäisiä päiviä Suomessa vai oletko asunut täällä jo pidemmän aikaa. Kerro, millainen muutkokokemus on ollut, miten Suomi on sinut vastaanottanut, mitä ilonaiheita ja haasteita arki sinulle tarjoaa? Miten pidät yhteyttä kotimaahasi? Haaveiletko vielä paluusta vai unelmoitko tulevaisuudesta ja lastesi tulevaisuudesta Suomessa? Mitkä ovat tunnelmasi lähdöstä ja uuteen maahan saapumisesta?

4. TOIMITTAJA KIRJOITTA

Tehtävän tavoite: Tutustua maahanmuuttajien monivaiheiseen elämään ja erilaisiin yhteiskuntiin sekä muuttoaikeiden taustalla oleviin yhteiskunnallisiin ja henkilökohtaisiin syihin. Tavoitteena on myös tutustua siirtolaisuuteen liittyviin uutisaiheisiin sekä keskustella uutisten välittämästä todellisuudesta.

Ohjeet: Valitkaa luokassanne yksi tarina. Lukekaa tarina sekä siihen liittyvä tietoruutu. Kerätkää viikon ajan lehdistä tarinan aihepiiriin tai kyseiseen maahan liittyviä uutisia ja kirjoittakaa pareittain kahdesta valitsemastanne uutisesta lyhyet tiivistelmät. Esitelkää tiivistelmät luokalle.

Pohtikaa lopuksi vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Mistä kyseiseen maahan liittyvät uutiset usein kertovat?
- Minkälaisia ihmisiä uutisissa tyypillisesti esiintyy?
- Minkälaisia valokuvia uutisten yhteydessä yleensä on?
- Ovatko uutiset kielteisiä vai myönteisiä?
- Miten uutiset vaikuttavat ihmisten ajatuksiin?
- Minkälaisia mielikuvia niistä syntyy?
- Pystyykö uutinen välittämään koko todellisuuden?
- Miten uutisointi mahdollisesti vaikuttaa suhtautumiseen eri maista Suomeen muuttaviin ihmisiin?

5. LOPPU HYVIN, KAIKKI HYVIN?

Tehtävän tavoite: Lisätä ymmärrystä siitä, että vaikka ihminen pääsee muuttamaan toiseen maahan, uudet haasteet odottavat myös uudessa ympäristössä. Pelkän rauhallisen asuinpaikan ja sosiaaliturvan tarjoaminen ei riitä, vaan ihmisarvonsa säilyttääkseen maahanmuuttajien on pystyttävä osallistumaan ympäröivään yhteiskuntaan ja tunnettava itsensä osaksi sitä.

Ohjeet: Valitkaa luokassanne yksi tarina. Lukekaa tarina sekä siihen liittyvä tietoruutu. Vastatkaa pareittain alla oleviin kysymyksiin muutamalla ranskalaisella viivalla. Vastauksia käsitellään lopuksi yhdessä.

- Mitä ihminen tarvitsee
 - a) säilyäkseen hengissä?
 - b) tunteakseen olonsa turvalliseksi?
 - c) tunteakseen itsensä arvostetuksi?
 - d) voidakseen toteuttaa itseään?
- Mitä ihminen tarvitsee tunteakseen kuuluvansa ympäröivään yhteiskuntaan?

- Mitä hankaluuksia henkilö lukemassasi tarinassa kohtaa Suomessa? Miten näitä asioita voisi välttää?
- Mitä Suomessa asuvat voivat tehdä tukeakseen uusien tulokkaiden sopeutumista? Mitä sinä voit henkilökohtaisesti tehdä?
- Mitä uuteen maahan muuttava henkilö voi itse tehdä helpottaakseen omaa sopeutumistaan?

6. SUOMALAISET MAAHANMUUTTAJINA

Tehtävän tavoite: Tuoda esille, että siitä on hyvin vähän aikaa, kun suomalaiset muuttivat sankoin joukoin ulkomaille paremman elintason perässä, ja lisätä ymmärrystä siitä, että tälläkin hetkellä ulkomailla asuu paljon suomalaistaustaisia ihmisiä. Tarkoitus on pohtia kysymystä ”Kenellä on oikeus muuttaa?”.

Ohjeet:

A) Ennakkotehtävä: Etsi tuttavapiiristäsi suomalainen, jolla on kokemuksia asumisesta toisessa maassa. Valmistelee haastattelurunko ja haastattele häntä muuttoon liittyvistä asioista sähköpostitse, puhelimitse tai kasvotusten (mm. syyt muutolle Suomesta, ensivaikutelma uudesta maasta, tulevaisuuden suunnitelmia, hyviä ja huonoja hetkiä vieraalla maalla, mitä asioita ikävöi Suomesta). Tee haastattelusta pieni esitelmä ja esittele luokassa. Harjoituksen voi tehdä myös pareittain.

B) Lue artikkeli ”Suomalaiset maahanmuuttajina” ja mieti parin kanssa vastauksia alla oleviin kysymyksiin. Esittäkää vastauksia näihin kysymyksiin vuorotellen ja keskustelkaa sitten aiheesta opettajan johdolla.

- Miksi suomalaiset ovat muuttaneet, ja mihin maihin?
- Minkälaisen syiden takia suomalaiset muuttavat 2000-luvulla?
- Keskustelkaa väitteestä ”Suomi suomalaisille”. Mitä ajatuksia väite sinussa herättää? Voidaanko vastaavasti samalla periaatteella kyseenalaistaa suomalaisten oikeutta muuttaa ulkomaille?
- Missä tilanteessa voisit itse kuvitella muuttavasi toiseen maahan? Voisiko sinusta tulla maahanmuuttaja?

7. SUOMESTA KARADARIIN – ”MAASSA MAAN TAVALLA”

Tehtävän tavoite: Lisätä ymmärrystä uuteen kulttuuriin sopeutumisen vaikeudesta ja herättää pohdintaa väitteestä ”Maassa maan tavalla”. (Huom! Ot-sikossa on kuvitteellisen valtion nimi.)

Ohjeet: Kuvittele, että Suomessa ja Euroopassa riehuu sota. Joutuisit lähtemään pakolaiseksi hyvin erilaiseen maahan aavikkomaiselle seudulle, jossa olisi eri uskonto, erilainen ilmasto ja uudessa kielessä erilaiset aakkoset. Uuden maan valtaväestö vaatisi tulokkaita luopumaan omasta kulttuuristaan ja elämään ”maassa maan tavalla”. Kirjoita lyhyt tarina ensimmäisestä kuukaudestasi kuvitteellisessa Karadarin valtiossa pohtien vastauksia alla oleviin kysymyksiin. Kirjoittamisen jälkeen kokoontukaa muutaman hengen ryhmiin ja lukekaa toistenne tarinoita. Kukin ryhmä valitsee ja lukee ääneen yhden tarinan.

- Mitä asioita tulisi ikävä?
- Mitkä asiat olisivat todennäköisesti eri tavalla kuin Suomessa?
- Mistä asioista olisi vaikeinta luopua?
- Mitä toiveita sinulla olisi paikallisille ihmisille?
- Mikä olisi uudessa maassa vaikeaa?
- Mikä olisi mielenkiintoista ja positiivista?
- Miltä muutto sinusta tuntuisi?

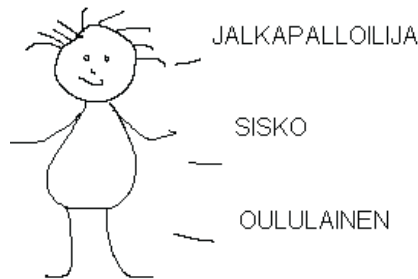
Ihmiset stereotyyppioiden takaa

8. TÄLLAINEN MINÄ OLEN

Tehtävän tavoite: Pohtia osallistujien tapaa määritellä itseään sekä käsitellä normaaliutta ja siitä poikkeamista. (Harjoitus pohjautuu lähteeseen: MLL, Tukari välittää. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali erilaisuuden arvostamisesta.)

Ohjeet:

A) Piirrä oma kuvasi paperille. Se voi olla tikku-ukko tai tarkempi piirros. Listaa kuvan ympärille asioita, jotka kertovat sinusta ja kuvaavat sitä, kuka olet.

Ohjeet opettajalle: Harjoituksessa etsitään erilaisia ominaisuuksia, sekä ulkoisia että sisäisiä oman identiteetin määreitä. Harjoituksen aluksi on hyvä sanoa, että kuvat laitetaan esille. Myös opettaja voi tehdä kuvan itsestään. Harjoitus puretaan laittamalla kaikkien kuvat näkyville. Kuvia katsellaan yhdessä ja keskustellaan, millaisia asioita kuviin on kirjoitettu. Voidaan pohtia, mitä ominaisuuksia tai persoonallisuuden piirteitä useimmiten on listattu ja mitä ehkä jätetty kirjoittamatta ja miksi. (Esimerkiksi, jos kaikki ovat suomenkielisiä, sitä ei todennäköisesti kirjoiteta, mutta jos jonkun äidinkieli on vaikkapa ruotsi, hän saattaa kirjoittaa olevansa suomenruotsalainen.)

Lisäksi voidaan pohtia ihmisten yleisiä taipumuksia määrittää itseään sekä sitä, millaisiin ominaisuuksiin muissa itse kiinnittää huomiota. Lopuksi opet-

taja johdattaa luokan pohtimaan normaaliuden määrittelyä: mikä on hyväksyttävää missäkin joukossa ja millaiset asiat huomioidaan. Harjoituksen yhteydessä voi yleisellä tasolla keskustella myös siitä, havaitsivatko osallistujat itsessään jotain sellaista, mitä he eivät halunneet kirjoittaa tai piirtää, kun tiesivät muiden näkevän kuvat. Olisiko kuvista tullut erilaisia, jos ne olisi tehty vain itselle?

Nuorten kanssa voi keskustella myös siitä, millaisena muut heidät näkevät ja poikkeako muiden käsitys siitä, millaiseksi he itse itsensä määrittelevät. Esimerkiksi etniseen vähemmistöön kuuluva nuori voi itse määritellä itsensä koululaiseksi, nuoreksi ja tytöksi, kun taas muut voivat nähdä hänet ensisijaisesti vähemmistön edustajana.

B) Lue inkerinsuomalaisen paluumuuttajan tarina ja siihen liittyvä tietoruutu. Tutustu myös osiossa II olevaan tietoruutuun ja sarjakuvaan ”Aidosti suomalainen”. Pohtikaa pienryhmissä seuraavia kysymyksiä ja esitelkää keskustelunne päätelmät luokalle:

- Mitä suomalaisuus sinulle merkitsee?
- Voiko suomalaisuus merkitä jotain muuta jollekin toiselle? Pohdi, mitä suomalaisuus merkitsee tarinan päähenkilölle ja mitä se merkitsee vanhemillesi ja isovanhemillesi.
- Miten suomalaisuus on muuttunut ajan myötä? Millä tavalla suomalaisuus tai Suomessa eläminen muuttuu nykypäivänä?
- Milloin maahanmuuttajasta tulee suomalainen?
- Katso piirtämäsi tikku-ukkoa ja mieti, mitkä ominaisuudet kuvaavat sinua parhaiten. Oletko listannut kansalaisuuden tai äidinkielesi ominaisuuksiesi joukkoon? Jos et ole, missä tilanteessa uskot, että haluaisit tuoda ne esille?

9. ”NE ON AINA JUST SELLASII...”

Tehtävän tavoite: Tavoitteena on tunnistaa, tunnustaa ja työstää stereotyyppiä: mitä stereotyyppiä ovat, milloin ne ovat tarpeellisia ja milloin rajoittavia. (Harjoituksen A-osa pohjautuu lähteeseen: MLL, Tukari välittää. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali erilaisuuden arvostamisesta.)

Ohjeet:

A) Ohjeet opettajalle: Opettaja kirjoittaa väljään riviin seinään kiinnitettyjen fläppipapereiden yläreunaan tai taulun yläosaan viisi alla olevaa sanaa otsikoiksi. Otsikoita voidaan muuttaa tilanteen mukaan ryhmä huomioiden. On tärkeää, ettei valita kenellekään liian henkilökohtaisia asioita tai sanoja, jotka liittyvät teemoihin, jotka syystä tai toisesta herättävät ryhmässä liian vahvoja tunteita. Eri kansallisuuksia, uskontoja tai muita luokassa edustettuja ryhmiä voi ottaa listalle harkinnan mukaan.

- ammattijääkiekkoilija
- malli
- suomalainen
- kerjäläinen
- koditon
- poliitikko
- prostituoitu
- lukiolainen / ammattikoululainen / opiskelija

Kukin sana paljastetaan yksi kerrallaan ja oppilaita kehoitetaan kirjoittamaan tarralapulle kustakin otsikosta ensimmäisenä mieleen tullut kyseistä ryhmää tai henkilöä kuvaava ominaisuus. Kaikki aloittavat kirjoittamisen yhtä aikaa sovutusta merkistä. On hyvä painottaa, että kirjoitettavan asian tulee olla ensimmäinen mieleen juolahtava ajatus, ja tavoitteena on olla nopea. Lopuksi oppilaat käyvät kiinnittämässä laput seinälle kunkin otsikon alle.

Harjoitus puretaan käymällä läpi otsikko kerrallaan: millaisia asioita kuhunkin ryhmään tai henkilöön oli liitetty.

- Miksi lappuihin on kirjoitettu niitä asioita, joita niissä on?
- Ovatko osallistujat koskaan tavanneet kyseisen ryhmän edustajia?
- Kuinka lappuihin kirjoitetut asiat tai mielikuvat ovat syntyneet?
- Onko televisiolla tai lehdillä ollut vaikutusta mielikuviiin?
- Miten paikkansapitäviä osallistujat uskovat ominaisuuksien olevan?

B) Lue artikkeli ”Rasismien monet kasvot”, Salahin elämäntarina ”Mogadishulaispojan matka jääpalamaan” sekä tarinaan liittyvä tietoruutu. Pohtikaa seuraavan sivun kysymyksiä ensin pienryhmissä, sitten yhdessä luokassa.

- Minkälaisina maahanmuuttajat yleensä nähdään?
- Mitkä piirteet saattavat jäädä näkemättä?
- Miksi Suomessa syntyneitä maahanmuuttajien lapsia kutsutaan maahanmuuttajiksi? (= toisen polven maahanmuuttaja). Kuinka kauan henkilöstä voidaan puhua maahanmuuttajana? Miten paljon esimerkiksi valtaväestöstä poikkeava ulkonäkö vaikuttaa asiaan?
- Mitkä asiat esiintyvät rasismien taustalla?
- Mihin luokittelu ja yleistäminen voi johtaa? Milloin luokittelu muuttuu vahingolliseksi?
- Mitä vaikutuksia epäkunnioittavalla puheella voi olla? Voivatko vitsit tai nimimerkit internetissä olla rasismien muoto? Mitä tapahtuu, jos halventavasta puhettavasta tulee hyväksyttyä?
- Mistä omat pelot ja ennakkoluulot voivat johtua?
- Perustuvatko omat mielikuvat mielestäsi faktoihin?
- Poimi tarinasta ja artikkelista esimerkkejä rasistisista tilanteista. Mitä vaikutuksia niillä voi olla ihmisiin?

10. ESIRIPPU NOUSEE

Tehtävän tavoite: Auttaa maahanmuuttajan asemaan asettumista draaman keinoin.

Ohjeet: Lukekaa etukäteen tarina ”Mogadishulaispojan matka jääpalamaahan” siihen liittyvine tietoruutuineen ja artikkeli ”Rasismien monet kasvot”. Jakautukaa 3–4 hengen ryhmiin. Etsikää ryhmäläisten kanssa tarinasta sellainen kohta, joka kertoo päähenkilön kokemuksista rasismista. Kirjoittakaa tähän tapahtumaan liittyen lyhyt kohtaus (kesto alle 5 min). Teidän ei ole pakko kirjoittaa tarkkoja repliikkejä, voitte myös improvisoida ne harjoitellessanne ja esittäessänne kohtaus. Jakakaa roolit. Jos rooleja ei ole tarpeeksi, voi osateistä esittää myös esimerkiksi esineitä (tuolia, pöytää, ovea yms.), joita kohtauksessa on mukana. Harjoitelkaa kohtaus pari kertaa (alle 10 min ajan). Esittäkää kohtaus muille ryhmille.

Kun kaikki ryhmät ovat esittäneet kohtaukset, keskustelkaa opettajan johdolla seuraavalla sivulla luetelluista aiheista.

- Mitkä asiat tai tapahtumat viittaavat siihen, että esittämässänne kohtauksessa oli rasismia?
- Miltä päähenkilöstä tuntui? Miten hän toimi? Miten hänen olisi kannattanut toimia?
- Mitkä asiat esiintyvät yleisesti rasismien taustalla?
- Mihin luokittelu ja yleistäminen voi johtaa? Milloin luokittelu muuttuu vahingolliseksi?
- Mitä vaikutuksia epäkunnioittavalla puheella voi olla? Voivatko vitsit tai nimimerkit internetissä olla rasistisia? Mitä tapahtuu, jos halventavasta puhettavasta tulee hyväksyttyä?
- Mistä omat pelot ja ennakkoluulot voivat johtua?
- Perustuvatko omat mielikuvat muista ihmisistä mielestäsi faktoihin?
- Poimi tarinasta ja artikkelista esimerkkejä rasistisista tilanteista. Mitä vaikutuksia niillä voi olla ihmisiin?

Ihmisoikeudet ja tasa-arvo

11. MILLAISET KORTIT ON JAETTU?

Tehtävän tavoite: Saada osallistujat pohtimaan erilaisuutta ja siitä syntyvää eriarvoisuutta, syrjintää ja rasismia, lisätä empatiaa ja arvostusta erilaisuutta kohtaan sekä kasvattaa tietoisuutta yhteiskunnan epätasa-arvoisuudesta ja vähemmistöjen arjen todellisuudesta niin Suomessa kuin ulkomailla. (Harjoitus pohjautuu lähteeseen: MLL, Tukari välittää. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali erilaisuuden arvostamisesta.)

Ohjeet: Lue opettajalta saamasi roolikortti näyttämättä sitä muille. Jätä oma identiteettisi syrjään ja yritä samaistua roolihenkilöösi. Pohdi mielessäsi, mitä roolihahmosi vastaisi opettajan esittämiin kysymyksiin ja väitteisiin.

Ohjeet opettajalle: Tarvitset tehtävää varten kopion seuraavan aukeaman roolikorteista ja sekä roolipelin kysymykset. Jokaiselle opiskelijalle jaetaan leikattu roolikortti. On hyvä pyytää, etteivät osallistujat näytä korttiaan muille. Roolikorteista voi valita parhaiten ryhmälle sopivat kortit, täydentää olemassa olevia tai tehdä uusia. Mielenkiintoista on myös antaa muutamalle osallistujalle sama roolikortti ja katsoa, kuinka erilaisia tai samanlaisia hahmoja osallistujat luovat. Osallistujia pyydetään samaistumaan annettuun rooliin alla olevien kysymysten johdattamana. Opettaja lukee kysymykset yksi kerrallaan ja antaa osallistujille hetken aikaa pohtia vastausta. Kysymyksen esittämisessä ei kannata kiirehtiä, sillä muuten hahmot jäävät jäsenymättömiksi (voi varata n. 10 minuuttia). Tässä esimerkissä kaikki hahmot ovat tapahtumahetkellä Suomessa, ellei kortissa mainita muuta asuinpaikkaa. Kortteihin voi lisätä myös muita paikkakuntia tai maita.

- Oletko nainen vai mies?
- Millainen lapsuus sinulla oli?
- Kenen kanssa leikit? Millaisia leikkejä leikit?
- Millaisessa talossa asuit tai asut?
- Mitä vanhempasi tekivät tai tekevät työkseen?
- Millaista arkielämäsi on nyt?
- Millaisia ovat ihmissuhteesi, ystäväsi ja perheesi?

- Miten vietät päiväsi? Mitä teet aamulla? Päivällä? Illalla?
- Millainen on elämäntyylini?
- Missä asut?
- Mitä teet vapaa-aikanasi?
- Miten ja missä vietät lomasi?
- Kuinka paljon ansaitset kuukaudessa?
- Minkälaisen asiat kiinnostavat sinua?
- Mikä pelottaa?
- Mitä odotat tulevaisuudelta?

Opettaja pyytää tämän jälkeen osallistujia asettumaan riviin tilan toiseen päähän. Heillä tulee olla vähintään 4–5 metriä tilaa liikkua eteenpäin. Harjoituksen alussa osallistujien tulee mahtua seisomaan suorassa rivissä ja kyetä liikkumaan rivissä eteenpäin. Opettaja kertoo, että hän lukee listan erilaisia tilanteita, väittämiä tai tapahtumia yhden kerrallaan (seuraavan aukeaman roolipeli-laatikko). Joka kerta, kun osallistuja voi mielestään vastata väittämään ”kyllä”, hän ottaa pienen askeleen eteenpäin. Osallistujien askelten tulisi olla mahdollisimman samankokoisia. Mikäli osallistuja ei voi antaa väittämään myönteistä vastausta tai on siitä epävarma, hän pysyy paikallaan.

Kun kaikki väittämät on luettu, osallistujia pyydetään katsomaan ympärilleen ja kiinnittämään huomiota siihen, kuinka paljon he ovat siirtyneet. Harjoitus puretaan keskustelemalla yhdessä. Jos osallistujia ei ole liikaa, opettaja käy yksitellen jokaisen roolin läpi. Hän kysyy jokaiselta, kuka tämä on. Oliko hän mies vai nainen? Luuleeko hän, että askellus olisi tapahtunut eri lailla sukupuolta vaihtamalla? Entä, jos hän olisi ollut rikas, sairas, köyhä tai muu vastakohta jollekin kuvittelemalleen ominaisuudelle? Oliko vaikea samaistua rooliin? Ottiko hän kenties mallia jostakin todellisesta henkilöstä hahmoa luodessaan?

Harjoitus kootaan yhteen keskustelemalla muun muassa siitä, kuvastaako harjoitus osallistujien mielestä yhteiskuntaa. Mitä osallistujat ajattelevat itse voivansa tehdä asioiden muuttamiseksi? Haluavatko kaikki ihmiset samoja asioita?

Roolikortit (tehtävä 11)

- Olen 10 vuotta sitten islamiin kääntynyt suomalainen.
- Olen 25-vuotias poliisi isossa kaupungissa. Elän rekisteröidyssä parisuhteessa samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa. (Päätä, oletko kertonut asiasta työpaikallasi.)
- Olen 17-vuotias peruskoulun keskeyttänyt romanityttö ja asun Bulgariassa.
- Olen vasta maahan muuttanut pakolainen, en osaa paikallista kieltä, enkä juuri kirjoittaa tai lukea omaa äidinkieltänikään.
- Olen nuori kehitysvammainen mies, pystyn liikkumaan ainoastaan pyörätuolilla.
- Olen leski, nyt sairaseläkkeellä.
- Olen 21-vuotias lesbo. Asun vielä vanhempieni kanssa pienessä kaupungissa.
- Olen työtön peruskoulunopettaja maassa, jonka uutta virallista kieltä en osaa sujuvasti.
- Olen nuori nainen, mielenterveyskuntoutuja.
- Olen pienen lapsen äiti, teen työtä kotoa käsin.
- Olen nuori maahanmuuttajamies, sodassa sokeutunut.
- Olen 15-vuotias nuori, jonka toinen vanhempi on sukupuolienkorjausprosessissa.
- Olen kiinalaisten maahanmuuttajien poika. Vanhempani omistavat menestyvän pikaruokaketjun.
- Olen menestyksestä kansainvälistä uraa tekevän diplomaattiperheen esikoinen.
- Olen venäläinen työtön yksinhuoltajaisä ja asun pienessä kaupungissa.
- Olen 45-vuotias somalialainen kotirouva ja asun Somaliassa.
- Olen seksuaaliseen vähemmistöön kuuluva nuori aikuinen.
- Olen muslimiperheen tytär, vanhempani ovat vahvasti uskonnollisia. Asun vielä kotona.
- Olen afganistanilainen eläkkeellä oleva kenkätehdastyöläinen ja asun pääkaupungissa Kabulissa.
- Olen keski-ikäinen hiv-positiivinen prostituoitu.
- Olen 24-vuotias kurdipakolainen.
- Olen tanskalainen menestyvän tuonti- ja vientiyrityksen omistaja ja asun Kööpenhaminassa.
- Olen huumeriippuvaisen taiteilijan kumppani.
- Olen malli, olen afrikkalainen alkuperältäni.
- Olen koditon 27-vuotias mies.
- Olen Thaimaan syrjäseudun maanviljelijäperheen lapsi, lähin kaupunki on useiden kymmenien kilometrien päässä.
- Olen kansalaisjärjestöissä aktiivisesti toimiva opiskelija.
- Olen Suomeen tultuani ollut työtön, vaikka omassa maassani olin arvostetussa asemassa liike-elämässä.
- Olen kuuden lapsen kotiäiti, perheemme ja taustani on vahvasti uskonnollinen.
- Olen kiinalainen pätkätöitä tehnyt, juuri esikoiseni saanut nainen ja asun Shanghaissa.
- Olen kansakoulun käynyt 50-vuotias, matalapalkka-alalla ikäni työskennellyt.
- Olen korkeasti koulutettu, vakituisessa työssä oleva.
- Olen paikallisen pankinjohtajan tytär, opiskelen kauppakorkeakoulussa.

Roolipeli (tehtävä 11)

Kun vastaat kyllä esitettyyn väitteeseen, astu pieni askel eteenpäin.

1. Olet suhteellisen tyytyväinen elämääsi.
2. Sinulla on elämän perusasiat kunnossa.
3. Sinulla on kelvollinen koti ja kohtalainen toimeentulo.
4. Kodissasi on puhelin, televisio ja tietokone sekä muita mukavuuksia.
5. Voit elämässäsi tehdä sitä, mitä haluat.
6. Voit opiskella ja valita uran, joka sinua kiinnostaa.
7. Sinulla on mahdollisuus opiskella haluamaasi alaa haluamallasi paikkakunnalla.
8. Voit valita työpaikkasi tai ammattisi kiinnostuksesi mukaan.
9. Voit käyttää internetiä ja hyötyä siitä.
10. Sinulla on oma pankkitili ja voit päättää itse rahojesi käytöstä.
11. Tulevaisuutesi näyttää valoisalta.
12. Et ole koskaan elämäsi aikana kokenut syrjintää taustasi tai ominaisuuksiesi takia.
13. Vanhempiasi tai muita läheisiäsi ei ole syrjitty.
14. Taloudellisesti elämäsi on aina ollut tasapainoista ja vaivatonta.
15. Koet, että kieltäsi, kulttuuriasi ja uskontoasi arvostetaan yhteiskunnassa, jossa elät.
16. Koet, että sinua arvostetaan ja kunnioitetaan yhteisössä jossa elät.
17. Voit vaikuttaa ympäröivän yhteiskunnan asioihin.
18. Voit äänestää kansallisissa ja paikallisissa vaaleissa oman valintasi mukaan.
19. Et pelkää poliisin pysäyttävän sinua kadulla.
20. Et pelkää poliisin pysäyttäessä sinut.
21. Voit tehdä lomamatkan kerran vuodessa.
22. Voit kutsua ystäviäsi kotiisi illalliselle.
23. Et pelkää joutuvasi häirityksi tai ahdistelluksi kadulla tai mediassa.
24. Voit viettää tärkeitä juhlapäiviä ystäväsi ja perheesi kanssa.
25. Et pelkää lastesi tulevaisuuden puolesta.
26. Tiedät, mistä hakea apua ja neuvoja niitä tarvitessasi.
27. Sinulla on mahdollisuus käyttää terveydenhuollon palveluita.
28. Ihmiset kysyvät mielipidettäsi hankalissa asioissa.
29. Voit mennä elokuviin tai teatteriin vähintään kerran viikossa.
30. Voit ostaa uusia vaatteita vähintään kerran kolmessa kuukaudessa.
31. Voit osallistua kansainväliseen tapahtumaan ulkomailta.
32. Voit seurustella ja avioitua vapaasti rakastamasi ihmisen kanssa.

12. TOTEUTUVATKO IHMISOIKEUDET EUROOPAN SISÄLLÄ – ROMANIVÄHEMMISTÖJEN TILANNE

Tehtävän tavoite: Ymmärtää Itä-Euroopan romanien köyhyyden takana olevat rakenteelliset syyt.

Ohjeet:

A) Mieti, mitä tunteita tai ajatuksia sinulle on tullut mieleen, kun olet kävellyt kadulla romanikerjäläisen ohi tai kuullut puhuttavan heistä. Kirjoita ensimmäinen mieleen tullut romaneja kuvaava ominaisuus lapulle.

Ohjeet opettajalle: Opettaja kirjoittaa taululle sanan romanikerjäläinen, jakaa jokaiselle yhden tarralapun ja pyytää kirjoittamaan ensimmäisen kyseisestä sanasta mieleen tulevan asian. Opettaja kerää laput ja lukee romaneja kuvaavat mielikuvat ja ominaisuudet ääneen ja kiinnittää ne seinälle. Oppilaat muodostavat kahden hengen ryhmiä ja miettivät, mitä eri tuntemuksia ja asenteita kirjoitettujen sanojen takana on. Harjoitus puretaan käymällä läpi asioita, joita romaneihin oli liitetty.

- Miksi lappuihin on kirjoitettu niitä asioita, joita niissä on?
- Ovatko osallistujat koskaan tavanneet kyseisen ryhmän edustajia?
- Miten lappuihin kirjoitetut asiat tai mielikuvat ovat syntyneet?
- Onko vanhemmilla, kavereilla, televisiolla tai lehdillä ollut vaikutusta?
- Miten paikkansapitäviä he uskovat ominaisuuksien olevan?

B) Lue artikkeli ”Itä-Euroopan romanit – kerjäävät EU-kansalaiset”. Miettikää pareittain vastauksia seuraaviin kysymyksiin ja keskustelkaa niistä luokassa.

- Poimikaa tekstissä esitettyjä syitä, miksi moni Itä-Euroopasta tuleva romani päätyy kerjäämään?
- Mitä tarkoittaa huono-osaisuus ja köyhyys nykyajan Euroopassa ja miksi sen sanotaan olevan periytyvää?
- Milloin kerjääminen on mielestänne hyväksyttävää?
- Jos kerjääminen kielletään lailla, mitä vaikutuksia sillä saattaa olla?

C) Tutustukaa Iltasanomat.fi -nettisivuilla esitettyihin kommentteihin romanikerjäläisistä ja miettikää parin kanssa vastauksia alla oleviin kysymyksiin perustellen vastauksenne. (Kommentit esitetty artikkelin yhteydessä ”Romanikerjäläiset siirtyivät Helsingissä uusiin bisneksiin”, IS, Myllyniemi 2014).

- Mitä mieltä olet seuraavista näkemyksistä?
- Missä tilanteessa voisit itse kuvitella lähteväsi kerjäämään?
- Mistä tilanteen parantamisen voisi aloittaa? Mikä olisi romanikerjäläisten kannalta paras ratkaisu heidän tilanteeseensa?
- Mikä olisi suomalaisten kannalta paras ratkaisu tilanteeseen?

Voit pohtia kysymystä mm. ihmisoikeuksien ja vapaan liikkuvuuden näkökulmasta.

Gregor10.6.2014 18:29

Hiemanpa vain kummastelen sitä, ettei kukaan tunnu kummastelevan miten ”kerjäläisillä” on varaa matkustaa Suomeen asti. Tuskin meinaan kävellen tulevat.

Pulgaari ite10.6.2014 19:43

- Bulgarian mediaanipalkka on n. 240 €. Autonkuljettajalla 100 €, kioskimyyjällä 75 €. Bulgariassa ovat köyhiä kaikki, mutta vain turpeeseen sitomattomat romanit, rikkaat ja koulutetut voivat lähteä.

- Bulgarian romaneita ei sorreta järjestelmällisesti. Heidän saapumisensa kertookin itse asiassa kaikkien bulgaarien köyhyydestä. Metsä, jota emme olen nähneet puilta. Olemme puhuneet romaneista, vaikka pitäisi puhua koko Bulgarian ja Romanian kurjuudesta.

Kannettu vesi ei kaivossa pysy10.6.2014 19:02

En ole kertaakaan antanut almuja enkä aio ostaa mitään yhdeltäkään romanilta. Mielestäni Suomen katukuvaan ei kuulu kerjäläiset, ei omat ja vielä vähemmän ulkomaalaiset kerjäläiset. Jos jonakin päivänä perustetaan järjestö, joka auttaa näitä kerjäläisiä heidän OMASSA maassaan, niin sellaiselle järjestölle olisin valmis lahjoittamaan rahaa. Tämä tietysti edellyttäisi sitä, että nykyisen kaltainen kerjääminen kiellettäisiin eu-maissa.

Greijus10.6.2014 20:35

Ns. romanikerjäläisiä käytetään järjestäytyneen rikollisuuden välikappaleena. Heillä on päämies Romaniassa ja he ottavat suurimman osan heidän ansioistaan itselleen. On ihme, että Suomen poliisikin on sitä mieltä, ettei tässä ihmiskaupassa ole mitään rikollista.

wserfw2210.6.2014 20:38

Kuka ostaa jotain kukkia kerjäläisiltä voi että, on noilla heikot keinot

hankkia rahaa. Oikeasti heitä voisi hyödyntää kun eivät varmaan kovin suuria palkkoja oota edes. Voisivat siivota kaupunkia, korjata paikkoja kuntoon, opastaa ihmisiä, auttaa liikuntarajoitteisia jne. Kaupunki vaikka maksaisi sitten jonkun pienen korvauksen siitä, hyöty voi olla suurikin. Tosin varjopuolena voi olla se että tänne alkaa lappaa keräjäläistä sitten bussilasteittain.

hätä keinot keksii10.6.2014 20:43

Seurasin rautatieasemalla kielokimpun myyjiä. Tunnin sisällä yksi kimp- pu meni kaupaksi kun vanha mummo osti ja näytti antavan setelirahan. Espan puistossa näitä liikkui ees taas kun etsivät haukkana tyhjiä pullo- ja...näytti tuottavan paremmin.

Kuria kauputteluun10.6.2014 21:14

Kieltää pitää koko touhu !!! Asuntolaan pohjoiskarjalaan tai ulos maasta

Suoman kansalliskukka10.6.2014 21:21

Jo 70-luvulla suomalaiset lapset myivät kielokimppuja Mannerheimintien varrella. Joskus ostinkin kun halusin työpöydälle kieloja tuoksumaan. Taisivat olla nekin lapset vähäosaisia-

-K-10.6.2014 21:57

Aika hyvin niillääki taitaa olla koska kokonaisia perheitä näkyy keskustan katukuvassa lapsirattaidenki kanssa.

D) Aiheeseen tutustumisen jälkeen toinen parista esittää toimittajaa ja toinen nuorta 17-vuotiasta romanikerjäläistä. Kerjäläinen kertoo toimittajalle elämästään Romaniassa, matkastaan ja saapumisestaan Suomeen. Toimittaja kirjoittaa vastaukset lyhyesti ylös. Kun haastattelu on valmis, voitte tutustua toisten pariin haastatteluihin muistiinpanojen avulla. Lopuksi muutamat muistiinpanot luetaan ääneen. Harjoituksen voi myös äänittää. Toimittaja voi kysyä muun muassa seuraavia kysymyksiä:

- Millaista arkea elät ja minkälaisia mahdollisuuksia sinulla on omassa maassasi?**
- Onko sinulla harrastuksia? Minkälaisia?**
- Onko sinulla kenties jo omia lapsia?**
- Miksi olet tullut Suomeen?**
- Miksi kerjääät tai toimit katusoittajana?**

- Missä asut ollessasi Suomessa?
- Mikset jäänyt viettämään kesälomaa kotiseudulle?
- Miten elämäsi eroaa samanikäisen suomalaisen nuoren elämästä?

13. VAIKUTUSMAHDOLLISUUDET MAAILMASSA

Tehtävän tavoite: Tutustua vaikuttamismahdollisuuksiin valtion, kansainvälisen yhteisön, järjestöjen ja yksilön näkökulmasta.

Ohjeet:

A) Katso Youtubesta Amnesty Internationalin video Economic, social and cultural rights for all (<https://youtu.be/mm2zDEYmpIg>). UN on YK eli Yhdistyneet Kansakunnat.

- Mitä tarinassa tapahtuu?
- Mitä ihmisoikeuksia loukataan?
- Katso video toisen kerran ja kirjoita huomaamasi ihmisoikeusloukkaukset muistiin.
- Miten nämä loukkaukset vaikuttavat ihmisten elämään?
- Mitä tiedät YK:sta? Tutustu YK:n toimintaan nettisivuilla <http://www.un.org/> tai <http://www.ykliitto.fi>. Mikä on YK:n toiminta-ajatus? Milloin se on perustettu ja miksi? Kuinka monta maata on mukana YK:ssa?

B) Etsikää pareittain internetistä kolme järjestöä, jotka toimivat maahanmuuttajien parissa. Ottakaa mukaan sellaisia järjestöjä, jotka toimivat Suomessa tai ulkomailla. Tehkää kooste niiden toiminta-ajatuksista ja toiminnan laajuudesta. Kertokaa esimerkki järjestön ajankohtaisesta kampanjasta tai tiedotteesta. Esitelkää kooste luokassa lyhyesti.

C) Miettikää, miten tavalliset ihmiset voivat omalla toiminnallaan edistää ihmisten välistä tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta.

- Voiko Suomessa asuva nuori vaikuttaa? Jos voi, niin miten?
- Voiko politiikan kautta vaikuttaa ja miten? Mitä poliitikko voi tehdä? Miten kansalainen voi lähestyä poliitikkoja ja vaikuttaa?
- Mitä sinä voit tehdä?

LÄHDELUETTELO

ABC – ensiaskeleet rauhankasvatukseen: <http://abc.rauhankasvatus.fi>

Abu-Lughod, L (2002) Do Muslim Women Really Need Saving?
Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others.
American Anthropologist, 104: 783–790.

Ahokas, M (2010) Ryhmät ja niiden väliset suhteet. Teoksessa Arjen
sosiaalipsykologia. Suoninen, E, Pirttilä-Backman, M, Lahikainen, A-R &
Ahokas, M (toim.) Helsinki: WSOY.

Alitolppa-Niitamo, A & Söderling, I & Fågel, S (toim.) (2005) Olemme
muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheen kotoutumiseen
ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto,
Väestöntutkimuslaitos ja Kotipuu.

Amnesty International: Eurooppalainen ihmisoikeusongelma: Romaneja
kohdellaan kuin roskaa. <http://www.amnesty.fi/mita-temme/romanien-ihmisoikeudet-euroopassa>

Aro, L (2002) Jargon: Kulttuuriantropologian englant-suomi oppisanasto.
JYY julkaisusarja 65. Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Berg, A, Mainio, T (2015) Muutto ulkomaille kääntyi kasvuun. Helsingin
Sanomat 9.3.2015; www.hs.fi

CIA - The World Factbook: www.cia.gov

Etninen tasa-arvo Suomessa: www.etna.kaapeli.fi/syrjinta.htm

EU-MIDIS (01) European Agency for Fundamental Rights: Data in Focus:
the Roma. (2009) http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_ROMA_EN.pdf

European Commission Eurostat: Migration and migrant population
statistics. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics

Finlex: Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden
vastaanotosta. 9.4.1999/493: www.finlex.fi

Flink, T (2010) Kotiin karkotettavaksi. Inkeriläisen siirtoväen palautuksen Suomesta Neuvostoliittoon 1944–1955. Helsinki: SKS.

Global.finland (Ulkoasiainministeriö): <http://global.finland.fi>

Helkama, K, Myllyniemi, R & Liebkind, C (2001) Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Helsingin Diakonissalaitos (2010) ROM PO DROM -projektin loppuraportti 14.6.2010: www.hdl.fi

Helsingin Diakonissalaitos (2013) Kerjäläiset eivät katoa ainakaan tänä kesänä: www.hdl.fi

Helsingin yliopisto: Johdatus väestötieteeseen. www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/luku07.html

Helsingin Sanomat: Romaniperheitä auttavalle Hirundolle merkittävä tunnustus (26.9.2014) <http://www.hs.fi/kaupunki/a1411658830711>

Helsingin Uutiset: Pilottitakkinen kalju mies hakkasi tummaihoisen metrossa (1.2.2010) <http://www.helsinginuutiset.fi/Sivustot/Helsingin-Uutiset/Uutiset/Uutiset/Paa uutiset/Pilottitakkinen-kalju-mies-hakkasi-tummaihoisen-metrossa>

Herm, A (2008) Recent migration trends: citizens of EU -27 Member States become ever more mobile while EU remains attractive to non -EU citizens. Teoksessa Eurostat Statistics in Focus 98/2008: Population and social conditions. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-098/EN/KS-SF-08-098-EN.PDF

Honkamaa, A (2013) Ricky väitti nöyryyttäneensä rasistia Pasilassa: ”Koko bussi taputti”. Iltasanomat 21.5.2013: www.iltasanomat.fi

Hämeen-Anttila, J (2006) Johdatus Koraaniin. Helsinki: Gaudeamus.

Inkeri.com: www.inkeri.com

Internal displacement monitoring centre: <http://www.internal-displacement.org>

International Organization for Migration: www.iom.int

Jokinen, R (2009) 8-vuotias somalityttö paiskattiin junasta Espoon keskuksessa. Helsingin Sanomat 13.5.2009: www.hs.fi

Juntunen, E (2013) Kerjäläiset yrittävät ansaita myymällä yösijoja autoista. Helsingin Sanomat 6.6.2013: www.hs.fi

Juuret maailmalla – koti Suomessa: www.tkm.fi/mamu

Kalliopuska, M (2005) Psykologian sanasto. Helsinki: Otava.
Kansallisarkisto: Kotiin karkotettavaksi. <http://www.narc.fi/Arkistolaitos/inkerilaisiirtolaiset/index.html>

Kanninen, S & Markkula, H (2011) R-sana - Kirja rasismista ja siihen puuttumisesta. Pelastakaa Lapset ry.

Karjalainen: Rasismi motiivina somalitaksikuskin pahoinpitelyyn Lieksassa? (25.2.2015) <http://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/68730-rasismi-motiivina-somalitaksikuskin-pahoinpitelyyn-lieksassa>

Kehitysyhteistyön palvelukeskus kepa: www.kepa.fi

Keskinen, S, Rastas, A & Tuori, A (2009) Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa En ole rasisti, mutta.. Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere: Vastapaino.

Kiuru, R (2009) Diasporinen tietoisuus, arjen kokemukset ja kansanperinne – Tulkintoja Suomessa asuvien kurdien perinnesuhteesta. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto.

Koivunen, K (2001) Teetä Kurdistanissa. Helsinki: Like.

Kurdistan.fi: www.kurdistan.fi

Lahikainen, A-R (2010) Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa Arjen sosiaalipsykologia. Suoninen, E, Pirttilä-Backman, M, Lahikainen, A-R & Ahokas, M (toim.) Helsinki: WSOY.

Lehtonen, M (2004) Vieraus ja viisaus. Teoksessa Suomi toisin sanoen. Lehtonen, M, Löytty, O & Ruuska, P (toim.) Tampere: Vastapaino.

Liebkind, K, Mannila, S, Jasinskaja-Lahti, I, Jaakkola, M, Kyntäjä, E & Reuter, A (2004) Venäläinen, virolainen, suomalainen. Helsinki: Gaudeamus.

Löytty, O (2008) Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisesta. Helsinki:Teos.

Maahanmuuttovirasto: www.migri.fi

Mannerheimin Lastensuojeluliitto: Tukari välittää. Tukioppilastoiminnan koulutusmateriaali erilaisuuden arvostamisesta. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/dd6f8d7a1b6d6cb6f2271e68d335da6e/1292825243/application/pdf/1640012/Tukari%20v%C3%A4litt%C3%A4%C3%A4%20web.pdf>

McDowall, D (2000) A modern history of the Kurds. London: I.B. Tauris. Meho, L & Maglaughlin, K (toim.) (2001) Kurdish culture and society: an annotated bibliography. Westport: Greenwood Publishing Group.

MTV 3: Romania käyttänyt vain murto-osan EU:n tarjoamasta romanituesta (10.10.2010) <http://www.mtv3.fi/uutiset/ulkomaat.shtml/arkistot/ulkomaat/2010/10/1202262>

Myllyniemi, T (2014). Romanikerjäläiset siirtyivät Helsingissä uusiin bisneksiin. Iltasanomat 10.6.2014: www.iltasanomat.fi

Mäkinen, M (2010) Selvitys naisten tilanteesta Afganistanissa. Ulkoasiainministeriö / ASA-10.

Nykänen, T (2015) ”Rasistinen motiivi” – Maahanmuuttajaehdokas joutui ilkeiden kohteeksi. Keskisuomalainen 14.4.2015: www.ksml.fi

OECD tilastot: www.oecd.org

Oksanen, K (2009) Kerjäläisten valtakunta. Totuus kerjäävistä romaneista ... ja muita valheita. Vantaa: WSOY.

Pakolaisneuvonta ry: www.pakolaisneuvonta.fi
Punainen Risti: <http://luovuennakkoluuloistasi.fi>

Rastas, A (2009) Rasismin kiistäminen Suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa. Teoksessa En ole rasisti, mutta.. Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Keskinen, S, Rastas, A & Tuori, A (toim.) Tampere: Vastapaino.

Rastas, A (2005) Rasismi. Oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Suomalainen vieraskirja. Rastas, A, Huttunen, L & Löytty, O (toim.) Tampere: Vastapaino.

Ruotsin eduskunta: Nationella minoriteter i Sverige. (Prop.1998/99: 143)
<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/22/18/f5c9eed7.pdf>

Sisäasiainministeriö: www.intermin.fi

Sisäasiainministeriö: Kerjäämisen kieltämistä selvittävä työryhmä: loppuraportti. <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/vwByTema/A76D52A8F876DE07C22577B4001BCE18?OpenDocument>

Snellman, R (2010) Maa hymyn takana. Helsingin Sanomat 23.5.2010: www.hs.fi

Sosiaali- ja terveysministeriö: Paluumuuttajien toimentuloturvatyöryhmän muistio (2001: 14) <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/paluumuutt/muistio.htm>

Souto, A-M (2011) Arkipäivän rasismi koulussa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.

Suomen pakolaisapu: www.pakolaisapu.fi

Suomen Punainen Risti: <https://www.punainenristi.fi/>

Suomen Somali: suomensomali.com/fin/

Suomen sotalapsiyhdistysten keskusliitto ry: www.sotalapset.fi

Tanskanen, J (2010) Inkerinsuomalaisten paluumuutto-oikeus halutaan poistaa. YLE Uutiset 05.9.2010: http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2010/09/inkerinsuomalaisten_paluumuutto-oikeus_halutaan_poistaa_1956546.html?origin=rss

Tyynysniemi, M (2013) Matkustaja vahvistaa: Ricky maksoi huutelijan bussilipun. Helsingin Sanomat 1.6.2013: www.hs.fi

Ulkoasiainministeriö: www.ulkoasiainministerio.fi

Ulkosuomalaiset.net: <http://www.ulkosuomalaiset.net/fi/nayta/artikkeli/11811343665368>

UNDP: Inhimillisen kehityksen raportti 2009. Yli esteiden: Muuttoliikkeet ja inhimillinen kehitys. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2009_FI_Summary.pdf

UNESCO: <http://en.unesco.org/>

UNHCR: <http://www.unhcr.org/>

Unifem: Naisten ja tyttöjen asema Afganistanissa. www.unifem.fi

Uusi Suomi: Rasistisia tappeluita Seinäjoella: Ravintoloitsijat piestiin verille. (22.5.2010) <http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/93111-rasistisia-tappeluita-seinajoella-ravintoloitsijat-piestiin-verille>

Vapaa liikkuvuus: http://vapaaliikkuvuus.net/index.php?option=com_keywords&kw=romanit

World Health Organization: www.who.int/mediacentre/factsheets/fs241/en/

TOISELLA KATSOMALLA – MAAHANMUUTTAJISTA MAAHAN MUUTTAJIIN tarjoaa tarinoita, tietoa ja tehtäviä maahanmuuttoon liittyen. Ensimmäisellä katsomalla maahanmuuttaja on helppo kuvitella tietynlaiseksi usein pelkästään ulkonäkönsä perusteella. Vasta toisella katsomalla nähdään yksilöllinen ihminen, maahan muuttaja omine elämäntarinoineen ja kokemuksineen. Maahanmuuttokeskustelu on tällä hetkellä Suomessa kaksinapaista. Kärjistyneessä keskustelussa eritaustaisista ihmisistä koostuvasta maahanmuuttajien joukosta puhutaan usein yleistäen. Kirja pyrkii avaamaan maahanmuuttajiin liitettäviä stereotyyppioita – se kehottaa katsomaan ihmistä pintaa syvemmälle. TOISELLA KATSOMALLA on kehityskasvatuksellinen oppikirja, joka on tarkoitettu lukio- ja ammattikouluikäisille nuorille sekä kaikille maahanmuutosta kiinnostuneille.

Kirjan ensimmäisessä osassa kerrotaan viiden maahanmuuttajan elämäntarina. Kirjan erilaisia henkilöitä yhdistää se, että heidän lähtömaistaan on Suomessa vahvoja stereotyyppioita, joiden perusteella tulijat leimataan usein tietynlaisiksi ihmisiksi. Tarinat avaavat lukijan eteen näkymiä eri puolille maailmaa: talibanien Afganistaniin, Kurdistaniin – valtioon, jota virallisesti ei ole olemassa ja Neuvostoliiton raunioista ponnistavalle Venäjälle. Kertomukset kuljettavat lukijan päähenkilöiden matkassa kohti Suomea kuvaten erilaisia elämänpolkuja: thaimaalaisesta kalakauppiasta tulee Suomessa thaihieroja ja somalialainen sotaa pakoona lähtenyt poika kouluttautuu lähihoitajaksi. Kertomuksien ohella ensimmäinen osa sisältää tarinoita tukevaa taustatietoa lähtömaista.

Kirjan toinen osa tarjoaa tietoa muuttoliikkeistä, suomalaisten historiasta siirtolaisina sekä rasismista, joka kytkeytyy usein maahanmuuttoon. Ajankohtaisena aiheena Itä-Euroopan romanikerjäläisten saapuminen Suomeen saa myös huomiota. Pyrkimyksenä on tarjota tutkittua, selkeäsanaisista tietoa, jonka valossa lukija voi pohtia omia käsityksiään maahanmuutosta. Kirjan kolmas osa koostuu tehtävistä, joiden avulla opettajat ja nuorisotyöntekijät voivat käsitellä maahanmuuttoteemaa nuorten kanssa.

